

RES. 245-5-2 P.

Folio

M. T. C. TVSCVLA

NARVM QVÆSTIO-

num Liber Secundus,

DE

TOLERANDO

DOLORE.

OLISIPONE.

Cum facultate Sanctæ Inquisitionis

Apud Simonem Lopezius,

1593

NEOPTOLEMVS quidē apud Enniū philosophari sibi ait necesse esse, sed paucis: nā ōnino haud placere. Ego autem, Brute, necesse mihi quidē arbitror philosophari. Nam quid possum, præsertim nihil agens, agere melius? Sed non paucis, vt ille. Difficile enim est in Philosophia pauca esse et nota, cui non sint aut pleraque, aut omnia. Nam nec pauca, nisi è multis eligi possunt: nec qui pauca perceperit, non idem reliqua eodem studio persequetur. Sed tamen in vita occupata, atque vt Neoptolemi tū erat, militari, pauca ipsa multum sæpe profunt, & ferunt fructus: sed non tantos, quanti ex vniuersa Philosophia percipi possunt: tamen eos, quibus aliqua ex parte interdū aut cupiditate, aut ægritudine, aut metu liberemur: velut ex ea disputatione, quæ mihi nuper habita est in Tusculano, magna videbatur mortis effecta cōtemptio, quæ non minimū valet ad animum metu liberandum. Nam qui id, quod vitari non potest, metuit, is viuere animo quieto nullo modo potest. Sed qui, non modò quia necesse est mori, verūm etiā quia nihil habet mors quod sit horrendum, mortem non timet, magnum is sibi

sibi præsidium ad beatam vitam comparat. Quanquam non sumus ignari, multos studiosè contrà esse dicturos: quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus. Etenim si orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus, non comprobentur: popularis est enim illa facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio. Sed si reperiabantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confiderent, quemq; sperandi sibi, eundem & benedicendi finem proponerent, & quum obruerentur copia sententiarum atque verborum, ieiunitatem & famem se malle quàm vbertatem & copiam dicerent, vnde erat exortum genus Atticorum, ijs ipsis qui id sequi se profitebantur, ignotum quàm iam conticuere, pene ab ipso foro irrisi: quid futurum putamus, quum adiutore populo, quo utebamur antea nunc minime nos uti posse videamus? Est enim Philosophia paucis contenta iudicibus, multitudinem consultò ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta, & inuisa: ut vel si quis vniuersam velit vituperare, secundo id populo facere possit: vel si eam, quam nos maxime sequimur, conetur inuadere, magna habere possit auxilia reliquorum Philosophorùm disciplinis. Nos autem vniuersæ Philosophiæ vituperatoribus

TVSCVL. QVÆST:

respondimus in Hortensio. Pro Academia autem quæ dicenda erant satis accuratè in Academicis quatuor libris explicata arbitramur. Sed tamen tantum abest, vt scribi contra nos nolimus, vt id etiam maximè optemus. In ipsa enim Græcia Philosophia tanto in honore nunquam fuisset, nisi doctissimorum contentionibus dissensionibusque viguisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, vt huius quoque generis laudem iam languenti Græciæ eripiant, & perferant in hanc urbem, sicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua maiores nostri transfulerunt. atque Oratorum quidem laus ita ducta ab humili, venit ad summum, vt iam (quod natura fert in omnibus ferè rebus) senescat, breuique tempore ad nihilum ventura videatur. Philosophia nascatur Latinis quidem literis ex his temporibus, eam que nos adiuuamus, nosque ipsos redargui refellique patiamur: quod ij ferunt animo iniquo, qui certis quibusdã destinatisq. sententijs quasi addicti & consecrati sunt, eaque necessitate constricti, vt etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. Nos qui sequimur probabilia, nec ultra, quàm id quod verisimile occurrerit, progredi possumus,

& re-

& refellere sine pertinacia, & refelli sine iracū-
 dia parati sumus. Quòd si hæc studia traducta
 erunt ad nostros, ne bibliothecis quidem Græ-
 cis egebimus: in quibus multitudo infinita li-
 brorum est, propter eorum multitudinem qui
 scripserunt. Eadem enim dicuntur à multis: ex
 quo libris omnia referferunt. Quod accidet
 etiam nostris, si ad hæc studia plures conflu-
 xerint. Sed eos, si possumus, excitemus, qui
 liberaliter eruditi, adhibita etiam differendī
 elegantia, ratione & via philosophantur. Est
 enim quoddam genus eorum, qui se philoso-
 phos appellari volunt, quorum dicuntur esse
 Latini sanè multi libri, quos non contemno
 quidem, quippe quos nunquam legerim: sed
 quia profitentur ipsi illi, qui eos scribunt, se ne
 que distinctè, neque distribute, neque elegan-
 ter neque ornatè scribere, lectionem sine vlla
 delectatione negligo. Quid enim dicant, &
 quid sentiant ij, qui sunt ab ea disciplina, ne-
 mo mediocriter quidem doctus ignorat. Quā-
 obrem, quoniam quemadmodum dicant ipsi
 non laborent: cur legendi sint, nisi ipsi inter se,
 qui idem sentiunt, non intelligo. Nam yt Pla-
 tonem, reliquosque Socraticos, & deinceps eos,
 qui ab his profecti sunt, legunt omnes, etiam
 qui illa aut non approbant, aut non studiosis-

simè consecretantur: Epicurum autem & Metro-
 dorum non ferè præter suos quisquam in ma-
 nus sumit: sic hos Latinos ij soli legunt, qui illa
 rectè dici putant. Nobis autem videtur quic-
 quid literis mandetur, id commendari omniũ
 eruditorum lectione decere. Nec si ipsi minus
 consequi possumus, idcirco minus id ita facien-
 dum esse sentimus. Itaque mihi semper Peri-
 pateticorum, Academiae que cõsuetudo de om-
 nibus rebus in contrarias partes differendi, nõ
 ob eam causam solùm placuit, quòd aliter nõ
 posset quid in quaque re verisimile esset inue-
 niri: sed etiam quòd esset ea maxima dicendi
 exercitatio, qua princeps vltus est Aristoteles,
 deinde eum qui secuti sunt: nostra autem me-
 moria Philo, quem nos frequenter audiuimus,
 instituit alio tempore rhetorum præcepta tra-
 dere, alio philosophorum. Ad quam nos con-
 suetudinem à familiaribus nostris abducti, in
 Tusculano, quod datum est temporis nobis,
 in eo consumpsimus. Itaque quum ante meri-
 diem actioni operam dedissemus, sicut pridie
 feceramus, post meridiem in Academiam des-
 cendimus. In qua disputationem habitam, non
 quasi narrantes exponimus, sed eisdem ferè
 verbis, vt actum disputatumque est. Est igitur
 ambulanti bus ad hunc modum sermo ille no-
 bis

bis institutus, & à tali quodam inductus exordio. A. Dicit non potest, quàm si hesternâ disputatione tua delectatus, vel potius adiutus. Etsi enim mihi còsciussū, nunquã me nimis cupidum fuisse vitæ: tamen obijciebatur interdum animo metus quidam, & dolor, cogitanti, fore aliquando finem huius lucis, & amissionẽ omnium vitæ còmodorum. Hoc genere molestiæ sic (mihi crede) sum liberatus, vt nihil minus curandum putem. M. Minime mirum id quidem. Nam efficit hoc Philosophia: medetur animis, inanes sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Sed hæc eius vis non idem potest apud omnes, tum valet multùm, quum est idoneam complexa naturam. F O R T E S enim non modò fortuna adiuuat, vt est in vetere prouerbio, sed multò magis ratio, quæ quibusdam quasi præceptis confirmat vim fortitudinis. Te natura excelsum quendam videlicet, & altum, & humana despicientem genuit. Itaque facile in animo forti contra mortem habitã insedit oratio. Sed hæc eadem non censes apud eos ipsos valere, nisi admodum paucos, à quibus inuẽta, disputata, conscripta sunt? Quotus enim quisq; Philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo, ac vita còstitutus, vt ratio postulat,

TVSCVL. QVÆST.

qui disciplinam suam non ostentationem sciē-
 tiæ, sed legem vitæ putet: quique obtemperet
 ipse sibi, & decretis suis pareat? Videre licet a-
 lios tanta leuitate & iactatione, ijs vt fuerit
 non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos,
 gloriæ nonnullos, multos libidinum seruos, vt
 cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio:
 quod quidem mihi videtur esse turpissimum.
 Vt enim si grammaticum se professus quispiã,
 barbarè loquatur: aut si absurdè canat is, qui
 se haberi velit musicum, hoc turpior sit, quòd
 in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam:
 sic Philosophus in ratione vitæ peccās, hoc tur-
 prior est, quòd in officio, cuius magister esse
 vult, labitur, artemque vitæ professus delin-
 quit in vita. A. Nonne verendum igitur, si est
 ita vt dicis, ne Philosophiam falsa gloria exor-
 nes? Quòd est enim maius argumentum nihil
 eam prodesse, quàm quosdam perfectos Philo-
 sophos turpiter viuere? M. Nullum verò id qui-
 dem argumentum est. Nam vt agri non om-
 nes frugiferi sunt, qui coluntur, falsumque illud
 ac improbe,

Et si in segetem sunt deteriores datæ

Fruges, tamen ipsæ suapte natura enitent:
 sic animi non omnes culti fructum ferunt. At-
 que, vt in eodem simili verset, vt ager quauis
 fertilis

fertilis sine cultura fructuosus esse nō potest, sic sine doctrina animus. Ita est vtraque res vna sine altera debilis. Cultura autem animi Philosophia est, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad satus accipiendos, eaque mandat his, & (vt ita dicam) ferit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. Agamus igitur vt cœpimus. Dic, si vis, de quo disputari velis. A. Dolorem existimo maximum malorum omnium. M. Etiámne maius, quàm Dedecus? A. Non audeo id dicere quidem, & me pudet tantitò de sententia esse deiectum. M. Magis esset pudendum, si in sententia permaneres. Quid enim minus est dignum, quàm tibi peius quicquam videri dedecore, flagitio, turpitudine: quæ vt effugias, quis est non modò non recusandus, sed vltro appetendus, lubeundus, excipiendus dolor? A. Ita prorsus existimo. Quare ne sit sanè summum malum dolor, malū est certè. M. Vidésne igitur quantum, breuiter admonitus, de doloris terrore deieceris? A. Video planè, sed plus desidero. M. Experiar equidem, sed magna res est, animoque mihi opus est non repugnante. A. habebis id quidem. Vt enim heri feci, sic nunc rationem, quò ea me cupque ducet, sequar. M. Primùm igitur de imbecillitate multorum, & de varijs disciplinis philo-

sopho-

TVSCVL. QVÆST.

fophorum loquar: quorum princeps & au-
 toritate & antiquitate Socraticus Aristippus
 non dubitauit dolorem summum malum dice-
 re. Dehinc ad hanc eneruatam, muliebremque
 sententiam, satis docilem se Epicurus præbuit.
 Hunc post, Rhodius Hieronymus Dolore va-
 care, summum bonum dixit, tantum in dolore
 duxit mali. Cæteri præter Zenonem, Aristo-
 nem, Pyrrhonem, idem ferè. A. Quomodo tu?
 M. Malum illud quidem, sed alia peiora. Ergo
 id quod natura ipsa & quædam generosa vir-
 tus statim respuit, ne dolorem summum ma-
 lum diceres, oppositoque dedecore sententia
 depellere, in eo magistra vitæ tot secula per-
 manet Philosophia? Quod huic ofâcium, quæ
 laus, quod decus erit tanti, quod adipisci cum
 dolore corporis velit, qui dolorem summum
 malum sibi esse persuaserit? Quam porrò quis
 ignominiam, quam turpitudinem non pertu-
 lerit, vt effugiat dolorem, si id summum ma-
 lum esse decreuerit? Quis autem non miser, nõ
 modò tunc, quum premetur summis dolori-
 bus, si in his est summum malum, sed etiam
 quum sciet id sibi posse euenire? & quis est cui
 non possit? Ita sit, vt omnino nemo possit esse
 beatus. Metrodorus quidem eum perfectè pu-
 tat beatum, cui corpus bene constitutum sit, &

explo-

exploratum ita semper fore. Quis autem est iste, cui id exploratum possit esse? Epicurus vero ea dicit, ut mihi quidem risus captare videatur. Afirmat enim quodam loco, si vratur sapiens, si crucietur (expectas fortasse dum dicat, patietur) perferet, non succumbet. Magna mehercule laus, & eo ipso, per quem iuravi, Hercule digna, sed Epicuro homini aspero & duro non est hoc satis. In Phalaridis tauro si erit, dicet, Quam suaue est hoc, quam hoc non curo. Suaue etiam? an parum est, si non amarum? Ad id quidem illi ipsi, qui dolorem malum esse negant, non solent dicere cuiquam suaue esse cruciari. Asperum, difficile, odiosum, contra naturam dicunt: nec tamen malum. Hic, qui solum hoc malum dicit, & malorum omnium extremum, sapientem censet id suaue dicturum. Ego a te non postulo, ut dolorem eisdem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem: homo, ut scis, voluptarius. Ille dixerit sane idem in Phalaridis tauro, quod si esset in lectulo. Ego tantam vim non tribus sapientiae contra dolorem, si fortem in perferendo, officio satis est: ut laetetur etiam, non postulo. Tristis enim res est sine dubio, aspera, amara, inimica naturae, ad patiendum, tolerandumque difficilis. Aspice Philoctetam, cui
conce-

TVSCVL. QVÆST.

concedendum est gementi. Ipsum enim Herculem viderat in Oeta, magnitudine dolorum eiulantem. Nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab Hercule acceperat, tum consolabantur,

Quum è viperino morſu venæ viſcerum

Veneno imbutæ tetros cruciatus cierent.

Itaq. exclamat auxiliũ expetēs, mori cupiēs,

Heu quis falſis fluctibus mandet

Me ex iublimi vertice ſaxi?

Iamiam abſumor, conficit animam

Vis vulneris, vlceris æſtus.

Difficile dictu videtur, eum non in malo eſſe, & magno quidem, qui ita clamare cogatur. Sed videamus Herculem ipſum, qui tum dolore frangebatur, quum immortalitatem ipſa morte quærebat, quas hic voces apud Sophoclem in Trachinijs edit? Cui quum Deianira ſanguine Centauri tinctam tunicam induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus, ait ille,

O multa dictu grauiã, perpeſſu aſpera,

Quæ corpore exáthlato atq. animo pertuli,

Nec mihi Iunoniſ terror implacabilis,

Nec tantum inuexit triſtis Euryſteus mali,

Quantum vna vecors Oenei partu edita.

Hæc me irretiuit veſte furiali inſcium,

Quæ lateri inhærens, morſu lacerat viſcera,

Vr;

Urgensq. grauius pulmonum haurit spiritus,
 Iam decolorem sanguinem omnem exorbuat:
 Sic corpus clade horribili absumptū extabuit:
 Ipse illigatus peste interimor textili.

Hos non hostilis dextra, non terra edita
 Moles gigantum, non biformatu impetu
 Centaurus ictus corpori infixit meo:
 Non Graia vis, non barbara vlla immanitas,
 Non fœua terris gens relegata vltimis, (puli,
 Quas peragrans vndiq. omnē hinc feritatē ex-
 Sed fœminea vi, fœminea interimor manu.

O nate verè hoc nomen vsurpa patri,
 Ne me occidentem matris superet charitas,
 Huc arripe ad me manibus abstractam pijs,
 Iam cernam, mène, an illam potiozem putes.
 Perge, aude nate, illacryma patris pestibus,
 Miserere, gentes nostras flebunt miserias.
 Heu virginalem me ore ploratum edere,
 Quem vidit nemo vlli ingemiscens malo,
 Sic fœminata virtus afflicta occidit.

Accede nate, alsiste, miserandum aspice
 Evisceratum corpus lacerati patris.

Videte cuncti, tuque cœlestum sator
 Iace obsecro in me vim coruscantem fulminis.
 Nunc nunc dolorū anxiferi torquent vertices,
 Nunc serpit ardor. O ante victrices manus,
 O pectora, ô terga, ô lacertorum tori:

IVSCVL. QVÆST.

Vestronē pressu quondam Nemæus leo
 Frendens efflauit grauitē extremū halitū?
 Hæc dextra Lernam tetrā maectata excetra
 Placuit: hæc bicorpoream afflixit manum:
 Erymanthiam hæc vastificā abiecit belloā:
 Hæc ē tartarea tenebrica abstractum plaga
 Tricipitem eduxit hydra generatū canem:
 Hæc interemit tortu multiplicabili

Draconem auriferā obtu asseruantē arborē.
 Multa alia victrix nostra lustrauit manus,
 Nec quisquā ē nostris spolia cepit laudibus.

Possu mūlne nos contemnere dolorem, quū
 ipsum Herculem tam intoleranter dolere vi-
 deamus? Veniat Aeschylus, non poeta solū,
 sed etiam Pythagoreus: sic enim accepimus.
 Quo modo fert apud eum Prometheus dolorē
 quem excipit ob fortum Lemnium, vnde ignis
 lucet mortalibus, clam diuisus: eum Prome-
 theus dictus clepsisse dolo, pœnasque Ioui fato
 expendisse supremo. Has igitur pœnas pendēs
 affixus ad Caucaalum dicit hæc,

Titanum soboles socia nostri sanguinis,
 Generata cœlo, aspiciate religatum asperis
 Vinctumq. saxis, nauem vt horrisono freto,
 Noctem pauentes timidi adnectūt nauitæ.
 Saturnius me sic infixit Iuppiter,
 Iouisq. numen Mulcibri adsciuit manus.

Hos ille cuneos fabrica crudeli inferens
 Perrupit artus, qua miser solertia
 Tranluerberatus, castrū hoc furiarū incolo.
 Iam tertio me quoque funesto die
 Tristi aduolatu aduncis lacerans vnguibus
 Iouis satelles pastu dilaniat fero.
 Tum iecore opimo farta, & satiata affatim
 Clangorem fundit vastū, & sublime aduolās
 Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.
 Quū verò ad esum inflatu renouatū est iecur,
 Tum rursus tetros auida se ad pastus refert.
 Sic hunc custodem mœsti cruciatus alo,
 Qui me perenni viuum fœdat miseria.
 Nanque vt videtis, vinclis constrictus Iouis,
 Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
 Sic me ipso viduus pestes excipio anxias,
 Amore mortis terminum inquirens mali,
 Sed longe à leto numine aspello Iouis.
 Atque hæc vetusta seclis glomerata horridis
 Luctifica clades nostro infixā est corpori,
 Ex quo liquatæ solis ardore excidunt
 Guttæ, quæ laxa assiduè instillant Caucaſi.
 Vix igitur posse videmur ita affectum non
 miserum dicere. Etsi hunc miserum, certè do-
 lorem malum. A. Tu quidem adhuc meam cau-
 sam agis, sed hoc mox videro. Interea vnde
 isti verius? non enim agnosco. M. Dicam her-
 cule

TVSCVL. QVÆST.

eule, etenim rectè requiris. Vidésne abundare
 me otio? A. Quid tum? M. Fuisti sæpe credo
 quum Athenis esses, in scholis Philosopho-
 rum. A. Verò, ac libenter quidem. M. Animad-
 uertebas igitur etsi tum nemo erat admodum
 copiosus, veruntamen versus ab his admisceri
 orationi, ac multos quidem à Dionysio Stoi-
 co. A. Probè dicis. M. Sed is quasi dictata nul-
 lo delectu, nulla elegantia: Philo & proprium
 numerum, & electa poemata, & loco adiunge-
 bat. Itaque postquam adamaui hanc quasi se-
 nilem declamationem, studiosè equidem vtor
 nostris poetis, sed sicubi illi defecerunt, meis vtar.
 Verti enim multa de Græcis, ne quo ornamèto
 in hoc genere disputationis careret Latina o-
 ratio. Sed vidésne Poetæ quid mali afferant?
 Lamentantes inducunt fortissimos viros, mol-
 liunt animos nostros: ita sunt deinde dulces, vt
 non legantur modò, sed etiam ediscantur. Sic
 ad malam domesticam disciplinam vitamque
 vniuersalem, & delicatam quum accesserunt e-
 tiam poetæ, nervos omneis virtutis elidunt.
 Rectè igitur à Platone educuntur ex ea ciuita-
 te, quam finxit ille, quum mores optimos, &
 optimum Reip. statum exquireret. At verò
 nos docti scilicet à Græcia, hæc & à pueritia
 legimus, & discimus. Hanc eruditionem li-
 beralem

beralem & doctrinam putamus. Sed quid poë-
 tis irascimur? virtutis magistri philosophi
 inuenti sunt, qui summum malum dolorem di-
 cerent. At tu adolescens, quum id tibi paulò an-
 tè dixisses videri, rogatus à me, etià me ma-
 ius quàm dedecus? verbo de sententia desti-
 tisti. Rogo hoc idem Epicurum: maius dicit
 esse malum mediocre dolorem, quàm maxi-
 mum dedecus: in ipso enim dedecore mali ni-
 hil esse, nisi sequantur dolores. Quis igitur Epi-
 curum sequitur dolor, quum hoc ipsum dicit,
 summum malum esse dolorem, quo dedecus
 maius à philosopho nullum expecto. Quare
 satis mihi dedisti, quum respondisti, maius
 tibi videri malum dedecus, quàm dolorem.
 Hoc ipsum enim si tenebris, intelliges, quàm sit
 obsistendum dolori. Nec tam quærendum est,
 dolor malumne sit, quàm firmandus animus ad
 dolorem ferendum. Concludunt ratiunculis
 Stoici, cur non sit malum, quasi de verbo non
 de re laboretur. Quid me decipis Zeno? Nam
 quum id quod mihi horribile videtur, tu om-
 nino malum esse negas, capior, & scire cupio,
 quo modo id, quod ego miserimum existi-
 mem, ne malum quidem sit. Nihil est, inquit,
 malum, nisi quod turpe, atque vitiosum est.

A. Ad ineptias redis: illud enim, quod me an-

TVSCVL. QVÆST.

gebat, non eximis. Scio dolorem non esse ne-
 quitiam, desine id me docere. Hoc doce, Do-
 leam, necne doleam, nihil interesse. M. Nūquam
 quicquam, inquit, ad beate quidem viuendum,
 quod est in vna virtute positum, sed est tamen
 reiiciendum. Cur? Asperum est, contra natu-
 ram, difficile perpesu, triste, durum. Hæc co-
 pia verborum est, quod omnes vno verbo ma-
 lum appellamus, id tot modis posse dicere De-
 finis tu mihi, non tollis dolorem, quum dicis,
 asperum, contra naturam, vix quod ferri tole-
 rarique possit: nec mentiris. Sed re succumbe-
 re non oportebat verbis gloriantem, dum nihil
 bonum nisi quod honestum, nihil malum nisi
 quod turpe. Optare hoc quidem est, non doce-
 re. Illud & melius, & verius, omnia quæ natu-
 ra aspernatur, in malis esse: quæ aspicat, in bo-
 nis. Hoc posito & verborum concertatione
 sublata, tantum tamen excellet illud, quod re-
 ctè amplexantur isti, quod honestum, quod re-
 ctum, quod decorum appellamus: quod idem
 interdum virtutis nomine amplectimur, vt
 omnia præterea quæ bona corporis & fortu-
 næ putantur, per exigua & minuta videantur:
 nec malum quidem vllum, nec si vnum in lo-
 cum collocata omnia sint cū turpitudinis ma-
 lo comparanda. Quare si vt iniriò concessisti,
 turpi-

turpitudine peius est quam dolor, nihil est plane dolor. Nam dum tibi turpe, nec viro dignum videbitur gemere, eiulare, lamentari, frangi, debilitari, dolere: tum honestas, tum dignitas, tum decus aderit, tuque in ea intueberis, te continebis. Cedet profectio virtuti dolor, & animi inductione languet. Aut enim nulla virtus est, aut contemnendus est omnis dolor. Prudentiamne vis esse, sine qua ne intelligi quidem vlla virtus potest? Quid ergo ea? patietur ne te quicquam facere nihil proficientem & laborantem? an Temperantia sinet te immoderate facere quicquam? an coli iustitia poterit ab homine propter vim doloris enuntiata commissa prodehente confcios, multa officia relinquere? Quid, Fortitudini, comitibusque eius, magnitudini animi, grauitati, patientiae, rerum humanarum despicientiae, quomodo respondebis? afflictus ne & iacens & lamentabili voce deplorans audies, O virum fortem? Te vero ita affectum ne virum quidem dixerit quisquam. Amittenda igitur fortitudo est, aut sepeliendus dolor. Ecquid? Scis igitur, siquid de Corinthijs tuis amiseris, posse habere te reliquam supellectilem saluam: virtutem autem si vna amiseris, & si amitti non potest virtus, sed si vnam confessus fueris te non habere, nullam te esse habiturum?

TVSCVL. QVÆST.

Num igitur fortem virum, nū magno animo,
num patientem, num grauem, num humana
contemnentem potest dicere Prometheū aut
Philoctetam illum? A te enim malo discere.

Sed ille certè non fortis,

Qui iacet in lecto humido,

Qui eiulatu, questu, gemitu, fremitibus,

Reſonando, multum flebiles voces refert.

Non ego dolorem, dolorem eſſe nego: Cur
enim fortitudo deſideraretur? Sed cum op-
primi dico patientia, ſi modò eſt aliqua patiē-
tia: ſi nulla eſt, quid exornamus Philoſophiā?
aut quid eius nomine glorioſi ſumus? Pungit
dolor, vel fodiat ſanè. Si nudus es, da iugu-
lum: ſi tectus Vulcanijs armis, id eſt fortitu-
dine, reſiſte. Hæc enim te, niſi ita facies, cuſtos
dignitatis relinquet, & deſeret. Cretum quidē,
leges, quas ſiue Iupiter, ſiue Minos ſanxit de
Iouis quidem ſententia, vt poetæ ferunt, item
que Lucurgi, laboribus erudiunt iuuentutem
venando, currendo, eſuriendo, ſitiendo, algen-
do, æſtuando. Spartæ verò pueri ad aram
ſic verberibus accipiuntur, vt multus è viſce-
ribus ſanguis exeat, nonnunquam etiam (vt
quum ibi eſſem audiebam) ad necem: quorum
non modò nemo exclamauit vnquam, ſed ne
ſingemuit quidem. Quid ergo? hoc pueri poſ-
lunt,

sunt, viri non potuerunt? & quod mos valet, ratio non valebit? Interest aliquid inter laborē & dolorem: sunt finitima omnino, sed tamen differt aliquid. Labor, est functio quædam, vel animi vel corporis grauioris operis & muneris, dolor autem motus asper in corpore à sensibus alienus. Hæc duo Græci illi, quorum copiosior est lingua quàm nostra, vno nomine appellant. Itaque industrios homines, illi studiosos, vel potius amantes doloris appellant: nos commodius laboriosos. Aliud est enim Laborare, aliud Dolere. O verborum inops interdum, quibus abundare te semper putas, Græci. Aliud, inquam, est dolere, aliud laborare. Quum varices secabantur C. Mario, dolebat: quum æstu magno ducebat agmen laborabat. Est inter hæc tamen quædam similitudo. Coniunctio enim laborum, perpersionem dolorū efficiet faciliorem. Itaque illi, qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari labore voluerunt, Quod spartiatæ etiam in fœminas transtulerunt quæ cæteris in vrbibus mollissimo cultu parietū vmbri occuluntur. Illi autem voluerunt nihil horum simile esse apud Lacenas virgines, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis labor, militia in studio est, quàm fertilitas barbara. Ergo

TVSCVL. QVÆST.

his laboriosis exercitationibus, & dolor inter-
 currit non ūquā, impelluntur, feruntur, abijciuntur,
 cadunt. Et ipse labor, quasi callū quoddā obdu-
 cit dolori. Militiā verò nostrā dico, nō spartia-
 tarū, quorū procedit ad modū, ad tibā, nec ad-
 hibetur vlla sine anapæstis pedibus hortatio.
 Nostri exercitus primū vnde nomē habeāt vi-
 des. Deinde qui labor, quantus, agminis, ferre
 plus dimidiati mēsis cibaria, ferre si quid ad v-
 sū velint, ferre vallū: nā scutū, gladiū, galeā in
 onere nostri milites nō plus numerāt, quā hu-
 meros, lacertos, manus. Arma enim membra
 militis esse dicunt. Quæ quidem ita geruntur ap-
 tē, vt si vsus foret abiectis oneribus, expeditis
 armis, vt membris pugnare possint. Quid ex-
 ercitatio legionum? quid ille cursus, concursus,
 clamor, quanti laboris est? ex hoc ille animus
 in prælijs paratus ad vulnera. Adduc pari ani-
 mo inexercitatum militē, mulier videbitur.
 Cur? tantum interest inter nouum & veterem
 exercitum, quantum experti sumus. Ætas ty-
 ronum plerunque melior: sed ferre laborem,
 contemnere vulnus, consuetudo docet. Quine-
 tiam videmus ex acie afferre sæpe saucios, &
 quidem rudem illum & inexercitatum, quan-
 uis leui ictu, ploratus turpissimos edere. At ve-
 ro ille exercitatus & vetus, ob eamque rem for-
 tior,

eior, medicū modò requirens à quo obligetur,

O Patrocles, inquit, ad vos adueniens, auxili-
lium & vestras manus peto, (manu:

Priusquā oppeto malā pestē mādātā hostili
Neq; sāguis vllō potis est pacto pfluēs cōsistere
Si qua sapiētia magis v̄ra diuitiari mors pōt.
Nanq; Æsculapij liberorū saucij opplēt porti-
Non potest accedi. (cus,

Certē Euripylus hic quidē est. hominem exci-
tatum: vbi tantum luctu cōtinuatus? Vide quā
non flebiliter respondeat, rationem etiam affe-
rat, cur æquo animo sibi ferendum sit.

Qui alteri exitum parat, (pet parem:

Eū scire oportet sibi paratā pestē vt partici-
Ab. lucet Patrocles credo, vt collocet in cubili,
vt vulnus obliget, siquidem homo esset, sed ni-
hil vidi minus. Quærit enim quid actum sit:

Eloquere, res Argiuūm prælio vt se sustinet.
Non potest ecfari tantum dictis, quantū fa-
ctis suppetit laboris.

Quiesce igitur, & vulnus alliga: etiā si Eurí-
pylus posset, non posset Ælopus.

Vbi fortuna Hæctoris nostram aciē inclinatā.
Et cætera explicat in dolore. Sic est enim in-
temperans militaris in forti viro gloria. Ergo
hæc veteranus miles facere poterit, doctus vir,
sapiensque non poterit? Ille verò melius,

TVSCVL. QVÆST.

ac non paulò quidem, Sed de consuetudine
 adhuc exercitationis loquor, nondum de ratio
 ne & sapientia. Aniculæ sæpe in diem biduum
 aut triduum ferunt. Subduc cibum vnum
 diem athletæ, Iouem Olympium, eum ipsum
 cui se exercebit, implorabit, ferre non posse
 clamabit, Consuetudinis magna vis est. Perno
 ctant venatores in niue, in montibus, vri se pa
 tiuntur. Inde pugiles cæstibus contusi ne inge
 miscunt quidem. Sed quid hoc, quibus Olym
 piorum victoria Consulatus ille antiquus vi
 detur? Gladiatores, aut perditii homines, aut
 barbari, quas plagas perferunt? Quomodo illi,
 qui bene instituti sunt, accipere plagam ma
 lunt, quàm turpiter vitare? Quàm sæpe ap
 paret nihil eos malle, quàm vel domino satisfac
 cere, vel populo? Mittunt etiam vulneribus
 confecti ad dominos, qui quærant, quid ve
 lint, si satisfactum ijs sit, se velle decumbere.
 Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vul
 tum mutauit vnquam? Quis non in modo stetit,
 verùm etiam decubuit turpiter? Quis quum
 decubuisset, ferrum recipere iussus, collum con
 traxit? Tantum exercitatio, meditatio, consue
 tudo valet. Ergo hoc poterit

Sånis spurcus homo, vita illa dignus locoq;
 Vir, natus ad gloriam, vllam partē animi tam
 mollem

mollem habebit, quam non meditatione & ratione corroboraret? Crudele gladiatorum spectaculum, & inhumanum nonnullis videri solet, & haud scio an ita sit, vt nunc sit. Quum verò fontes ferro depugnabant, auribus fortasse multæ, oculis quidem nulla poterat esse fortior contra dolorem & mortem disciplina. De exercitatione & consuetudine & commentatione dixi. Age sis, nunc de ratione videamus, nisi quid vis adhæc. A. Ego ne vt te interpellem? ne hoc quidem vellem, ita me ad credendum tua ducit oratio. M. Sitne igitur malum dolere nec ne, Stoici viderint, qui contortulis quibusdam & minutis conclusiunculis, nec ad sensus permanentibus, effici volunt, non esse in malum dolorē. Ego illud quicquid sit, tantum esse, quantum videatur non puto, falsaque eius visione & specie moueri homines dico vehementius, doloremque eius omnem esse tolerabilem. Vnde igitur ordiar? an eadem breuiter attingam, quæ modò dixi, quò facilius oratio progredi possit longius? inter omnes igitur hoc constat, nec doctos homines solum sed etiam indoctos, virorum esse fortium, & magnanimorum, & patientium, & humana vincantium, toleranter dolorem pati. Nec verò quisquam fuit, qui eum, qui ita pateretur, non laudandum putaret. Quod er-

TVSCVL. QVÆST.

go & postulatur à fortibus, & laudatur quum fit, id aut extimescere veniens, aut non ferre præsens, nõne turpe est? At qui vide, ne quum omnes rectæ animi affectiones virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium: sed ab ea quæ vna cæteris excellebat, omnes nominatæ sunt: appellata est enim ex viro virtus. Viri autem propria maximè est fortitudo, cuius munera duo maxima sunt, mortis dolorisq. contemptio. Utendum est igitur his, si virtutis compotes vel potius si viri volumus esse, quoniam à viris virtus nomen est mutata. Quæres fortasse quomodo, & rectè: talem enim medicinam philosophia proficitur. Venit Epicurus homo minimè malus vel potius vir optimus, tantum monet, quantum intelligit. Neglige, inquit, dolorem. Quis hoc dicit? idem qui dolorem summum malum, vix satis constanter audiamus. Si summus dolor est, inquit, breuem esse necesse est. A. Iterandum eadem ista mihi, non enim satis intelligo, quid summum dicas esse, quid breue. M. Summum, quo nihil sit superius: Breue, quo nihil breuius. Contemno magnitudinem doloris, à qua me breuitas temporis vindicabit antè penè, quàm venerit. Sed si est tantus dolor, quantus Philoſtæ, bene plane magnus mihi quidem videtur,

etur, sed tamen non summus. Nihil enim dolet, nisi pe. Possunt oculi, potest caput, latera, pulmones, possunt omnia. Longe igitur abest à summo dolore. Ergo, inquit, dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quàm molestiæ. Nunc ego non possum tantum hominem nihil sapere dicere. Sed nos ab eo derideri puto. Ego summum dolorem (summum autem dico, etiam si decem atomis est maior alius) non continuo dico esse breuem, multosque possum bonos viros nominare, qui complures annos doloribus podagræ crucientur maximis. Sed homo cautus nunquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, vt sciam quid summum dicat in dolore, quid breue in tempore. Omitamus igitur hunc nihil prorsus dicentem, cogamusq. confiteri, non esse ab eo doloris remedia quærenda, qui dolorem malorum omnium maximum dixerit, quamuis idem forticulum se in torminibus, & in stranguria sua præbeat. Aliunde igitur est quærenda medicina: & maximè quidem, si quid maximè consentaneum sit, quærimus ab ijs, quibus quod honestum fit, summum bonum, quod turpe, summum videtur malum. His tu præsentibus gemere, & iactare te non audebis profectò. Loquetur enim eorum voce virtus ipsa tecum.

TVSCVL. QVÆST.

Tūc quum pueros Lacedæmone, adolefcētes Olympiæ, barbaros in arena videris excipien-
tes grauiſimas plagas, & ferentes ſilentio, ſi te
fortè dolor aliquis percellerit, exclamabis vt
mulier? non conſtanter & ſedatè ſeres? Fieri
non poteſt: natura non patitur. Audio: pueri
fuerunt gloria ducti: fuerunt pudore alijs, mul-
ti metu: & tamen veremur vt hoc quod à tam
multis & quod tot locis perferatur, natura pa-
tiatur? Illa verò non modò patitur, verù n e-
tiam poſtulat. Nihil enim habet præſtantius,
nihil quod magis expetat quàm honeſtatem,
quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus.
Hiſce ego pluribus nominibus vnā rem de-
clarari volo: ſed vtat, vt quàm maximè ſigni-
ficem pluribus. Volo autem dicere illud homi-
ni longè optimū eſſe, quod ipſum ſit optan-
dum per ſe à virtute profeſtum, vel in ipſa vir-
tute ſitum ſua ſponte laudabile: quod quidem
citius dixerim ſolum, quàm non ſummum bo-
num. Atque vt hæc de honeſto, ſic de turpi cō-
tra ſia. Nihil tam tetrum, nihil tam aſperoan-
dum, nihil homine indignius. Quod ſi tibi per-
ſuaſum eſt (principio enim dixiſti plus in de-
decore mali tibi videri, quàm in dolore) reli-
quum eſt, vt tute tibi imperes. Quanquam hoc
neſcio quo modo dicatur, quaſi duo ſimus vt
alter

alter imperet, alter pareat: non inicitè tamen dicitur. Est enim animus in parteis tributus duas, quarum altera rationis est particeps, altera exper. Quam igitur præcipitur, ut nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. Est in animis omnium ferè natura molle quoddam, demissum, humile, eneruatum quodammodo & languidum lenile. Si nihil esset aliud, nihil esset homine deformius. Sed præsto est domina omnium & regina ratio, quæ connexa per se, & progressa longius, fit perfecta virtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro. Quònam modo? inquit. Velut seruo dominus, velut Imperator militi, velut parens filio. Si turpissimè se illa pars animi geret, quam dixi esse mollem, si se lamentis muliebriter lacrymisque dedet, vinciatur & constringatur amicorum propinquo rumque custodijs. Sæpe enim videmus tractos pudore, qui ratione nulla vincerentur. Ergo hos quidem ut famulos vinclis propè hac custodia arceamus. Qui autem erant firmiores nec tamen robustissimi, hos admonitu simili oportebit ut bonos milites reuocatos dignitate tueantur. Non nimis in Niptris ille sapientissimus Græciæ laucius lamètatur, vel modicè potius,

TVSCVL. QVÆST.

Pædetentim (inquit) ite, & sedato nisu, ne
succussu arripiat maior dolor.

Pacuius hæc melius quàm Sophocles: apud
illum enim perquàm flebiliter Vlysses lamen-
tatur in vulnere: tamen huic leuiter gementi,
illi ipsi qui ferunt saucium, personæ grauita-
tem intuentes, non dubitarunt dicere: (ictu,

Tu quoq. Vlysses, quâquâ grauiter cernimus
Nimis penè animo es molli, qui conuetus in
armis æuum: agere.

Intelligit poeta prudēs ferendi doloris consue-
tudinem esse non contēendam magistrā. At
que ille non immoderatè in magno dolore,

Retinet, tenete, opprimite,

Vlcus nudate: heu miserum me, excrucior.

Incipit labi, deinde illico desinit,

Operite, abscedite, iam iā mittite. (dolorē

Nam attrectatu & quassu sæuū amplificatis

Vidēne vt obmutuerit non sedatus corporis,

sed castigatus animi dolor? Itaque in extremis

Niptris alios quoque obiurgat, idque moriens:

Cōqueri fortunā aduersā, nō lamētari, decet:

Id viri est officium, fletus muliebri ingenio

additus.

Huius animi pars illa mollior rationi sic pa-

ruit, vt seверо Imperatori miles prudens. In

quo viro erit perfecta sapientia, quem adhuc

nos quidem videmus neminem, sed philosopho-
rum sententijs qualis futurus sit, si modò ali-
quando fuerit, exponitur. Is igitur, si ea ratio
quæ erit in eo perfectâ atque absoluta, sic illi
parti imperabit inferiori, vt iustus parens pro-
bis filijs nutu quod volet conficiet, nullo labo-
re, nulla molestia: eriget ipse se, sciscitabit, in-
struet, armabit, vt tanquam hosti, sic obsistat
dolori. Quæ sunt ista arma? contentio, confir-
matio, sermoque intimus, quum ipse secum ca-
uet turpe quicquam, languidum, non virile,
obseruentur species honestæ animo. Zeno
proponatur Eleates; qui perpeffus est omnia
potius, quàm conscios delendæ tyrannidis in-
dicaret. De Anaxarcho Democrito cogitetur,
qui quum Cypri in manus Nicocreontis Re-
gis incidisset, nullum genus supplicij deprec-
atus est, neque recusauit. Calanus Indus, indo-
ctus ac barbarus, in radicibus Caucafi natus,
sua voluntate viuis combustus est. Nos si pes
condoluit, si dens, sed fac totum dolere corpus,
ferre non possumus. Opinio est enim quæ-
dam effœminata ac leuis, nec in dolore magis,
quàm eadem in voluptate: qua quum lique-
scimus, flumimusque mollitia, apic aculeum sine
clamore ferre non possumus. At verò C. Ma-
rius rusticanus vir, sed planè vir, quum se-
curetur,

TVSCVL. QVÆST:

caretur, vt suprâ dixi, principio vetuit se alli-
 gari, nec quisquam ante Marium solutus dici-
 tur esse sectus. Cur ergo postea alij? valuit au-
 toritas. Videtisne igitur esse opinionis, non na-
 turæ malum? & tamen fuisse acrem morsum
 doloris idem Marius ostendit: crus enim alte-
 rum non præbuit. Ita & tulit dolorem vt vir,
 & vt homo maiorem ferre sine causa necessa-
 ria noluit. Totum igitur in eo est, vt tibi im-
 peres. Ostendi autem quod esset imperandi
 genus. Atque hæc cogitatio, quid patientia,
 quid fortitudine, quid magnitudine animi di-
 gnissimum sit, non solum animum comprimit,
 sed ipsum etiam dolorem nescio quo pacto mi-
 tiorem facit. Vt enim fit in prælio, vt ignauus
 miles, ac timidus, simul ac viderit hostem, ab-
 iecto scuto fugiat quantum possit, ob eamque
 causam pereat nonnunquam etiam integro cor-
 pore, quum et qui steterit, nihil tale euenerit:
 sic qui doloris speciem ferre non possunt, abij-
 ciunt se, atque ita afflictæ & exanimati iacent.
 Qui autem restiterint, discedunt sapissime su-
 periores. Sunt enim quædam animi similitu-
 diues cum corpore: vt onera contentis corpo-
 ribus facilius feruntur, remissis opprimunt: si-
 millime animus intentione sua depellit pres-
 sum omnem ponderum, remissione autem sic
 vrgetur

urgetur, vt se nequeat extollere. Et si verū querimus, in omnibus officijs persequēdis animi est adhibēda contentio. Ea est sola officij tanquā custodia. Sed hoc quidem in dolore maxime est prouidendum, ne quid abiecte, ne quid timidè, ne quid ignaue, ne quid seruiliter, muliebriterue faciamus: in primisque refutetur ac reijciatur Philoctetus ille clamor. Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque rarò: eiulatus, ne mulieri quidem. Et hic nimirum est fletus, quem XI I. tabulæ in fune-neribus adhiberi vetuerunt. Nec vero vnquam ne ingemiscit quidem vir fortis ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad firmitatem, vt in stadio cursores exclamant quā maximè possunt. Faciunt idem quum exercentur athletæ: pugiles verò etiam quum feriunt aduersarium in iactandis cæstibus ingemiscunt: non quòd doleāt, animoue succumbant, sed quia profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior. Quid? qui volunt exclamare maius, num satis habent latera, fauces, linguam intendere, è quibus elici vocem & fundi vide-
demus? toto corpore atque omnibus vngulis (vt dicitur) contentioni vocis asserviunt. Genu mehercule M. Antonium vidi quum contente ipse prose, lege Varia diceret terram tangere.

TVSCVL. QVÆST.

Vt enim ballistæ lapidum & reliqua tormen-
 ta telorum eò grauiores emissiones habent,
 quo iust contenta atque adducta vehemētius:
 sic vox, sic curfus, sic plaga hoc grauior, quò est
 missa contentius. Cuius contentionis quum tā
 ta vis sit, si gemitus in dolore ad confirmādum
 animum valebit, vtemur: sin erit ille gemitus
 lamentabilis, si imbecillus, si abiectus, si flebilis:
 ei qui se dederit, vix eum virum dixerim. Qui
 quidem gemitus si leuationis aliquid afferret,
 tamen videremus quid esset fortis & animosi
 viri. Quum verò nihil imminuat doloris, cur
 frustra turpes esse volumus? Quid est enim fle-
 tu muliebri viro turpius? Atque hoc præceptū
 quod de dolore datur, patet latius. Omnibus
 enim rebus, non solūm dolori, simili contentio-
 ne animi resistendum est. Ira exardescit, libido
 concitatur, in eandem arcem confugiendum
 est, eadem sunt arma sumenda. Sed quoniam
 de dolore loquimur, illa omittamus. Ad feren-
 dum igitur dolorem placidè & sedatè pluri-
 mum proficit toto pectore (vt dicitur) cogita-
 re quàm id honestum sit. Sumus enim natura,
 vt antè dixi (dicendum est enim sæpius) stu-
 diosissimi appetentissimi que honestatis: cuius
 si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est
 quod, vt eo potiamur, non parati simus & fer-
 re &

re & perpeti. Ex hoc cursu atque impetu animorum ad veram laudem atque honestatem, illa pericula adeuntur in prælijs: non sentiunt viri fortes in acie vulnera: vel sentiunt: sed mori malunt, quàm tantùmmodo de dignitatis gradu dimoueri. Fulgentes gladios hostium videbant Decij, quum in aciem eorum iruebant: his leuabat omnem vulnerum metum nobilitas mortis, & gloria. Num tum ingenuisse Epaminondam putas, quum vnà cum sanguine vitam effluere sentiret? imperatorem enim patriam Lacedæmonijs relinquebat, quam acceperat feruentem. Hæc sunt solatia, hæc formenta summorum dolorum. Dices, Quid in pace? quid domi? quid in lectulo? Ad Philosophos me reuocas, qui in aciem non sæpe prodeunt. E quibus homo sanè leuis Heracleotes Dionysius quum à Zenone fortis esse didicisset, à dolore deductus est. Nam quum ex renibus laboraret, ipso in eiulatu clamitabat, falsa esse illa, quæ antea de dolore sensisset ipse. Quem quum Cleanthes condiscipulus rogaret, quænam ratio eum de sententia deduxisset: respondit, Quia quum tantum operæ Philosophiæ dedissem, dolorem tamen ferre non possem, satis esset argumèti malum esse dolorem: plurimos autem annos in philosophia cõsumpsi, nec fer-

re possum: malum est igitur dolor. Tum Cleāthem quum pede terram percussisset, verum ex Epigonis ferunt dixisse,

Audine hæc Amphiaræ sub terrâ abdite? Zenonem significabat, à quo illum degenerare dolebat. At non noster Posidonius, quem & ipse sæpe vidi, & id dicam, quod solebat narrare Pompeius, se quum Rhodum venisset, decedens ex Syria, audire voluisse Posidoniū: sed quum audisset eum grauitè esse ægrum, quòd vehementer eius artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum vise re. Quem vt vidisset, & salutauisset, honorificisque verbis prosequutus esset, molesteque dixisset ferre, quòd eum non posset audire: at ille, Tu vero, inquit potes nec committam, vt dolor corporis efficiat, vt frustra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat eum grauitè & copiosè de hoc ipso, nihil esse bonum, nisi quòd honestum esset, cubantem disputauisse: quumque quasi faces ei doloris admouerentur, sæpe dixisse, Nihil agis dolor, quanuis sis molestus: nunquam te esse confitebor malum. Omninoque omnes clari & nobilitati labores contemnendo fiunt etiam tolerabiles. Vide-
musne apud quos eorum ludorum, qui Gymnici nominantur, magnus honos sit, nullum ab

ijs qui in id certamen descendant, de vitari dolore? Apud quos autem venandi & equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? Quæ flamma est, per quam non cucurrerint hi, qui hæc olim punctis singulis colligebant? Itaque semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat, cuius in primis laudabat illud, quòd diceret, eosdem labores non esse æquè graues Imperatori & militi, quòd ipse honos laborem leuiorem faceret imperatorium. Sed tamen hoc euenit, vt in vulgus insipientium opinio valeat honestatis, quum ipsam videre non possit. Itaque firma, & multitudinis iudicio mouentur, cum id honestum putant, quod à pleriq. laudetur. Te autem si in oculis sis multitudinis, tamen eius iudicio stare nolim, nec quod illa putet, idem te putare pulcherrimum. Tuo tibi iudicio est vtendum. tibi si recta probanti placebis, tunc non modò tu te viceris, quod paulò ante præcipiebam, sed omnes, & omnia. Hoc igitur tibi propone, amplitudinem, & quasi quandam exaggerationem quàm altissimam animi, qui maximè eminet in contemnendis & despiciendis doloribus, vnã esse omnium

TVSCVL. QVÆST.

nium rem pulcherrimam, eoque pulchriorem, si vacet populo, neque plautum captans, se tantum ipsa delectet. Quin etiã mihi quidem laudabiliora videntur omnia quæ sine venditione, & sine populo teste fiunt: non quò fugiendus sit, (omnia enim bene facta in luce se collocari volunt) sed tamen nullum theatrum virtuti conscientia maius est. Atque in primis meditemur illud, vt hæc patientia dolorum, quam sæpe iam animi intentione dixi esse firmandam, in omni genere se æquabilem præbeat. Sæpe enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem, aut propter gloriæ, aut etiã, vt ius suum & libertatem tenerent, vulnera exceperunt fortiter, & tulerunt: ijdem omiffa contentione, dolorem morbi ferre non possunt. Neque enim illum quem facile tulerant, ratione aut sapientia tulerant, sed studio potius, & gloria. Itaque barbari quidam, & immanes, terro decertare acerrimè possunt, ægrotare viriliter non queunt. Græci autem homines non satis animosi, sed prudentes, vt est captus hominum, satis hostem aspicere non possunt, & ijdem morbos tolerant, atque humanè ferunt. At Cimbrï, & Celtiberi in prælijs exultant, lamentantur in morbo. Nihil enim potest esse æ-

quabile

quabile quod non à certa ratione proficiscatur. Sed quum videas eos, qui aut studio, aut opinione ducantur, in eo persequendo atque adipiscendo dolore non frangi, debes exultare aut non esse malum dolorem, aut etiam, si quicquid asperum, alienumque à natura sit, id appellari placeat malum, tantulum tamen esse, ut à virtute ita obruatur, ut nusquam appareat. Quæ meditare quæso dies & noctes: latius enim manabit hæc ratio, & aliquanto maiorem locum, quàm de vno dolore, occupabit. Nam si omnia fugiendæ turpitudinis, adipiscendæque honestatis causa faciamus, non modò stimulos doloris, sed etiam fulmina fortunæ contempnamus licebit: præsertim quum paratum sit illud ex hesternâ disputatione perfugium. Ut enim si cui nauiganti, quem prædones insequantur, Deus quis dixerit, Eijce te de nauî, præsto est qui excipiat, vel Delphinus, ut Arionem Methymæum: vel equi Pelopis illi Neptunij, qui per vndas currus suspensios rapuisse dicuntur, excipient te, & quò velis perferent, omnem omittat timorem: sic vrgentibus asperis & odiosis doloribus, si tanti non sint, ut ferendi sint, quò sit confugiendum vides. Hæc ferè hoc tempore putavi esse dicenda, sed

TVSCVL. QVÆST:

sed tu fortasse in sententia permanes. A. Minimè verò, meque Liduo duarum rerum, quas maximè timebam, spero liberatum metu. M Cras ergo ad clepsydram: sic enim duximus: sed tibi hoc video non posse deberi.

A. Ita prorsus. Et illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore.

M. Sic faciemus, tuisque optimis studijs obsequemur.

M. T. CICERONIS TVS.

CVLANARVM QVÆS-

tionum liber Tertius, de ægri-
tudine lenienda.

Vidnam esse Brute cau-
sæ putem, cur quæ con-
stemus ex animo & cor-
pore, corporis curandi
tuendique causa quæsi-
ta sit ars, eiusque utili-
tas Deorum immorta-
lium inuentioni conse-

grata: animi autem medicina nec tam deside-
rata sit antequam inuenta, nec tam culta pos-
teaquam cognita est, nec tam multis grata &
probata, pluribus etiam suspecta, & iouis: an
quod corporis gravitatem & dolorem animo
iudicamus, animi morbum corpore non senti-
mus. Ita fit, vt animus de se ipse tum iudicet,
quum id ipsum quo iudicatur, ægrotet. Quod
si tales nos natura genuisset, vt eam ipsam in-
tueri, & peripicere, eademque optima duce cur-
sum vitæ conficere possemus, haud erat sane
quod quiquam ratione ac doctrina requireret

• D

Nam

TVSCVL. QVÆST.

Nunc paruulos nobis dedit igniculos, quos ce-
 leriter malis moribus, opinionibusque de-
 prauatis sic restinguimus, vt nusquam naturæ
 lumen appareat. Sunt enim ingenijs nostris se-
 mina innata virtutum, quæ si adulescere lice-
 ret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduce-
 ret. Nunc autem simul atque editi in lucem, &
 suscepti sumus, in omni continuo prauitate, &
 in summa opinionum peruersitate versamur,
 vt pene cum lacte nutricis errorem suxisse vi-
 deamur. Quum vero parentibus redditi, id est
 magistris traditi sumus, tum ita varijs im-
 buimur erroribus, vt vanitati veritas, & o-
 pinioni confirmatæ natura ipsa cedat. Ac-
 cedunt etiam poetæ, qui quum magnam spe-
 ciem doctrinæ, sapientiæque præ se tulerint,
 audiuntur, leguntur, ediscuntur, & inhærescunt
 penitus in mentibus. Quum vero accedit eodẽ
 quasi maximus quidam magister populus, at-
 que omnis vndique ad vitia consentiens mul-
 tudo, tum planè inficimur opinionum prau-
 itate, à naturaque ipsa desciscimus, vt nobis
 optimam naturam inuidisse videantur, qui ni-
 hil melius homini, nihil magis expetendum,
 nihil præstantius honoribus, imperijs, popu-
 lari gloria iudicauerunt, ad quam fertur opti-
 mus quisque, veramque illam honestatem ex-
 petens,

petens, quam vna natura maxime inquit in
 lumina inanitate versatur, confectaturq. nul-
 lam eminentem effigiem virtutis, sed ad umbra-
 tam imaginem gloriæ. Est enim gloria, solida
 quædã res & expressa, non adumbrata: ea est cõ-
 sentiens laus bonorũ, incorrupta vox beneiudĩ
 cantium de eccellente virtute: ea virtuti re-
 sonat tanquam imago gloriæ. Quæ quia recte
 factorum plerunque comes est, non est bonis
 viris repudianda. Illa autem quæ se eius imi-
 tatricem esse vult, temeraria atque inconside-
 rata, & plerunque peccatorum vitiõrumq. lau-
 datrix fama popularis, simulatione honesta-
 tis, formam eius pulchritudinemque corrup-
 pit. Qua cæcitate homines, quum quædã præ-
 clara etiam cuperent, eaque nescirent nec ubi,
 nec qualia essent, funditus alij euerterunt
 suas ciuitates, alij ipsi occiderunt. Atque hi
 quidem optima petentes, non tam voluntate,
 quàm cursu errore falluntur. Quid, qui pecu-
 niæ cupiditate, qui voluptatum libidine fe-
 runtur, quorumque ita perturbantur animi, vt
 non multum absint ab insania, quod insipien-
 tibus contingit omnibus, his nullane est adhi-
 benda curatio. Vtrum quod minus noceât ani-
 mi ægrotationes, quã corporis: an quod corpo-
 ra curari possint, animorũ medicina nulla sit. at

TVSCVL. QVÆST.

morbi perniciosiores, pluresque sunt animi,
 quam corporis. Hi enim ipsi odiosi sunt, quod
 ad animum pertinent, eumque sollicitant: ani-
 musque æger, ut ait Ennius, semper errat, neque
 pati, neque perpeti potest, cupere nunquam de-
 sistit. Quibus duobus morbis, ut omittam alios
 ægritudine: & cupiditate qui tandem possunt
 in corpore esse grauiore. Qui vero probari po-
 test, ut sibi mederi animus non possit, quum ip-
 se medicinam corporis animus inuenierit: iuu-
 que ad corporum sanationem multum ipsa cor-
 pora & natura valeant, nec omnes qui curari
 se pasci sunt, continuo etiam conualescant: ani-
 mi autem qui sanari voluerint, præceptisque
 sapientium paruerint, sine vlla dubitatione sa-
 nentur. Est profecto animi medicina Philoso-
 phia: cuius auxilium non ut in corporis mor-
 bis petendum est foris, omnibusque opibus vi-
 ribusque, ut nosmetipsis nobis mederi possi-
 mus, elaborandum est. Quanquam de vniuersa
 Philosophia, quantopere & expetenda esset &
 colenda, satis, ut arbitror, dictum est in Horten-
 sio. De maximis autem rebus nihil fere inter-
 misimus postea nec disputare, nec scribere. His
 autem libris exposita sunt ea, quæ à nobis cum
 familiaribus nostris in Tusculano erant dispu-
 tata. Sed quoniam duobus superioribus de mor-
 te &

te & dolore dictum est, tertius dies disputatio-
 nis hoc tertium volumen efficiet. Vt enim in
 Academiam nostram descendimus inclinatio iam
 in postmeridianum tempus die, poposci eorum
 aliquem qui aderam causam differendi: tunc res
 acta sic est: A. Videtur mihi cadere in sapientem
 ægritudo. M. Num reliquæ quoque perturba-
 tiones animi, formidines, libidines, iracundiæ.
 Hæc enim ferè sunt eiusmodi quæ Græci *πάθη*
 appellant: ego poteram morbos: & id verbum
 esset è verbo, sed in consuetudinem nostram non
 caderet. Nam misereri, inuidere, gestire, lætari,
 hæc omnia morbos Græci appellant, motus
 animi rationi non obtemperantes: nos autem
 hos eisdem motus concitati animi recte, ut o-
 pinor perturbationes dixerimus: morbus au-
 tem non satis vsitate, nisi quid aliud tibi vide-
 tur. A. Mihi vero isto modo. M. Hæcine igitur
 cadere in sapientem puta. A. Proflus existi-
 mo. M. Næ ista gloriola sapientia non magno
 æstimanda est: siquidem non multum differt
 ab infania. A. Quid, tibi omnine animi commo-
 tio videtur infania. Non mihi quidem soli, sed
 id quod admirari saepe soleo, maioribus quoque
 nostris hoc ita visum intelligo multis seculis
 ante Socratem, à quo hæc omnis, quæ est de
 vita & de moribus Philosophia, manavit. A.

Quoniam

Quonam tandem modo. M. Quia nomen infaniam significat mentis ægrotationem & morbum, id est insanitatem & ægritudinem animi quam appellarunt insaniam. Omnes autem perturbationes animi morbos Philosophi appellant, negantq. stultum quenuquam his morbis vacare. Qui autem in morbo sunt, sani non sunt & omnium insipientium animi in morbo sunt: omnes insipientes igitur insaniunt. Sanitatem enim animorum positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant: his rebus mentem vacuum appellarunt insaniam: propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit. Nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carentem nominauerunt amentiam, eandemque dementiam. Ex quo intelligendum est eos qui hæc rebus nomina posuerunt, sensisse hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnes insipientes esse non sanos. Quis est enim sanus in aliquo morbo: morbos autem hos perturbatos motus, ut modo dixi, Philosophi appellant: non magis est sanus, quam id corpus quod in morbo est. Ita fit ut sapietia sanitas sit animi, insipientia autem quasi insanitas quaedam, quæ est infania, eademque dementia: multoque melius hæc notata sunt verbis Latinis quam Græcis, quod alijs quoque multis locis reperietur

Sed

Sed id aliàs: nunc quod instat. Totum igitur id quod quærimus, quid, & quale sit, verbi vis ipsa declarat. Eos enim sanos intelligi necesse est quorum mens motu quasi morbo perturbata nullo sit: qui contrà affecti sunt, hos insanos appellari necesse est. Itaque nihil melius, quàm quod est in consuetudine sermonis Latini, quū exisse potestate dicimus eos qui effrænati feruntur aut libidine, aut iracundia: quanquam ipsa iracundia libidinis est pars. Sic enim definitur, Iracundia, vlciscendi libido. Qui igitur exisse ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sint in potestate mentis, cui regnū totius animi à natura tributum est. Græci autē *μα-
νία* vnde appellent non facilè dixerim. Eam tamen ipsam distinguimus nos melius quàm illi. Hanc enim insaniã, quæ iuncta stultitiæ, patet latius, à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo, quem nos furem, *μελαγχολία* ipsi vocant. Quasi vero atrabili solū mens, ac nō sæpe vel iracūdia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. Quo genere Athamantē, Alcmaonē, Aiacē, Orestem furere dicimus. Qui ita sit affectum, eum dominū esse rerum suarum vetant xii. tabulæ. Itaque non est scriptum, Si insanus sed si furiosus esse incipit. Insaniam enim censuerunt (id est, in-
constan-

TVSCVL. QVÆST.

constantiam sanitate vacantem) posse tamen
 tueri mediocritatem officiorum & vitæ com-
 munem cultum atque v̄itatum. Furorem autē
 esse rati sunt, menti ad omnia cæcitatē. Quod
 quum manus esse videatur, quā in infātia, tamē
 eiusmodi est, vt furor in sapientem cadere pos-
 sit, non possit infātia. Sed hæc alia quæstio est
 Nos ad propositum reuertamur. Cedere opi-
 nor in sapientem ægritudinem, tibi dixisti vi-
 deri. A. Ego vero ita existimo. M. Humanū id
 quidem, quod ita existimas, non enim silice na-
 ti sumus: sed est naturale in animis tenerum
 quiddam atque molle, quod ægritudinē, quasi
 tempestate quatitur. Nec ab urde Crantor il-
 le, qui in nostra Academia vel in primis fuit
 nobilis, Minime inquit, assentior ijs, qui istam
 nescio quam indolentiam magnopere laudāt,
 quæ nec potest vlla esse, nec debet. Ne ægrotus
 sim, inquit, sed si fuerim, sensus adit, siue sece-
 tur quid, siue auellatur à corpore. Nam isthuc
 nihil dolere, non sine magna mercede cōtingit
 inmanitatis in animo stuporis in corpore. Sed
 videamus ne hæc oratio sit hominum assentā-
 tantium nostræ imbecillitati & indulgentium
 mollitudini. Nos autem audeamus non solum
 ramos amputare miseriarum, sed omnes radi-
 cum fibras euellere: tamen aliquid relinquetur
 fortasse,

fortasse ita sunt altæ stirpes stultitiæ: sed relin-
quatur id solum, quid est necessarium. Illud qui-
dem sic habet, Nisi sanatus animus sit, quod
sine philosophia fieri non potest, finem mise-
riam nullum fore. Quamobrem quoniã cœ-
pimus, tradamus nos et curandos, sanabimur si
voleamus. Et progrediar quidem longius. Non
enim de ægritudine solum (quanquam id qui-
dem primum) sed de omni animi (vt ego po-
sum) perturbatione, morbo (vt Græci volût) ex-
plicabo. Et primò, si placet, Stoicorum more
agamus, qui breuiter astringere solent argumē-
ta, deinde nostro instituto vagabimur. Qui for-
tis est, idem est fidens: quoniam confidens ma-
la consuetudine loquendi in vitio ponitur, du-
ctum verbum à cōfidendo, quod laudis est. Qui
autem est fidens, is profectò non extimescit. Dis-
crepat enim à timendo confidere, atq. in quem
cadit ægritudo, in eundem timor. Quarū enim
rerum præsentia sumus in ægritudine, eisdem
impendinges & venientes timemus. Ita fit, vt
fortitudini ægritudo repugnet. Veri simile est
igitur in quem cadit ægritudo, in eundem ca-
dere timorem, & infractionem quandam animi
& demissionem. Quæ in quem cadunt, in eundē
cadit vt seruiat vt victum quandoque se esse fa-
teatur. Quæ qui recipit, recipiat idem necesse

TVSCVL. QVÆST.

est timiditatem & ignauiam. Non cadunt autem hæc in virum fortem: igitur nec ægritudo quidem. At nemo sapiens, nisi fortis: nõ cadet ergo in sapientem ægritudo. Præterea necesse est qui fortis sit, eundem esse magni animi: qui magni animi sit, inuictum: qui inuictus sit, eum res humanas despiciere, atque infra se positas arbitrari. Despiciere autem nemo potest eas res, propter quas ægritudine affici potest. Ex quo efficitur, fortẽ virũ ægritudine nõquã affici. Omnes autem sapientes fortes, nõ cadit igitur in sapientem ægritudo. Et quemadmodũ oculus conturbatus, non est probe affectus ad suũ munus fungendũ, & reliquæ partes, totũue corpus statim cũ est motũ, deest officio suo & muneri: sic conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. Munus autem animi, est ratione bene vti. sapientis animus ita sepe affectus est, vt ratione optime vtatur. Nunquã est igitur perturbatus. At ægritudo perturbatio est animi: semper igitur sapiens ea vacabit. Verisimile etiam illud est, qui sit temperans, quem Græci σωφρονα appellat, eamque virtutem σωφροσύνην vocant, quam soleo equidem tum temperantiã, tũ moderationẽ appellare, nonnunquã etiã modestiam. Sed haud scio an recte ea virtus frugalitas appellari possit.

Quod

Quod angustius apud Græcos vilet, qui frugi homines *χεστίμους* appellant, id est, tantummodo vtilis. At illud est latius: omnis enim abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos vfitatum nomen nullum habet, sed habere potest & *ελαβεα* nam est innocentia affectio talis animi, quæ noceat nemini. Reliquas etiã virtutes frugalitas continet: quæ nisi tanta esset, & ijs angustijs quibus plerique putant, tenetur, nũquam esset L. Pisonis cognomen tantopere laudatũ. Sed quia nec qui propter metũ præsidium reliquid quod est ignauis: nec qui propter avaritiã clã depositũ non reddidit, quod est iniustitiæ: nec qui propter temeritatem male rem gessit, quod est stultitiæ, frugi appellari solet: eò tres virtutes fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas est complexa, & si hoc quidem commune est virtutum: omnes enim inter se nexæ & iugulatæ sunt, reliqua igitur & quarta virtus, vt ipsa sit ipsa frugalitas necesse est. Eius enim videtur esse propriũ motus animi appetētis regere & sedare, se perq. aduersatẽ libidini moderatã in õni re seruare constantiã, cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas, vt opinor, à fruge, qua nihil melius è terra: Nequitia ab eo, & si hoc erit fortasse durius sed tentemus, & lusisse putemur si nil sit, ab eo

TVSCVL. QVÆST.

quod ne quicquam est in tali homine, ex quo idem Nihil dicitur. Qui sit irugi igitur, vel si maus moderatus & temperans, eum necesse est esse constantem: qui autem constans, quietum qui quietus, perturbatione, omni vacuū: ergo etiam ægritudine: et sunt illa sapientis. Abert igitur à sapiente ægritudo. Itaq; non in scitè Heraclotes Dionysius ad ea disputat, q; apud Homerū Achilles queritur, hoc, ut opinor, modo:

Còr. meum penitus turgescit tristibus iris
 Cùm. decore atq; omni me orbatum laude
 recordor. Num manus affecta rectè est, quum
 in tumore est? aut num aliquod quippiam mē-
 brum tumidum ac turgidū non vitiosè se ha-
 bet: Sic igitur inflatus & tumēs animus in vi-
 tio est. Sapientis autem animus semper vacat
 vitio, nunquam turgescit, nunquā tumet. At
 iratus animus eiusmodi est: nūquā igitur sapiēs
 irascitur, Nam si irascitur, etiā concupiscit. Pro-
 prium est enim irati cupere, à quo læsus videat
 tur, ei quā maximum dolorē inuerere. Qui au-
 tem id cōcupierit, eum necesse est, si id consecu-
 tus sit, magnopere lætari. Ex quo fit, ut alieno
 malo gaudeat: quod quoniam non cadit in sa-
 pientē, ne ut irascatur quidem cadit: si autem
 caderet in sapientē ægritudo, caderet etiam ira
 cundia

invidia: qua quoniã vacat, ægritudine etiam vacabit. Etenim si sapiens in ægritudinem incidere posset, posset etiam in misericordiã, posset in invidentiam: non dixi inuidiam, quæ tũ est, quum inuidetur. Ab inuidẽdo autem invidentia recte dici potest, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ, quod verbum ductũ est à nimis intuendo fortunam alterius, vt est in Menalippo,

Florem quisquam liberũ inuidit meũ.
Malè Latinè videtur, sed præclare Accius: vt enim videre, sic inuidere florem rectius, quàm flori dicitur. Nos consuetudine prohibemur, poeta ius suum tenuit, & dixit audacius. Cadit igitur in eundem & inuidere & misereri. Nam qui dolet rebus alicuius aduersis, idem alicuius etiam secundis solet: vt Theophrastus interitũ deplorans Callisthenis sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur. Itaque dicit Callisthenẽ incidisse in hominẽ summa potentia summaque fortuna sed ignarum quemadmodum rebus secundis vti conueniret. At qui quemadmodum misericordia ægritudo est ex alterius rebus aduersis, sic invidentia, ægritudo est ex alterius rebus secundis. In quem igitur cadit misereri, in eundem etiam inuidere. Non cadit au-
tem

tem inuidere in sapientem ergo ne miseri quidem. Quòd si ægre ferre sapiens soleret, misereri etiam soleret. A best ergo à sapiente ægritudo. Hæc sic dicuntur à Stoicis, concludunturque contortius: sed latius aliquando dicenda sunt & diffusius, sententijs tamen vtendum eorum potissimum qui maxime forti, & vita dicam, virili vtuntur ratione, atque sententia. Nam Peripatetici familiares nostri, quibus nihil est vberius, nihil eruditius, nihil grauius, mediocritates vel perturbationum, vel morborum animi mihi non sane probant. Omne enim malum etiam mediocre, magnum est. Nos autem id agimus, vt id in sapiente nullum sit omnino. Nam vt corpus etiam si mediocriter ægrum est, sanum non est: sic in animo si est ista mediocritas, caret sanitate. Itaque præclare nostri, vt alia multa, molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinẽ corporum ægrorum, ægritudinem nominauerunt. Hoc propemodum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: vocât enim φάος, id est, morbum, quicumque est motus in animo turbidus. Nos melius: ægris enim corporibus simillima est animi ægritudo. At non similis a grotationis est libido, non immoderata lætitia, quæ est voluptas animi elata & gestiês.

Ipse

Ipse etiam metus non est morbi admodum si-
 milis, quanquam ægritudini est finitimus: sed
 proprie vt ægrotatio in corpore, sic ægritu-
 do in animo nomen habet non seunctum à
 dolore. Doloris igitur huius origo nobis ex-
 plicanda est, id est, causa efficiens ægritudinē
 in animo, tanquam ægrotationem in corpo-
 re. Nam vt medici causa morbi inuenta, cura-
 tionem esse inuentam putant: sic nos causa
 ægritudinis reperta, medendi facultatem re-
 periemus. Est igitur causa omnis in opinione,
 nec verò ægritudinis solùm, sed etiam reliqua-
 rum omnium perturbationum, quæ sunt ge-
 nere quatuor, partibus plures. Nam quum om-
 nis perturbatio sit animi motus, vel rationis
 expers, vel rationem aspernans, vel rationi nõ
 obediens: isq. motus, aut boni, aut mali opinio-
 ne citetur: bifariam quatuor perturbationes
 æqualiter distributæ sunt. Nam duæ sunt ex
 opinione boni, quarum altera voluptas gestiēs
 id est, præter modum elata lætitia, opinione
 præsetis magni alicuius boni. Altera cupiditas
 quæ recte vel libido dici potest, quæ est immo-
 derata appetitio opinati magni boni, rationi
 non obtemperans. Ergo hæc duo genera, volu-
 ptas gestiēs & libido, bonorum opinione tur-
 bantur: vt quædam aliqua, Metus & Aegritudo,
 malorum,

TVSCVL. QVÆST.

malorum, Nam & Metus opinio magni mali impendētis, & ægritudo est opinio magni mali præsentis, & quidem recens opinio talis mali, vt in eo rectum videatur esse angustia. Id autem est, vt is qui doleat, oportere opinetur se dolere. His autem perturbationibus, quas in vita hominum stultitia quasi quasdam furias immittit atque incitat, omnibus viribus atque opibus repugnandum est, si volumus hoc quod datum est vitæ, tranquille, placideque traducere. Sed cætera aliâs: nunc ægritudinem, si possumus, depellamus. Id enim sit propositum, quando quidem eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti, quod ego nullo modo existimo, terra enim res est, misera, detestabilis, omni contentione, velis, vt ita dicam, remisque fugienda. Qualis enim tibi ille videtur Tantalus prognatus, Pelope natus, qui quondam a locero Oenomaio rege Hippodomiam raptis natus est nuptijs. Iouis iste quidem pronepos. Tamue ergo abiectus, tamne fractus.

Nolite inquit, hospites ad me adire ilico istic,

Ne contagio mea bonis vmbraue obsit,

Tanta vis sceleris in corpore hæret.

Tu te Thyesta damnabis, orbemque face, propter vim sceleris alieni. quid enim filium Solis, nonne patris ipsius luce indignum putas.

Refu-

Refugère oculi corpus macie extabuit.

Lacrymæ peredère humore exâgueis genas
Situ nidores, barba pedore horrida,

Atque in tonſa infulcat pectus illuue ſcabrū
Hæc mala ô ſtultiſime Aëta ipſe tibi addidi-
ſti. Non inerant in ijs quæ tibi caſus inuexerat,
& quidem inueterato malo, quum tumor ani-
mi reſediſſet. Eſt autem ægritudo, vt docebo,
in opinione mali recentis. Sed mœres videlicet
regni deſiderio non filia. Illam enim oderas, &
iure fortasſe: regno enim non æquo animo ca-
rebas. Eſt autem impudens luçtus mœrore ſe
conficientis, quòd imperare non liceat liberis
Dionyſius quidem tyrannus Syracuſis expul-
ſus, Corinthi pueros docebat, vſque eò imperio
carere non poterat. Tarquinio verò quid im-
pudentius? qui quum bellum gereret cum ijs,
qui eius non tulerant ſuperbiam: is quum reſti-
tui in regnum nec Veientium, nec Latinorum
armis potuiſſet, Cumas ſe contuliſſe dicitur, in
que ea vrbe ſenio, & ægritudine eſſe confectus.
Hoc tu igitur cenſes ſapienti poſſe accidere,
vt ægritudine opprimatur, id eſt, miſeria? Nam
quum omnis perturbatio miſeria eſt, tum car-
nificina eſt ægritudo. Habet ardorem libido, le-
uitatem lætitia geſtiens, humilitatem metus:
ſed ægritudo quædam maiora, tabem, cruciatū
F afflictæ-

tionem, fœditatē: lacerat, exest animū, planeq̃
 conficit. Hanc nisi exuimus sic, vt abijciamus,
 miseria carere non possumus. At qui hoc quidē
 perspicuum est, tum ægritudinem existere, quū
 quid ita visum sit, vt magnū quoddam malum
 adesse, & vrgerē videatur. Epicuro autē placet
 opinionem mali ægritudinē esse natura, vt qui
 cunque intueatur in aliquod maius malū, si id
 sibi accidisse opinetur, si cōtinuò in ægritudine.
 Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici
 censent, sed inperato, nec opinato malo. Est id
 quidem non mediocre ad ægritudinem au-
 gendam. Videntur enim omnia repentina gra-
 uiora. Ex hoc & illa iure laudantur:

Ego cūm genni, tum morituros sciui, & ei rei sustuli.
 Præterea ad Troiā quum missi ob defendendā Græciā,
 Sciebam me in mortiferū bellū, nō in epulas mittere.

Hæc igitur præmeditatio futurorum malorū
 lenit eorum aduentum, quæ venientia longē
 antè videris. Itaque apud Euripidem à The-
 so dicta laudantur (licet enim, vt sæpe faci-
 mus, in Latinum illa conuertere)

Nam qui hæc audita à docto meminisset viro,
 Futuras mecum commentabar misérias,
 Aut mortem acerbam, aut exilij mœstam fugam,
 Aut semper aliquam inolem meditabar malis
 Vt siqua inuēcta diritas casu foret,
 Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod autem Theſeus à docto ſe audiuiſſe dicit, id de ſeiſpo loquitur Euripides: fuerat enim auditor Anaxagoræ, quem ferunt nuntiata morte filij dixiſſe: Sciebam me genuiſſe mortalem. Quæ vox declarat, iſs eſſe hæc acerbæ, à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non eſt dubium, quin omnia quæ mala putentur, ſint improuiſa grauiora. Itaque quamquam non hæc vna res efficit maximam ægritudinem, tamen quoniam multum poteſt prouiſio animi, & præparatio ad minuendum dolorem, ſint ſemper omnia homini humana medita. Et nimirum hæc illa præſtans & diuina ſapientia, & perceptas penitus, & pertractatas res humanas habere, nihil admirari quum acciderit, nihil antequam euenierit, non euenire poſſe arbitrari.

Quamobrem omnes, quum ſecundæ res ſunt maximè, Meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferant.

Pericla, damna, exilia, Peregrè rediens ſemper cogitet, Aut filij peccatum, aut vxoris mortē, aut morbū filie: Communia eſſe hæc fieri poſſe, vt nequid animo ſit nouum, (Lucro.)

Quicquid præter ſpē eueniat, omnē id deputare eſſe in Ergo hoc, Terentius à Philoſophia ſumptum quū tam comodè dixerit, nos è quorū fontibus id hauſtū eſt, non & dicemus hoc melius, & con-

TVSCVL. QVÆST.

stantius sentiemus? hic est enim ille vultus semper idem, quem dicitur Xantippe prædicare solita in viro suo fuisse Socrate, eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum domo, & reuertentē. Nec vero ea frons erat, quæ M. Crassi illius veteris, quem semel ait in omni vita risisse Lucilius: sed tranquilla, & serena, sic enim accepimus. Iure autem erat semper idem vultus, quum mentis à qua is fingitur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem à Cyrenaicis hæc arma contra calus & euentus, quibus eorū aduenientes impetus diuturna præmeditatione frangatur, simulque iudico malum illud opinionis esse, non naturæ. Si enim in re essent cur fierent prouisa leuiora? Sed est iisdem de rebus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri sententiam viderimus qui censet necesse esse omnes in ægritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur, siue illa ante prouisa & expectata sint, siue inueterauerint. Nam neque vetustate minui mala, nec fieri præmeditata leuiora, stultamque etiam esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne futuri quidem, satis esse odiosū malum omne quum venisset. Qui autem semper cogitauisset accidere posse aliquid aduersi, ei fieri illud sempiternum malum. si vero ne futurum quidem sit, frustra suscipi miseriam volun-

voluntariam. Ita semper angitur aut accipiendo aut cogitando malo. Leuationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à cogitanda molestia, & reuocatione ad contemplandas voluptates. Parère enim censet animù rationi posse, & quò illa ducat sequi. Vetat igitur ratio intueri molestias, abstrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miseras contemplandas: à quibus quum cecinit receptui, impellit rursus, & incitat ad conspiciendas, totaque mente contrectandas varias voluptates, quibus ille & præteritarum memoria, & spe consequentium, sapientis vitam refertã putat. Hæc nostro more nos diximus: Epicurei dicunt suo. Sed quæ dicant, videamus quomodo negligamus. Principiò male reprehendunt præmeditationem rerum futurarum. Nihil est enim quod tam obtundat, eleuetque ægritudinem, quàm perpetua in omni vita cogitatio, nihil esse quod accidere non possit, quàm meditatio conditionis humanæ, quàm vitæ lex commentatioque parendi: quæ non hoc affert vt semper nocereamus, sed vt non vnquã. Neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, noceret, quum hæc cogitat: sed tum vel maxime sapientiæ fungitur munere. Vtrunque enim

consequitur, vt & cōsiderandis rebus humanis proprio Philosophiæ fruatur officio, & aduersis casibus, triplici consolatione sanetur. Primū, quod posse accidere, diu cogitauerit: quæ cogitatio vna maxime ōnes molestias extenuat, & diluit. Deinde, quod humane ferenda intelligit. Postremò quod videt nullum malum esse nisi culpā. Culpā autē nullā esse, quum id quod ab homine non potuerit præstari, euenerit. Nā reuocatio illa quam affert, quum à contuendis nos malis auocat, nulla est. Non est enim in nostra potestate fodicātibus ijs rebus quas malas esse opinemur, dissimulatio vel obliuio: lacerāt vexant, stimulos adiuuent, ignes adhibent, respirare non sinunt. Et tu obliuisci iubes, quod cōtra naturā est: quod à natura datū est, auxiliū extorques inueterati doloris. Est enim tarda illa quidē medicina, sed tamē magna, quā affert lōginitas & dies. Iubes me bona cogitare, obliuisci malorū. Diceres aliquid, & magno quidē Philosopho dignū, si ea bona sentiret esse, quæ essent homine dignissima. Pythagoras mihi sic diceret, aut Socrates, aut Plato, Quid iaces aut quid mœres, aut cur succūbis, cedisq. fortunæ? quæ vt peruellere te forsitan potuerit & pūgere, nō potuit certe vires frāgere. Magna vis est in virtutibus: eas excita, si forte dormiunt.

miunt. Iá tibi aderit princeps Fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, vt omnia quæ possint homini euenire contemnas, & pro nihilo putes. Aderit Temperantia, quæ est eadē Moderatio, á me quidē paulo ante appellata Frugalitas, quæ te turpiter & nequiter facere nihil patiatur. Quid est autem nequius, aut turpius effoeminato viro? Ne iustitia quidē sinet ista facere, cui minimum esse videtur in hac causa loci: quæ tamen ita dicet, dupliciter esse te iniustum, quum & alienū appetas, qui mortalis natus conditionem postules immortalium: & grauiter feras te quod vtendum acceperis, reddidisse. Prudentiæ vero quid respõdebis dicenti, virtutē se esse cõtentá, quo modo ad bene viuendum, sic & ad beate? quæ si extrinsecus re ligata pendeat, & non oriatur ex se, & rursus ad se reuertatur, & omnia sua complexa, nihil quærat aliunde: non intelligo cur, aut verbis tam vehementer ornanda, aut re tantopere expetenda videatur. Ad hæc bona me si reuocas, Epicure, pareo, sequor, vtor te ipso duce, obliuiscor etiá malorū, vt iubes, eoq. facilius, quod ea ne in malis quidē ponēda cēleo. Sed traducis cogitationes meas ad voluptates? corporis credo, aut quæ propter corpus vel recordatice vel spe cogitētur. Nūquid est aliud? rectene interpret-

pretor sententiam tuam? Solent enim isti negare, nos intelligere quid dicat Epicurus. Hoc dicit, & hoc ille Græculus me audiente Athenis senex Zeno istorum acutissimus contendere, & magna voce dicere solebat, eum esse beatum, qui præsentibus voluptatibus frueretur, confideretque se fruiturum aut in omni, aut in magna parte vitæ, dolore non interueniente: aut si interueniret, si summus foret, futurum breuem: si productior, plus habiturum iucundi, quàm mali. Hæc cogitantem fore beatum, præceptis bonis contentus esset, nec mortem, nec Deos extimesceret. Habes formam Epicuri vitæ beatæ Verbis Zenonis expressam, nihil vt possit negari. Quid ergo? huiusne vitæ propositum, & cogitatio, aut Thyestem lenare poterit, aut Aetam, de quo paulo antè dixi, aut Telamonem pulsum patria exulantem, atque egentem, in quo hæc admiratio fiebat,

Hiccine est Telamō ille, modo quem gloria
ad cœlum extulit,

Quem aspectabant, cuius ob os Graij ora ob
uertebant sua?

Quòd si cui, vt ait idem, simul animus cum re
concidit, á grauibus illis antiquis Philosophis
petenda medicina est, non ab his voluptarijs.

Quam

Quam enim isti bonorum copiam dicunt? Fac sanè, summum bonum esse, non dolere, quanquam id non vocatur voluptas: sed nō necesse est nunc omnia. idne est, quo traducti luctum leuemus? Si sane summum malū do ere: in eo igitur qui nō est, si malo careat, continuone fruitor summo bono? Quid tergiversamur Epicure, nec fatemur eam nos dicere voluptatem, quam tu idem, quum os perfricuiisti, soles dicere? Sunt hæc tua verba, nec nec? in eo quidem libro, qui cōtinet omnem disciplinam tuam (fungar enim iam in terpretis munere, ne quis me putet fingere) dicis hæc: Nec equidem habeo quod intelligam bonum illud, detrahens eas voluptates quæ sapore percipiuntur, detrahens eas etiā quæ auditu & cantibus, detrahens eas etiā quæ ex formis percipiuntur, oculis suaves motiones, siue quæ alię voluptates in toto homine gignuntur quolibet ē sensu. Nec vero ita dici potest, mentis letitiam solam esse in bonis. Letantem enim mentem ita noui spe eorum omnium quæ supra dixi fore, ut natura ijs potiens dolore careat. Atque hæc quidem his verbis, quiuis ut intelligat, quā voluptatem norit Epicurus. Deinde paulō infra, Sepe quæsiui, inquit, ex ijs, qui appel-

lantur sapientes, quid haberent, quod in bonis relinquerēt, si illa detraxissent nisi si vel-
lent voces inaneis fundere. Nihil ab his po-
tuit cognoscere. Qui si virtutes ebullire vo-
lent, & sapientias, nihil aliud dicent, nisi eā
viam, qua efficiantur ex voluptates, quas
supra dixi. Quæ sequuntur, in eadem sen-
tentia sunt, totusque liber, qui est de sum-
mo bono, refertus & verbis, & sententijs ta-
libus. Ad hancine igitur vitam Telamonē
illum reuocabis, & leues ægritudines? & si
quem tuorum afflictū mœrore videris, huic
acipenserem potius, quā aliquem Socrati-
cum libellum dabis ὑδ' αὐλκωζ hortabere
vt audiat voces potius, quā Platonis? Ex-
pones quæ spectet florida & varia, fasciculū
ad nareis admouebis, incendes odores, &
fertis redimiri iubebis, & rosa. Si verò ali-
quid etiam, tum planè luctum omnem abs-
terferis. Hæc Epicuro confitenda sunt, aut
ea quæ modo expressa ad verbum, dixi tol-
lenda de libro, vel totus liber potius abijciū-
tus. Est enim confertus voluptatibus. Quæ-
rendum igitur quemadmodum ægritudine
priuemus eum, qui ita dicat,

*Pot mi fortuna magis nūc desit, qui ita dicat,
Nanque regnum suppetebat mihi, vt scias
quanto è loco,*

Quãtis opibus, quibus de rebus lapsa fortuna accidat.

Quid? huic calix mulsi impingendus est, ut plorare desinat, aut aliquid eiusmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem poeta,

Ex opibus summis, opis egēs Hectortua?
Huic subuenire debem? quærît enim auxiliũ

*Quid petã presidii, aut exequar? quõne nũc
auxilio aut fuga (cedã? quõ applicẽ?*

*Freta sim? arce & urbe orba sum. quõ acci-
Cui nec aræ patriæ domi stant, fractæ &
disiectæ iacent? (rietes*

*Fana flãma deflagrata, tostis alti stãt pa-
Deformati, atque abiecte crista.*

Scitis quæ sequantur, & illud in primis,

*O pater, ô patria, ô Priami domus,
Septum altisono cardine templum,
Vidi ego te, astante ope barbarica,
Tectis calatis laqueatis*

Auro, ebore instructam regificẽ.

O Poetam egregium, quanquam ab his can-
toribus Euphorionis contemnitur. Sêtit om-
nia repentina, nec opinata, esse grauiora. EX
aggeratis igitur regis opibus, quæ videban-
tur sempiternæ fore, quid adiungit?

Hæc omnia vidi inflammari,

Priamo vi vitam cuitari,

Iouis aram sanguine turpari.

Præclarum carmen. Est enim & rebus, & verbis, & modis lugrube. Eripiamus huic ægritudinem. Quomodo? Collocemus culcitra plumea, psalteriam adducamus, hedychrum incendamus, demus scutellâ dulciculæ portionis, aliquid videamus & cibi. Hæc tandē bona sunt, quibus ægritudines grauissimæ detrahantur? Tu enim paulo ante non intelligere te quidem alia bona dicebas. Reuocari igitur oportere à mœrore ad cogitationē bonorum conueniret mihi cū Epicuro, si quid esset bonū, cōueniret. Diceret aliquis? Quid? ergo tu Epicurū existimas ista voluisse, aut libidinosas eius fuisse sententias? Ego verō minimè. Video enim ab eo dici multa seuerè, multa præclarè. Itaque vt sæpe dixi, de acumine agitur eius, non de moribus, quantum spernat voluptates eas, quas modò laudauit. Ego tamen meminero, quod videatur ei summum bonum, non enim verbo solum posuit voluptatem, sed explanauit quid diceret: Saporem, inquit, & corporum complexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus oculi iucundè moueantur. Nū fingo? nū mentior? cupio refelli. Quid enim laboro, nisi vt veritas in omni quaestione ex-

plicetur? At idem ait, Non crescere voluptatem dolore detracto: summâq. voluptatem, nihil dolere. Paucis verbis tria magna peccata. Vnum quòd secum ipse pugnat. Modò enim ne suspicari quidem se quicquam bonum, nisi sensus quasi titillarentur voluptate: nunc autem, summam voluptatem esse, dolore carere. Potestne magis secum ipse pugnare? Alterum est peccatum, quòd quò in natura tria sint, vnum gaudere, alterum dolere, tertium ne gaudere nec dolere: hic putat primum & tertium idem esse, nec distinguit à non dolendo voluptatem. Tertiũ peccatum commune cum quibusdã, quòd quum virtus maximè expetatur, eiusq. adipsiscendæ causa Philosophia quæsitã sit, ille à virtute summum bonum separavit. At laudat & sæpe virtutem. Et quidẽ C. Gracchus quum largitiones maximas fecisset, & effudisset ærarium, verbis tamẽ defendebat ærarium. Quid verba audiam, quum facta videam? Piso ille Frugi semper contra legem frumentariam dixerat. Is lege lata Consularis ad frumentum accipiendum venerat. Animadvertit Gracchus in concione Pisonem stantem. Quærit audiente Pop. Rom. quì sibi constet, quum ea lege frumentum petat

TVSCVL. QVÆST.

quam dissuaserat. Nolim, inquit, mea bona Græce tibi vititum diuidere liceat, sed si facias, partem petam. Parumne declarauit vit grauis, & sapiens, lege Sempronia patrimonio publicū dissipari? Lege orationes Gracchi, patronum ærarij esse dices. Negat Epicurus iucundè posse viui, nisi cum virtute viuatur: Negat vllam in sapientem vim esse fortunæ: Tenuem victum antefert copioso: Negat vllum esse tempus quo sapiens non beatus fit: Omnia philosopho digna, sed cū voluptate pugnancia. Non istā dicit voluptatē. Dicat quamlibet: nēpe eam dicit, in qua virtutis nulla pars insit. Age, si voluptatem nō intelligamus, nec dolorem quidem. Nego igitur eius esse, qui dolore summū malū metiatur, mentionē facere virtutis. Et queruntur quidā Epicurei, viri optimi (nam nullum genus est minus maliciosum) me studiosè dicere contra Epicurū. Ita credo, de honore aut de dignitate cōtendimus. Mihi summū in animo bonū videtur, illi autē in corpore mihi in virtute, illi in voluptate: & illi quidē pugnat, & quidē vicinorū fidē implorat: multi autē sunt qui statim cōuolēt. Ego sum is, qui dicam, me nō laborare, actū habiturum quod egerint. Quid enim de bello Punico agitur?

agitur? de quo ipso quū aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur, nulla inter eos concertatio vnquā fuit. Hi nimis iracunde agūt præfertim quū ab his non sanè animosè defendatur sententia, pro qua non in Senatu, nō in cōcione, nō apud exercitū, neq; ad Cēsores dicere audeāt. Sed cū illis aliās, & eo quidē animo, nullū, vt certamē instituā, verū dicētibus facilè cedā. Tātū admonebo, si maximè verū sit, ad corpus ōnia referre sapiētē, siue, vt honestius dicā, nihil facere nisi quod expediat, siue ōnia referre ad vtilitatē suā: quoniā hæc plausibilia nō sūt, vt in sinu gaudeāt, gloriosè loqui desināt. Cyrenaicorum restat sententia, qui tum ægritudinem cēsant existere, si ne opinatō quid euenirit. Est id quidē magnū, vt supra dixi: etiā Chrysippo ita videri scio, quod prouisū ante non sit, id fieri vehemētius. Sed nō sūt in hoc ōnia, quāquā hostiū repēs aduentus magis ali quādo cōturbat, quā expectatus, & maris subita tēpestas, quā ante prouisa terret nauīgantes vehemētius, & huiusmodi sunt pleraq;. Sed quum diligenter nec opinatorum naturam consideres, nihil aliud reperias, nisi omnia videri subita maiora, & quidem ob duas causas. Primum: quod quanta sint qua

accidunt, considerandi spatium non datur. Deinde quum videtur, præcaueri potuisse si prouisum esset, quasi culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit. Quod ita esse dies declarat, quæ procedens ita mitigat ut iisdem malis manentibus non modo leniatur ægritudo, sed in plerisque tollatur. Carthaginienses multi Romæ seruiuerunt. Macedones Rege Perse capto. Vidi etiam in Peloponneso quum essem adolescens, quosdam Corinthios. Hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare,

Hæc omnia vidi.

Sed & iam decantauerant fortasse: eo enim erant vultu, oratione, omni reliquo motu & statu, ut eos Argiuos aut Sycionios diceres. Magisque me mouerant Corinthi subito aspectæ parietinæ, quâ ipsos Corinthios, quorum animis diuturna cogitatio callum vetustatis obduxerat. Legimus librum Clitomachi, quem ille euersa Carthagine misit consolandi causâ ad captiuos ciues suos. In eo est disputatio scripta Carneadis, quam se ait in commentarium retulisse: quum ita positum esset, videri fore in ægritudine sapientem patria capta. Quæ Carneades cōtradixerit scripta sunt. Tanta igitur calamitatis præsentis

adhibetur

adhibetur à Philosopho medicina, quanta
inueteratæ ne desideratur quidem. Nec si
aliquot annis post idem ille liber captiuus
missus esset, vulneribus mederetur, sed cicat-
ricibus. Sensim enim & pedetentim pro-
grediens extenuatur dolor: non quò ipsa res
immutari soleat, aut possit: sed id, quod ra-
tio debuerat, usus docet, minora esse ea, quæ
sint visa maiora. Quid ergo opus est, dicet
aliquis, ratione, aut omnino consolatione
vlla, qua solemus uti, quum leuare dolorem
mœrentium volumus? Hæc enim fere tū ha-
bemus in promptu. Nil oportet inopinatum
videri. Atqui tolerabilius feret incommodū,
qui cognouerit necesse esse homini tale ali-
quid accidere. Hæc enim oratio de ipsa sum-
ma mali nihil detrahit, tantummodo affert,
Nihil euenisse quod opinandum non fuisset.
Neque tamen genus id orationis in conso-
lando non valet, sed id haud sciam an pluri-
mum. Ergo ista nec opinata non habent tan-
tam vim, vt ægritudo ex his omnis oriatur.
Feriunt enim fortasse grauius: nō id efficiūt,
vt ea quæ accidunt, maiora videantur: quia
recentia sunt videntur, non quia repentina.
Duplex est igitur ratio veri reperiendi, non
in ijs solūm quæ mala, sed in ijs etiam quæ
bona

bona videtur. Nā, aut ipsius rei natura qualis & quanta sit quærimus, ut de paupertate non nunquam, cuius onus disputando leuamus, docentes, quā parua, & quā pauca sint, quæ natura desideret, aut à disputandi subtilitate orationē ad exēpla traducimus. Hic Socrates commemoratur, hic Diogenes, hic Cæcilianum illud,

Sæpe est etiā sub palliolo fordido sapiētia

Quū enim paupertatis vna eadēque sit vis, quidnā dici potest, quā obrē C Fabricio tolerabilis ea fuerit, alij negēt se ferre posse? Igitur huic alteri generi similis est ea ratio consolandi, quæ docet humana esse, quæ acciderint. Non enim id solū cōtinet ea disputatio, ut cognitionē afferat generis humani, sed significat tolerabilia esse, quæ & tulerint, & ferāt ceteri. De paupertate agitur, multi patietes pauperes cōmemorātur. De cōtēuēdo honore, multi inhonorati proferūtur, & quīdem propter id ipsum beatiore, eorumque qui priuatum otium negotijs publicis antulerunt, nominatim vita laudatur. Nec siletur illud potentissimi regis Anapæstum, quī laudat senē, & fortunatum esse dicit, quod inglorius sit, atq; ignobilis ad supremū diē peruerturus. Similiter cōmemorādis exēplis

orbitates quoq; liberorū prædicatur, eorūq;
 qui grauius ferūt luctus, aliorū exēplis liniū
 tur. Sic perpessio cæterorū facit, vt ea quæ ac
 ciderint, multò minora, quàm quāta sint ex
 illimata, videātur. Ita fit sēnsim cogitātibus,
 vt, quantū sit emērita opinio appareat. Atq;
 hoc idem, & Telamon ille declarat,

Ego quū genui moriturū scini. Et Theſ.

Futuras mecum commentabar miseras.

Et Anaxagoras, sciebā me genuisse mortalē:
 Hi enim ōnes diu cogitātes de rebus huma
 nis, intelligebāt eas nequaquā pro opinione
 vulgi esse extimescēdas. Et mihi quidē vide
 tur id ferē accidere ijs, qui antē meditantur
 quod ijs, quibus medetur dies: nisi quod ra
 tio quædā sanat illos hos, ipsa natura intel
 lecto eo quod remediū illud cōtinet, malū,
 quod opinatū sit esse maximū, nequaquā ef
 se tātū, vt vitā beatā possit euertere. Hoc igi
 tur efficitur, vt ex illo nec opinato plaga ma
 ior sit, nō vt illi putāt, vt quum duobus pa
 res casus euenerint, is modo ægritudine af
 ficiatur, cui ille nec opinato casus euenerit.
 Itaq; dicūtur nōnulli in mœrore, quū de cō
 muni hac hominū cōditione audiuiſſet ea le
 ge esse nos natos, vt nemo in perpetuū esse
 posset expers mali graui? etiā tulisse. Quocir

Carneades, vt video nostrum scribere Antiochum, reprehendere Chrylippum solebat, laudantem Euripideum carmen illud,

*Mortalis nemo est, quē nō attingat dolor,
Morbusq; multi sunt hu nandi liberi,
Rursus creandi morsq; est finita omnibus:
Quæ generi humano angorem nequicquam
afferunt.*

*Reddenda est terræ terra: tū vita omnibus
Metenda vt fruges: sic iubet necessitas.*

Negabat genus hoc orationis quicquā omnino ad leuandam ægritudinem pertinere: Id enim ipsum dolendum esse dicebat, quod in tam crudelem necessitatem incidissemus. Nam illam quidem orationem ex cōmémoratione alienorum malorum, ad maleuolos consolandos esse accommodatam. Mihi vero longe videtur secus: nam & necessitas ferendæ conditionis humanæ, quasi cum Deo pugnare cohibet, admonetque esse hominē: quæ cogitatio magnopere luctum leuat: & enumeratio exemplorum, non vt animam maleuolorū oblectet: affertur. sed vt ille, qui mœret, ferendum sibi id censeat, quod videat multos moderate & tranquille tulisse. Omnibus enim modis fulciendi sunt qui ruunt, nec coherere possunt propter magnitudinem

dinem ægritudinis. Ex quo ipsam ægritudinem λύπη Chrysiippus, quasi solutione totius hominis appellatam putat, que tota poterit euelli, explicata, ut principio dixi, causa ægritudinis. Est enim nulla alia, nisi opinio & iudicium magni presentis atque urgentis mali. Itaque & dolor corporis, cuius est morsus acerrimus, perferetur, spe proposita boni: & acta ætas honeste, ac splendide, tantam adfert consolationem, ut eos qui ita vixerint aut non attingat ægritudo, aut per leuiter pungat animi dolor. Sed ad hanc opinionem magni mali quum illa etiam opinio accesserit, Oportere rectum esse, ad officium pertinere, ferre illud ægré quod acciderit: tum denique efficitur illa grauis ægritudinis perturbatio. Ex hac opinione sunt illa varia, & detestabilia genera lugendi, pedores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussiones. Hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus.

Scindens dolore identidem in tonsam comã.
 In quo facetum illud Bionis, Perinde stultissimum regem in luctu capillum sibi euellere, quasi caluitio mœror leuaretur. Sed hæc omnia faciunt, opinantes ita fieri oportere.

Itaque

Itaq; & Aeschynes in Demosthenē inuehi-
tur quòd is septimo die post filia mortē hos-
tias immolauisset. At quàm rhetorice, quàm
copiosè, quas sētētias colligit? quæ verba cō-
torquet? vt licere quiduis rhetori intelligas.
Quæ nemo probaret, nisi insitū illud in ani-
mis haberemus, omnes bonos interitu suorū
quā grauissimè mætere oportere. Ex hoc cui
nit, vt in animi doloribus alij solitudines
captēt, vt ait Homerus de Bellerophonte.

Qui miser in campis mæres errabat Aleis,

Ipsè suū cor edens hominū vestigia vitans

Et Niobe fingitur lapidea propter æternū
(credo) in luctu filictiūm. Hecubā autē putāt
propter animi acerbitatē quādā, & rabiē, fin-
gi in canē esse cōuersam. Sūt autē alij, quos
in luctu cum ipsa solitudine loqui sæpe dele-
ctat: vt illa apud Enniam nutrix,

Capido capit miseram nunc me proloqui.

Cælo, atque terra hære Medea miseras.

Hæc ōnia vera, recta, debita putātes faciūt in
dolore, maximèque declaratur hoc quāsi
officij iudicio fieri. Quod si qui forte quum
in luctu esse vellent aliqui fecerunt huma-
nius, aut si hilarius locuti sunt reuocāt se rur-
sus ad mæstitiā, peccatiq; se infimulāt quod
dolere intermiserint. Pueros vero matres &
magistri

magistri castigare etiã solēt, nec verbis solū
sed etiã verberibus, si quid in domestico luc
tu hilarius ab his factum est: aut dictum plo
rare cogunt. Quid ipsa remissio luctus, quū
est cōsecuta, intellectumq; nihil profici mœ
rēdo, nō ne declarat, fuisse totum illud volū
tarium? Quid ille Terētianus ipse se puniēs
id est εαυτὸ πτιμωροῦμεν

Decernit tantisper me minus iniuria.

Crem. us meo gnato facere, dum siam miser.
Hic decernit, ut miser sit. Nunquid igitur de
cernit inuitus?

Malo quidem me quous dignum deputent.
Malo se dignum deputat, nisi miser sit. Vi
des ergo opinionis esse, non naturæ malum
quid quod res ipsa lugere prohibet? ut apud
Homerum quotidianæ necēs, interitusque
multorum sedationem mœrēndi afferunt:
apud quem ita dicitur,

*Nanque nimis multos atque omni luce
canentes*

*Cernimus ut nemo possit iræ ore vaca
re.*

*Quo magis est æquum tumulis mandare
perēptos*

*Firmo animo, & luctum lacrymis finire
diurnis.*

Ergo

Ergo in potestate est abijcere dolorē, quum velis, tempori seruientem. An est vllum tempus (quoniam quidem res in nostra potestate est) cui non ponēdæ curæ ægritudinis causa seruiamus? Constabat eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompeium vidissent, quum in illo ipso acerbissimo, miserimoque spectaculo sibi timerent, quod se classe hostium circumfusos viderent, nihil tam aliud egisse, nisi vt regimes hortarentur, & vt salutem adipiscerentur fuga: posteaquam Tyrū venissent, tum afflictiari lamentarique cœpisse. Timor igitur ab ijs ægritudinem potuit repellere, ratio ac sapientia vera non poterit? Quid est autem quod plus valeat ad ponendum dolorem, quàm quum est intellectum, nihil profici, & frustra esse susceptū? Si igitur deponi potest, etiam non suscipi potest. Voluntate igitur & iudicio suscipi ægritudinem confitendum est. Idque indicatur eorum patientia, qui quum multa sint saepe perpessi, facilius ferunt quicquid accidit, obduruisseque sese contra fortunam arbitrantur. Vt ille apud Euripidem,

Si mihi nunc tristis primum illuxisse dies,

Nec tam arumno so nauigassem salo:

Esset dolendi causa, vt iniecto equulci

Frano.

Fraus, repente tactu exagitantur nouo.

Sed iam subiectus miseris obturpuit.

Defatigatio igitur miseriarum ægritudines quum faciat leuiores, intelligi necesse est, non rem ipsam, causam, atque fontem esse moris. Philosophi summi, nec dum tamen sapientiam consequuti, nonne intelligunt, in summo se malo esse? Sunt enim insipientes, neque insipientia vllum maius malū est, neque tamen lugent. Quid ita? quia huic generi malorum non affingitur illa opinio, rectū esse, & æquum, & ad officiū pertinere, ægre ferre quod sapiens non sis: quod idem affingimus huic ægritudini, in qua luctus inest, quæ omnium maxima est. Itaq; Aristoteles veteres philosophos accusans, qui existimauissent, philosophiam suis ingenijs esse perfectam, ait eos, aut stultissimos, aut gloriosissimos fuisse. Sed se videre quod paucis annis magna accessio facta est, breui tēpore philosophiā planē absolutā fore. Theophrastus autem moriens accusasse naturam dicitur, quod ceruis, & cornicibus vitam diuturnam quorum id nihil interesse, hominibus, quorum maximè interfuisse, tam exiguam vitam dedisset: quorum si ætas potuisset esse longior, futurum fuisse, vt omnibus perfectis

artibus omni doctrina hominū vita erudiretur. Querebatur igitur, se tū, quū illa videre cœpisset, extingui. Quid ex cæteris philosophis nōne optimus, & grauiſſimus quisq; cōfiteretur, multa se ignorare, & multa sibi etiā, atque etiā esse discenda? Neque tamē quū se in media stultitia qua nihil est p̄ius, hære re intelligant ægritudine premuntur. Nulla enim admiscetur opinio officiosi doloris. Quid, quid non putant lugendū viris? qualis fuit Q. Maximus, efferens filium Consularē, qualis L. Paulus duobus paucis diebus ammissis filijs: qualis M. Cato, Prætorē designato mortuo filio: quales reliqui, quos in cōsolatione collegimus. Quid hos aliud placauit, nisi quod luctum, & mœrorem nō putabant viti? Ergo id, quod alij rectum opinantes, ægritudini se solent dedere, ij turpe putātes, ægritudinem repulerunt. Ex quo intelligitur nō in natura, sed in opinione esse ægritudinem. Contra dicuntur hæc: quis tam demens, vt sua volūtate mæreat? natura affert dolorem, cui quidē Crantor, inquit, nos ter cedē dum putat. Premit enim, atq; inſtat nec resisti potest. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Aiācis morte consolatus esset, is quum audisset de

suo,

fuo fractus est, de cuius commutata mēte sic dicitur,

Nec verò tanta præditus sapientia

Quisquam est, qui aliorum ærumnam dicitis alienans.

Non idem, quum fortuna mutata imbetiù

Conuertat, clade vt subita frangatur sua.

Vt illa ad alios dicta, & præcepta exidāt

Hæc quum disputant, hoc student efficere.

Naturæ obstitit nullo modo posse. Ii tamen

fatētur grauiores ægritudines suscipi, quàm

natura cogat. Quæ est igitur amentia, vt nos

quoque idem ab alijs requiramus? Sed plu-

resunt causæ suscipiendi doloris: Primum,

illa opinio mali, quo viso, atq; persuaso, ægritudo

insequitur necessario. Deinde etiã gra-

tum se mortuis facere, si grauiter eos lugeāt

arbitrantur. Accedit superstitio muliebris

quedã: existimāt enim Dijs immortalibus

facilius se satis facturos, si eorum plaga per-

culsi, afflictos se, & stratos esse fateantur. Sed

hæc inter se quam repugnent, plerique non

vident. Laudant enim eos, qui æquo animo

moriantur: qui alterius mortē æquo animo

ferant, eos putant vituperandos: quasi fieri

ullo modo possit, quod in amatorio sermo-

ne dici solet, vt quisquam plus alterum dilī-

gat, quàm se. Præclarum illud est, & si quæ-
 ris. rectum quoque, & verum, vt eos, qui no-
 bis charissimi esse debeant, æque, ac nosmet
 ipsos amemus: at vero plus fieri nullo pacto
 potest. Nec optandum quidē est in amicitia
 vt me ille plus, quā se amet, ego illum plus
 quā me. Perturbatio vitæ, si ita sit, atque
 officiorum omnium cōsequatur. Sed de hoc
 aliàs. Nunc illud satis est, non attribuere ad
 ammissionem amicorum miseriam nostram
 ne illos plus, quā ipsi velint, si sentiant, plus
 certe quā nosmetipsos diligamus. Nā quod
 aiunt, plerosque consolationibus nihil leua-
 ri: adiunguntque consolatores ipsos confite-
 ri se miseros, quum ad eos impetum suum
 fortuna cōuertit, vtrunque dissoluitur. Sunt
 enim ista non naturæ vitia, sed culpe stulti-
 tiam autem accusate, quanuis copiosè licet:
 Nam, & qui nō leuantur ipsi ad miseriam in-
 uitant: & qui suos casus aliter ferunt, atque
 vt alijs autores ipsi fuerunt, nō sunt vitiosio-
 res, quā ferè plerique, qui auari auaros glo-
 rię cupidos gloriosi reprehendunt. Est enim
 proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere,
 obliuisci suorum. Sed nimitum hoc est maxi-
 mum exprimendum, quum constet ægritu-
 dinem vetustate tolli, hanc vim non esse in

maximè excruciat, luctuq; confici, quo gra-
 uius nihil esse possit. Edocuit tamè ratio, vt
 mihi quidem videtur quum hoc ipsum pro-
 priè non quæreretur hoc tempore, ne quidè
 vllum esse malum nisi quod idem dici turpe
 posse tamen vt videremus quicquid esset in
 ægritudine mali, id non naturale esse, sed vo-
 luntario iudicio, & opinionis errore cōtrac-
 tū. Tractatum est autem à nobis id genus
 ægritudinis, quod vnum est omnium maxi-
 mum, vt eo sublato reliquorum remedia ne
 magnopere quæreda arbitremur. Sūt enim
 certa quæ de paupertate, certa quæ de vita
 inhonorata & ingloria dici soleāt, separatim
 autem certæ scholæ sunt de exilio, de interi-
 tu patriæ, de seruitute, de debilitate, de caci-
 tate, & de omni casu in quæ nomen poni so-
 let calamitatis. Hæc Græci in singulas scho-
 las, & in singulos libros dispertunt. Opus
 enim quærunt quanquam plane disputatio-
 nis sunt delectationis. Et tamè vt medici to-
 to corpore curando, minimæ etiam parti, si
 condoluit medentur: sic philosophia quum
 vniuersam ægritudinem sustulit, tamen si
 quis error aliunde extitit, si paupertas mo-
 mordit si ignominia pupugit si qui tenebra-
 rum obfudit exilium, aut eorum, quæ mo-
 do di-

T V S C V L. Q V Æ S T.

do dixi, si quid extitit, & si singularum rerū sunt propriæ cōsolationes, de quibus audies tu quidem quum voles. Sed ad eundem fontem revertendum est, Ægritudinem omnē procul abesse à sapiēte, quod inanis sit quod frustra suscipiatur quod nō natura exoriatur sed iudicio, sed opinione, sed quadam invitatione ad dolendum, quū id decreuerimus ita fieri oportere. Hoc detractō quod totum est volūtariū, ægritudo erit sublata illa mœrens, morsus tamen, & contractiunculae quædam animi relinquentur. Hanc dicant sane naturalem dum ægritudinis nomen absit, graue, tetrum, funestum, quod cum sapientia esse, atque vt ita dicā, habitare nullo modo possit. Atqui stirpes sunt ægritudinis quā multæ, quam amaræ quæ ipso trunco everso omnes elidēde sūt & si necesse erit singulis disputationibus, superest enim nobis hoc cuiusmodi est otium. Sed ratio vna omnium est ægritudinū, plura nomina. Nam & inuidere ægritudinis est, & æmulari, & obtrectare, & misereri, & angī, lugere, mœrere, ærumna affici, lamentari, sollicitari, dolere, in molestia esse, afflictari, desperare. Hæc omnia definiunt Stoici: eaque verba, quæ dixi, singularum rerum sunt, non vt videntur easdem.

res significāt, sed aliquid differūt quod alio loco fortasse tractabimus. Hæ sunt illæ Itirpium fibræ, quas initio dixi persequendæ, & omnes elidēdæ, ne vlla vnquā possit existeré. Magnum opus, & difficile, quis negat? Quid autem præclarum, nō idem arduum sed tamen id se effecturā philosophia profitetur nos modo curationē recipiamus eius.

Verū quidē hæc hæctenus. Cæteravoletis quotiescunque, & hoc loco, & alijsparata vobis erunt.

M. T. CICERO
NISTVSCVLA-

NARVMQ VÆS

TIONVM LIBER

QVARTVS.

DE

RELIQVIS ANIMI

PERTVRBATIONIBVS.

VM multis in locis nos-
trorum hominum ingenia
virtutesque, Brute, soleo
mirari: tū maxime ijs in stu-
dijs, quæ serò admodū ex-
perita in hanc ciuitatem è
Græcia transtulerunt. Nam quum à primo
urbis ortū regijs institutis, partim etiam le-
gibus auspicia cerimonie, comitia, prouoca-
tiones, patrum consilium, æquitum, peditū
que descriptio, tota res militaris diuinitus ef-
set constituta: tum progressio admirabilis,
incredibilisque cursus ad omnem excellen-
tiam

tiâ factus est, dominatu reg o Republica li-
 berata, Nec vero hic locus est, vt de moribus
 institutisque maiorum, & disciplina, ac tem-
 peratione ciuitatis loquamur: alijs hæc locis
 satis accuratè à nobis dicta sunt, maximeq;
 in ijs sex libris, quos de Republica conscrip-
 simus. Hoc autem loco consideranti mihi
 studia doctrinæ, multa fanè occurrūt, cur ea
 quoque accersita aliunde, neque solum ex-
 petita, sed etiam cōseruata, & occulta videā-
 tur. Erat enim illis penè in conspectu præstā-
 ti sapiētia, & nobilitate Pythagoras, qui sūt
 in Italia temporibus ijsdē, quibus L. Brutus
 patriā liberauit præclar⁹ auctor nobilitatis
 tuæ. Pythagoræ autē doctrina quū longè, la-
 req; flueret, permanuisse mihi videtur in
 hâc ciuitatē, idque cū coniectura probabile
 est, tum quibusdam etiā vestigijs indicatur.
 Quis est enim, qui putet quum floreret in
 Italia Græcia potentissimis, & maximis vibī-
 bus ea, quæ magna dicta est in hisque primū
 ipsius Pythagoræ deinde postea Pythago-
 reorum tantum nomen esset, nostrorum ho-
 minum ad eorum doctissimas voces, aures
 clausas fuisse? Quin etiam arbitror propter
 Pythagoreorum admirationem, Numā quo-
 que regem Pythagoreū à posterioribus exi-

stimatū. Nā quū Pythagoræ disciplinā, &
 instituta cognoscere, regisque eius æquita
 tē, & sapientiā, à maioribus suis accepisset
 ætates autem, & tempora ignorarent prop
 ter vetustatem, eum, qui sapiētia excelleret
 Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt, Et
 de coniectura quidem hætenus. Vestigia au
 tem Pythagoreorum quanquam multa col
 ligi possunt, paucis tamen vtemur, quoniam
 non id agitur hoc tempore. Nam quum car
 minibus soliti illi esse dicantur, & præcepta
 quædam occultius tradere, & mentes suas à
 cogitationum intentione cantu, fidibusque
 ad tranquillitatē traducere: grauiſſimus au
 tor in originibus dixit Cato, morem apud
 maiores hunc epularum fuisse, vt deinceps,
 qui accumberent, canerent ad tibiam clau
 rum virorum laudes, atque virtutes. Ex quo
 perspicuum est, & cantus tum fuisse rescrip
 tos vocum sonis, & carmina: quanquam id
 quidem etiam X I I. Tabulæ declarant, cōdi
 iam tum solitum esse carmen, quod ne lice
 ret fieri ad alterius iniuriā, leges sanxerūt.
 Nec verò illud non eruditorum temporum
 argumentum est, quòd & Deorum puluina
 ribus, & epulis magistratū fides præcinunt
 quod proprium eius fuit, de qua loquitur dis
 ciplinæ

eiplinæ. Mithi quidem etiam Appij Cæci car-
 men, quod valde Panætius laudat epistola
 quadam, quæ est ad Q. Tubetonem, Pytha-
 goreorum videtur. Multa etiam sunt in no-
 stris institutis ducta ab illis, quæ prætereo,
 ne ea quæ peperisse ipsi putantur, aliunde di-
 dicisse videamur. Sed ut ad propositum re-
 deat oratio, quàm breui tempore, quot &
 quâti poetæ? qui autem oratores extiterunt?
 facile ut appareat, nostros omnia consequi
 potuisse simul ut velle cœpissent. Sed de cæ-
 teris studijs alio loco, & dicemus, si usus fue-
 rit, & sæpe diximus. Sapientiæ studium ve-
 tus id quidem in nostris, sed tamen ante Læ-
 lij ætatem, & Scipionis, nõ reperio quos ap-
 pellare possim nominatim. Quibus adoles-
 centibus Stoicum, Dioginem, & Accademum
 cum Carneadem video ad Senatû ab Athe-
 niensibus missos esse Legatos, qui quû Reipub-
 licæ nullam vnquam partem attigissent
 essetnq; eorum alter Cyranæus alter Babilo-
 nis, nunquam profecto scholis essent excita-
 ti, neque ad illud munus electi, nisi in qui-
 busdam principibus temporibus illis fuisset
 studia doctrinæ: qui quum cætera literis mā-
 darent, alij ius civile, alij orationes suas, alij
 monumenta maiorum, hanc amplissimam

omnium artium bene vivendi disciplinam
 vita magis, quam literis persecuti sunt. Itaque
 illius veræ elegantisque philosophiæ, quæ duc-
 ta à Socrate in Peripateticis adhuc perman-
 sit, & idem alio modo dicentibus Stoicis,
 quum Academici eorum controuersias dis-
 ceptarent, nulla fere sunt, aut pauca admo-
 dum latina monumēta, siue propter magni-
 tudinem rerum, occupationumque omniū:
 siue etiam quod imperitis ea probari posse
 non arbitrantur, quum interim illis silenti-
 bus, C. Amasanius extitit: dicēs, cuius libris
 editis cōmota multitudo contulit se ad ean-
 dem potissimum disciplinam, siue quod erat
 cognitu perfacilis, siue quod inuitabatur il-
 lecebris blandis voluptatis, siue etiam quia
 nihil prolatum erat melius, illud quod erat
 tenebant. Post Amasaniū autem multi eius-
 dem æmulationis multa quum scripsisset
 Italiam totam occupauerunt. Quodque ma-
 ximum argumentum est, non dici illa subti-
 liter, quod & facile ediscatur, & ab indoctis
 probentur, id illi firmamentum esse discipli-
 næ putant. Sed defendat quidem quod quis
 que sentit, sunt enim iudicia libera, nos insti-
 tutum tenebimus, nullisque vnus discipli-
 næ legibus astricti, quibus in philosophia ne-
 cessario

cessario pareamus, quid sit in quaque re ma-
 xime probabile semper requiremus, quod
 cum sæpe aliàs, tum nuper in Tusculano stu-
 diosè egimus. Itaq; expositis tridui disputa-
 tionibus, quartus dies hoc libro cõcluditur.
 Ut enim in inferiorem ambulationem des-
 cendimus, quod feceramus idem superiori-
 bus diebus acta res est sic. M. Dicat si quis
 vult, qua de re disputare velit. A. Non n̄ ih̄
 videtur omni animi perturbatione posse sa-
 piens vacare. M. Ægritudine quidem hest̄-
 na disputatione videbatur. Nisi fortè tempo-
 ris causa nobis assētibare. A. Minimè verò.
 Nam mihi egregiè probata est oratio tua.
 M. Non igitur existimas cadere in sapientē
 ægritudinem? A. Prorsus non arbitror. M. Ac
 qui si ista perturbare animum sapientis non
 potest, nulla poterit. Quid enim, metus ne
 conturbet? at earum rerum est absentium
 metus, quarum præsentium est ægritudo.
 Sublata igitur ægritudine, sublatus est me-
 tus. Restāt duæ perturbationes, letitia ges-
 tiens, & libido, quæ si non cadent in sapien-
 tem semper mens erit tranquilla sapiētis. A.
 sic prorsus intelligo. M. Vtrum igitur mauis,
 statim ne nos vela facere, an quasi è portu
 egredientes paululum remigare? A. Quid-
 nam

T V S C V L. Q V Æ S T.

nam est isthuc? non enim intelligo. M. Quia Chrysippus, & Stoici, quum de animi perturbationibus disputant, magnam partem in his partiendis, & definiendis occupati sunt. Illa eorum perexigua oratio est, qua medentur animis, nec eos turbulentos esse patiantur. Peripatetici autem ad placandos animos multa afferunt, spinas partiendi, & definiendi prætermittunt. Quærebant igitur utrum præderem vela orationis statim, an eam ante paululum dialecticorum remis propellerem. A. Isto modo verò: erit enim hoc totum, quod quero ex utroque perfectius. M. Est id quidem rectius, sed post requires, siquid fuerit obscurius. A. Faciam equidem: tu tamen, ut soles, dices ista ipsa obscura planius quam à Græcis dicuntur. M. Enitar quidem, sed intento opus est animo, ne omnia dilabantur, si unum aliquod effugerit. Quoniam quæ Græci *ἡσυχία* vocant, nobis perturbationes appellari magis placet, quam morbos. In his explicandis veteram illam equidem Pythagoræ primum, deinde Platonis descriptionem sequar, qui animum in duas partes dividunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. In particepe rationis ponunt tranquillitatem, id est placidam, quietamque constantiam

stantiam, in illa altera motus turbidos tum
 iræ, tum cupiditatis, contrarios, inimicosq;
 rarioni. Si igitur hic fons, utamur tamen in
 his perturbationibus describendis Stoicorū
 definitionibus, & partitionibus, qui mihi vi
 dentur in hac quæstione versari acutissime.
 Est igitur Zenonis hæc definitio, ut pertur
 batio sit (quod $\pi\alpha\lambda\lambda\omicron\varsigma$ ille dicit) aversa à recta
 ratione contra naturam animi commotio.
 Quidam brevis perturbationem esse appeti
 tum vehementiorem. Sed vehementiorem
 eum volunt esse, qui longius discesserit à na
 turæ constantia. Partes autem perturbatio
 num volunt ex duobus opinatis bonis nasci
 & ex duobus opinatis malis, ita quatuor esse.
 Ex bonis libidinem, & lætitiā, ut sit læ
 titia presentium bonorum, libido futurorū.
 Ex malis metum, & ægritudinem nasci cen
 sent: metum futuris, ægritudinem præsentibus.
 Quæ enim venientia metuuntur, eadē
 efficiunt ægritudinem instantia. Lætitiā au
 tem, & libido in bonorum opinione versan
 tur: quum libido ad id, quod videtur bonū
 illectus, & inflamata rapiatur, lætitiā ut adep
 ta iam aliquid concupitum efferatur, & ge
 stiat. Natura enim omnes ea quæ bona vidē
 tur, sequuntur, fugiuntque contraria. Quam
 obrem

obrem simul ac obiecta species cuiuspiã est, quod bonum videatur ad id adipiscendum impellit ipsa natura id quum constanter prudenterque fit, huiusmodi appetitionẽ Stoici *Βουλακτην* appellant, nos appellamus voluntatem. Eam illi putant in solo esse sapiente, quam sic definiunt, voluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. Quæ autem ratione aduersa incitata est vehementius, ea libido est, vel cupiditas effrenata, quæ in omnibus stultis inuenitur. Itemque quum ita mouemur, vt in bono simus aliquo, dupliciter id contingit. Nam quum ratione animus mouetur placide, atq; constanter, tum illud gaudium dicitur. Quum autem inaniter, & effusè animus exultat, tum illa lætitia gestiens, vel nimia dici potest, quam ita definiunt sine ratione animi elationem. Quomodoq; bona natura appetimus, sic à malis natura declinamus, quæ declinatio si cum ratione fiet, cautio appelletur, eaque intelligatur, in solo esse sapiente: quæ autem sine ratione & cum exanimatione humili, atque fracta, nominetur metus, Est igitur metus rationi aduersa cautio. Præsens autem mali, sapientis affectio nulla est. Stulti autem agritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animos

que demittunt, & contrahunt, rationi non obtemperantes. Itaq; hæc prima definitio est, vt ægritudo sit animi aduersante ratione contractio. Si quatuor perturbationes sunt, tres constantiæ, quoniam ægritudini nulla constantia opponitur, sed omnes perturbationes iudicio censent fieri, & opinione. Itaq; eas definiunt pressius, vt intelligatur nō modō quā vitiosē, sed etiam quā in nostra sint potestate. Est igitur ægritudo opinio recens mali præsentis, in quo demitti, cōtrahiq; animo rectum esse videatur. Latitia, opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum esse videatur. Metus opinio impendētis mali, quod intolerabile esse videatur. Libido, opinio venturi boni, quod, si ex usu iam præsens esse, atq; adesse. Sed quia iudicia, quasq; opiniones perturbationum esse dixi, nō in eis, perturbationes solū positæ esse dicunt, verū illa etiā, quæ efficiuntur perturbationibus: vt ægritudo quasi morbum aliquē doloris efficiat: metus, recessum quēdam animi, & fugam. latitia, profusam hilaritatem: libido, effrenatam appetentiam. Opinionem autem, quam in omnes definitiones superiores inclusimus, volunt esse imbicillam assensionem. Sed singulis perturbationibus

tionibus partes eiusdem generis plures sub-
 iiciuntur. Vt ægritudini inuidencia (vtendū
 est enim docendi causa verbo minus vtitato
 quoniam inuidia non in eo, qui inuidet so-
 lum dicitur, sed etiam in eo, cui inuidetur)
 æmulatio, obtreffatio, misericordia, angor,
 Iustus, mœror, ærumna, dolor, lamentatio,
 sollicitudo, molestia, afflictatio, desperatio, &
 si qua sunt de genere eodem. Sub metum
 autem subiecta sunt, pigritia, pudor, terror,
 timor, pavor, exanimatio, conturbatio, for-
 mido. Voluptati maleuolencia latens malo
 alieno, delectatio, iactatio, & similia, libidi-
 ni ita, excandescencia, odium, inimicitia, dis-
 cordia, indigentia, desideriu, & cætera eius-
 modi. Hæc autem definiunt hoc modo, inui-
 dentiam esse dicunt ægritudinem susceptam
 propter alterius res secundas, quæ nihil no-
 ceant inuidenti. Nam si quis doleat eius re-
 bus secundis, à quo ipse lædatur, nō rectè di-
 citur inuidere, vt si Hæctori Agamemnon.
 Qui autem, cui alterius commoda nihil no-
 ceant: tamē eum doleat his frui, inuidet pro-
 fectō. Æmulatio autem dupliciter illa quidē
 dicitur, vt & in laude, & in vitio nomē hoc
 sit. Nam & imitatio virtutis, æmulatio dicitur;
 sed ea nihil hoc loco vtimur, est enim

laudis. Et est a mulatio a gritudo si eo, quod
 concupierit alius potiatur, ipse careat. Ob-
 trectatio autem est ea quam intelligi Zeloty
 piam volo, egritudo ex eo, quod alter quoq;
 potiatur eo, quod ipse concupierit. Miseri-
 cordia est egritudo ex miseria alterius iniu-
 ria laborantis. Nemo enim parricidæ, aut
 proditoris supplicio misericordia commoue-
 tur. Angor est, egritudo premēs, luctus, egritudo
 ex eius, qui charus fuerit, interitu acer-
 bo. mœror, egritudo flebilis: erumna, egritu-
 do laboriosa: dolor, egritudo crucians: lamē-
 ratio, egritudo cum euulato sollicitudo, egritudo
 cū cogitatione: molestia: egritudo per-
 manens: afflictatio, egritudo cum vexatione
 corporis, desperatio, egritudo sine vlla rerū
 expectatione meliorū. Quæ autē subiecta
 sunt sub metum, ea sic definiunt pigritiam,
 metum laboris consequentis, terrorem me-
 tum concutientem. Ex quo fit, vt pudorem
 rubor, terrorem pallor, & tremor, & dentiū
 crepitus consequatur. Timorem metū ma-
 li appropinquantis: pauorem metum mentē
 loco mouentem. Ex quo illud Eunij.
 Tum pavor sapientiam omnem mihi ex ani-
 mo expectorat. Exanimationem metū sub-
 sequentem, & quasi comitem pavoris: con-
 cuba-

TVSCVL. QVÆST.

turbationem metum excutientem cogitata
 formidinem metum permanentem. Volup-
 tatis autem partes hoc modo describunt, vt
 maleuolentia sit voluptas ex malo alterius
 sine emulumento suo, delectatio voluptas
 suauitate auditis animum deliniēs, & qua
 lis est hæc aurium, tales sunt oculorum, &
 ractionum, & oderationū, & saporum, quæ
 sunt omnes vnus generis ad profundendū
 animum tanquam illequefactæ voluptates.
 Iactatio est voluptas gestiens, & se efferens
 insolētius. Quæ autem libidini subiecta sūt
 ea sic definiuntur, vt ira sit libido puniendi
 eius, qui videatur læsisse iniuria. Excandescē
 tia autē fit ira nascēs, & modo existēs, quæ
θυμωδης Græcè dicitur, odium ira inueterata:
 inimicitia, ira vlciscendi tempus obseruans,
 discordia, ira acerbior intimo odio, & corde
 concepta, indigentia, libido, inexplebilis:
 desiderium, libido eius, qui non dūm adsit,
 vidēdi Distingitur illud etiam, vt libido sit
 earum rerum, quæ dicuntur de quodā, aut
 quibusdā, quæ *κατηγορηματα* Dialectici ap-
 pellant, vt habere diuitias, capere honores.
 Indigentia, libido ipsarū rerum est, vt hono-
 rum, vt pecuniæ. Omnium autem perturba-
 tionum fontem esse dicunt. Intemperantia,
 quæ

quæ est à tota mente, ac recta ratione defectio, sic auersa à præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. Quemadmodum igitur temperantia sedat appetitiones, & efficit, ut hæc rectæ rationi pareant, conseruâtq; considerata iudicia mentis si huic inimica in temperantia omnem animi statum inflammat, cõturbat, incitat. Itaq; & ægrotudines, & metus, & reliquæ perturbationes omnes gignuntur ex ea. Quemadmodum quû sanguis corruptus est aut petuita redundat, aut bilis, in corpore morbi, ægrotationesq; nascuntur: sic prauarum opinionû cõturbatio, & ipsarum inter se repugnãtia, sanitate spoliât animum, morbisq; perturbat. Ex perturbationibus autẽ primùm morbi conficiuntur, quæ vocât illiv *σοκμαθα*, eamq; quæ, sût eis morbis contraria, quæ habent ad res certas vitiosam offensionem, atq; fastidium. Deinde ægrotationes, quæ appellãtur à Stoicis, *ἀρρωσματα*, hisq; item oppositæ contrariæ offensiones. Hoc loco nimium operæ cõsumitur à Stoicis, maximẽ à Crisippo, dum morbis corporum comparatur morborum animi similitudo. Quæ oratione minimẽ necessaria prætermissa, ea, quæ rem continent

pertra-

pertractemus. Intelligatur igitur perturbacionem iactantibus se opinionibus incôltâter, turbideq; in motu esse semper. Quû autem hic feruor concitatioq; animi inueterauerit, & tanquam in venis, medullisq; infederit tum existit & morbus, & ægrotatio, & offensiones eæ, quæ sunt eis morbis, ægrotationibusq; contrariæ. Hæc, quæ dico cogitatione quidem inter se differût, re verò copulata sût, eaq; oriuntur ex libidine, & lætitia. Nam quû est concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio quasi quædam Socratica medicina, quæ sanaret eam cupiditatem permanat in venas, & inheret in visceribus illud malû, existitq; morbus, & ægrotatio, quæ auelli inueterata nō possût, eiq; morbo nomen est auaritia, similiterq; cæteri morbi, vt gloriæ cupiditas, vt mulierositas, vt ita appellê eã, quæ Grecè φιλογυναια dicitur, cæteri q; similiter morbi, ægrotationesq; nascuntur, quæ autem sunt his cõtraria, eæ nasci putantur á metu, vt odium mulierum quale inιμτογυναια est vt in hominû vniuersû genus, quod accepimus de Timone: qui μισος υθρωπος appellatur, vt inhospitalitas est, quæ omnes ægrotationes animi ex quodam metu nascûtur earum rerû, quas fugiunt, & oderunt

oderunt. Definiunt autem animi ægrotationem, opinionem vehementem de re non expetenda, tanquam valde expetenda sit in hærentem, & pœnitus insitam. Quod autem nascitur ex offensione ita definiunt opinionem vehementem de re non fugienda inhærentem, & pœnitus insitam, tanquam fugienda. Hæc autem opinatio est iudicare se scire, quod nesciat. Ægrotationi autem talia quædam subiecta sunt, avaritia, ambitio, mulierositas, peruicacia, ligurio, vinolætia, cupedia & si qua sunt similia. Est autem avaritia opinatio vehemens de pecunia, quasi valde expetenda sit, inhærens, & pœnitus insita. Similisq; est eiusdem generis definitio reliquarum. Offensionum autem definitiones sunt eiusmodi. Vt inhospitalitas sit opinio vehemens, valde fugiendum esse hospitem, eaque inhærens, & pœnitus insita. Similiterque definitur & mulierum odium, vt Hippolyti, & vt Timonis generis humani. Atq; vt ad malitudinis similitudinem veniam, eaque collatione vtamur aliquando, sed parciusquam solent Stoici: vt sint alij ad alios morbos procliuiiores (itaq; dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos: non quia semper sint sed quia sæpe sint) alij ad metum, alij ad aliam

perturbationē. Ex quo in alijs anxietas, unde
 anxij, in alijs iracundia dicitur, quæ ab
 ira differt. Estq; aliud iracundum esse, aliud
 iratum, vt differt anxietas ab angore. Neq;
 enim omnes anxij qui anguntur aliquando
 neq; anxij sēper anguntur vt inter ebrietatē, &
 ebriositatē interret aliudq; est amatorē esse
 aliud amātē. Atq; hæc aliorū ad alios morbos
 procliuitas latē patet: nā pertinet adōnes per
 turbationes. In multis etiā vitijs apparet, sed
 nomē res nō habet. Ergo iuidi, & maleuoli,
 liuidi, & timidi, & misericordes, quia procli
 ues ad eas perturbationes sūt, nō quia sēper
 feruntur. Hæc igitur procliuitas ad suū quo
 q; genus à similitudine corporis, ægrotatio
 dicitur, dum ea intelligatur ad ægrotandum
 procliuitas. Sed hæc in bonis rebus, quod
 alij ad alia bona sunt aptiores. Facilitas no
 minetur, in malis procliuitas, vt significet
 lapsionē: in neutris, habeat superius nomen.
 Quomodo autem in corpore est morbus,
 ægrotatio, & vitium, si in animo? Morbum,
 appellant totius corporis corruptionē, ægro
 tationem, morbum cum imbecillitate: vitiū,
 quum partes corporis inter se desident, ex
 quo prauitas membrorum, distortio, defor
 mitas. Itaque illa duo, morbus, & ægrotatio:

ex totius valitudinis corporis conquassatio-
 ne, & perturbatione gignuntur: Vitium au-
 tem integra valetudine ipsum ex se cerni-
 tur. Sed in animo, tantummodo cogitatione
 possumus morbum ab ægrotatione seiunge-
 re. Vitiolitas autem est habituo, aut affectio
 in tota vita inconstas, & à se ipsa dissentiens.
 Ita fit, vt in altera corruptione opinionum
 morbus efficiatur, & ægrotatio, in altera in-
 cōstācia, & repugnātia. Non enim omne vi-
 tium partes habet dissentientes, vt eorum,
 qui non longē à sapientia absunt, affectio est
 illa quidem discrepans à se ipsa, dum est insu-
 piens, sed non distorta, nec praua. Morbi au-
 tem, & ægrotationes partes sunt vitiolitas:
 sed perturbationes sūt ne eiusdem partes,
 quæstio est. Vitiolitas enim affectiones sunt ma-
 nentes, perturbationes autem mouentes, vt
 non possint affectionum manentium partes
 esse. Atq; vt in malis attingit animi naturā
 corporis similitudo, sic & in bonis. Sunt enī
 in corpore præcipua, pulchritudo, vires, va-
 letudo, firmitas, velocitas sunt item in ani-
 mo, corporis temperatio quum ea congruūt
 inter se, è quibus constamus. Sanitas sic ani-
 mi dicitur, cum eius iudicia, opinionesq; cō-
 cordant. Eaq; animi est virtus, quam alij ipsā
 k tempe-

temperantia dicunt esse, alij obtemperantem tem-
 perantia preceptis, & eam subsequenter,
 nec habentem ullam speciem suam. Sed siue
 hoc, siue illud sit, in solo esse sapiente. Est au-
 tem quaedam animi sanitas, quæ in insipien-
 tem etiam cadat, quum curatione medico-
 rum conturbatio mentis auferatur. Et vt cor-
 poris est quaedam apta figura membrorum
 cum coloris quadam suauitate, eaq; dicitur
 pulchritudo: sic in animo opinionum iudi-
 ciorumq; æquabilitas, & constantia cum fir-
 mitate quadam, & stabilitate virtutem sub-
 sequens, aut virtutis vim ipsam continens:
 pulchritudo vocatur, itemq; viribus corpo-
 ris, & neruis, & efficacitati similes, similibus
 que verbis animi vires nominantur. *Veloci-*
tas autem corporis, celeritas appellatur, quæ
 eadem ingenij etiam laus habetur, propter
 animi multarum rerum breui tempore percus-
 sionem. Illud animorum, corporumq; dissi-
 mile est, quod animi valentes morbo tenta-
 ri non possunt, corpora possunt. Sed corpo-
 rum offensiones sine culpa accidere possunt
 animorum non item: quorum omnes morbi
 & perturbationes ex aspernacione rationis
 eueniunt. Itaque in hominibus solum exi-
 stunt. Nam bestia simile quiddam faciunt,

sed

sed in perturbationes non incidunt. Inter acutos autem, & hebetes interest, quod ingeniosus, ut aes Corinthium in aruginem, sic illi in morbum, & incidunt tardius, & recreantur ocyus: hebetes non item. Nec verò in omnem morbum, ac perturbationem animus ingeniosus cadit. Non enim multa efferata, & immania: quaedam autem humanitatis quoque habent primam speciem, ut misericordia, agnatio, metus. Aegrotationes autem, & morbi animorum, difficilius euelli posse putatur, quam sanima illa vitia, quae virtutibus sunt contraria. Morbis enim manentibus vitia sublata esse non possunt, quia non tam celeriter sanantur, quam illa tolluntur. Habes ea, quae de perturbationibus enucleate disputant Stoici, quae Logica appellant, quia disserunt subtilius, è quibus tanquam è scrupulosis coctibus enauigauit oratio. Reliquae disputationis cursum teneamus, modo satis illa delucenda dixerimus pro rerum obscuritate. A. Profectus satis: sed si qua diligentius erunt cognoscenda, quaeremus alias. Nunc vela, quae modo dicebas, expectamus, & cursum. M. Quando & alijs locis de virtute diximus, & saepe dicendum erit. Pleraque enim quaestiones, quae ad vitam, moresque pertinent, à virtutis fon-

te ducuntur. Quando igitur virtus est affectio animi constans: conueniensque, laudabilis efficiens eos, in quibus est, & ipsa per se sua sponte: separata etiam utilitate laudabilis, ex ea proficiscuntur honestæ voluntates, sententiæ actiones, omnes recta ratio. Quamquam ipsa virtus breuissimè recta ratio dici potest. Huius igitur virtutis contraria est vitiositas. Sic enim malo, quam malitiam appellarem, quam Græci κακίαμ appellant. Nā malitia certi cuiusdam vitij nomen est, vitiositas omnium. Ex qua cogitantur perturbationes, quæ sunt (vt paulo antè diximus) turbidi animorum concitatiq3 motus, auersi à ratione, & inimicissimi mentis vitæq3 tranquillæ. Important enim ægritudines, anxias, atq3 acerbas, animosq3 affligunt: & debilitāt metu. lidem inflammant appetitione nimia quam tum cupiditatem: tum libidinem dicimus, impotentiam quandam animi à temperantia & moderatione plurimum dissidērem. Quæ si quando adepta est id, quod ei fuerit concupitum, tum fert alacritatem, vt nihil esse constet quod agat, vt ille, qui voluptatem animi nimiam summam esse errorem arbitratur. Eorum igitur malorum in vna virtute posita sanatio est. Quid autem

est non miserius solum, sed foedius etiam, & deformius, quam ægritudine quis afflictus, debilitatusque iacens? Cui miseriæ proximus est is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatusque pender animi: Quam vim significantes mali, Poetæ impendere apud inferos saxum Tantalò faciunt, ob scelera, animiq; impotentiam, & superbi loquentiam. Ea cõmunis pœna stultitiæ est. Omnibus enim, quorum mens abhorret à ratione semper aliquis talis terror impèdet. Atq; , vt hæc tabificæ mentis perturbationes sunt (ægritudinem dico, & metum) sic hilariores illæ cupiditas avidè semper aliquid expetès, & inanis alacritas, id est, lætitiæ gesticiones non multum differunt ab amentia. Ex quo intelligitur qualis ille sit quem tu moderatum, alias modestum, & temperantem, alias constantem: continentemq; dicimus. Non nunquam hæc eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus. Quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam ita illud peruulgatum esse vt iam prouerbij locum obtineret, hominẽ frugi omnia rectè facere. Quod idem quum Stoici de sapiente dicunt, nimis admirabiliter, nimisq; magnificè dicere videtur. Ergo

is, quisquis est, qui moderatione, & constantia quietus animo est, sibiq; ipse placatus, ut neq; tabescat molestiis, neq; frangatur timore, nec sitienter quid expetens ardeat, de siderio, nec alacritate futili gesties deliquescat: is est sapiens quem quærimus, is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad dimittendum animum, aut nimis letabile ad efferendum videri potest. Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusq; mundi nota sit magnitudo? Nam quid aut in studiis humanis, aut in tam exigua breuitate vite, magnum sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, ut ei nihil improvium accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino novum? Atq; idem ita aciem in omnes partes aciem intendit, ut semper videat sedem sibi, ac locum sine molestia, atq; angore vivendi, ut quencunq; casum fortuna invehent, hunc apte, & quiete ferat, quod qui faciet, non ægritudine solum vacabit, sed etiam perturbationibus reliquis omnibus. His autem vacuus animus perfecte, atq; absolute, beatos efficit. Idem q; cõcitus & abstractus ab integra, certa q; ratione, non constantiam solum amittit, verum etiã

sanitatem: Quod circa mollis, & enervata pu-
 randa est Peripateticorum ratio, & oratio,
 qui perturbati animos necesse esse dicunt,
 sed adhibent modum quendam, quem ultra
 progredi non oporteat. Modum tu adhibes
 vitio? An vitium nullum, est non parere ra-
 tionis. An ratio parum precipit, nec bonum
 illud esse quod, aut cupias ardentius, aut ad-
 eptus efferas te, insoleter? Nec potius malum
 quo, aut oppressus iacias, aut ne opprimere,
 mente vix constes? Et quod omnia, aut nimis
 tristia, aut nimis lata errore fieri? Quis er-
 ror stultis, extenuetur die, ut quum res eadem
 manserit, aliter inueterata ferat, aliter reger-
 tia, sapientis ne attingat quidem omnino:
 etenim quis erit, tandem modus iste? Qua-
 ramus enim modum regitudinis, in qua ope-
 re plurimum ponitur. Egre tullisse P. Rutilium
 fratris repulsam consulatus, scriptum apud Fa-
 nium est, sed tamen transisse videatur modum
 quippe, qui ob eam causam a vita recesserit.
 Moderatus igitur ferre debuit. Quid, si quum
 id ferre modice, mors liberorum accessisset?
 Nata esset regitudo noua, sed ea modica,
 magna tamen facta esset accessio. Quid si
 deinde dolores graues corporis, si bonorum
 amissio, si cecitas, si exilium, si pro singulis ma-

lis ægri tudines accēderent? Summa ea fieri,
 quæ nō sustineretur. Qui modum igitur vi-
 tio quærit similiter facit, vt si posse putet,
 eum, qui se é Leucade præcipitauerit, sustine-
 re se quū velit. Vt enim id nō potest, sic ani-
 mus perturbatus, & incitatus, nec cohibere
 se potest, nec quo loco vult insistere ónino.
 Quæque crescentia perniciofa sunt, eadem
 sunt vitiosa nascentia. Ægri tudo autem, ex-
 teraq; perturbationes, amplificatæ certe pe-
 stiferæ sunt. Igitur etiam susceptæ continuo
 in magna pestis parte versantur. Etenim ipsæ
 se impellunt, vbi semel á ratione discessum
 est, ipsaq; sibi imbecillitas indulget, in altum
 q; prouehitur imprudens, nec reperit locū
 consistendi. Quamobrē nihil interest, vtrū
 moderatas perturbationes approbēt, an mo-
 deratam iniustitiam, moderatam ignauiam,
 moderatam intemperantiam. Qui enim vi-
 tijs modum apponit, is partē suscipit vitio-
 rum. Quod quū ipsum per se odiosum est,
 tum eò molestius, quia sunt in lubrico, inci-
 tataq; semel in procliuē labūtur, sustineriq;
 nullo modo possunt. Quid quòd iidem Pe-
 ripatetici perturbationes istas, quas nos ex-
 tirpandas putamus, nō modo naturales esse
 diōūt, sed etiam vtiliter á natura datas? quo-
 rum

rum est talis oratio. Primum multis verbis iracundiã laudãt, cotem fortitudinis esse dicunt, multoq; & in hostem, & improbum ciuem vehementiores iratorum impetus esse. Leueis autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent, prælium rectum est, hoc fieri conuenit, dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Hæc nullam habent vim, nisi ira excanduit fortitudo. Nec vero de bellatoribus solum disputant, imperia seueriora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem deniq; nõ modo accusantẽ, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ. Quæ etiam si non adsit, tamen verbis, atq; motu simulandam arbitrantur: vt auditoris iram oratoris incendat actio. Virũ deniq; videri negant qui irasci nesciat. Eamq; quam lenitatẽ nos dicimus, vitioso lenitudinis nomine appellant, Nec verò solum hãc libidinem laudant (est enim ira, vt modo definiuit, vlciscendi libido) sed ipsum illud genus, vel libidinis, vel cupiditatis, ad summam vtilitatem esse dicunt à natura datum. Nihil enim quenquã nisi quod lubeat, præclarẽ facere posse. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod sõnum capere non posset, quarentibusq; respondebat,

bat, Milciadis trophæis se è somno suscitari
 Cui non sunt audite Demosthenis vigilie.
 Qui dolere se aiebat: si quando opificum an
 telucana victus esset industria. Philosophis
 deniq; ipsius principes nunquam in suis stu
 dijs tantos progressus sine flagranti cupidita
 re facere potuissent. Vltimas terras Iustrasse
 Pythagoram, Democritum, Platonem acce
 pimus. Vbi enim quicquid esset quod disci
 posse, eo veniendum iudicauerint. Num pu
 tamus hæc fieri sine summo cupiditatis ardo
 re potuisse? Ipsam ægritudinem, quam nos
 veteram, & immanem beluam fugiendam
 diximus, non sine magna utilitate à natura
 dicunt constitui, vt omnes castigationi
 bus, reprehensionibus, ignominijs affici se
 in delicto dolerent. Impunitas enim peccato
 rum data videtur eis, qui ignominiam, & in
 famiam ferunt sine dolore. Morderi est me
 lus conscientia ex quo est illud e vita ductum
 ab Afranio. Nam quum dissolutus filius, *si
 eadem me miserum* dixisset, *illi quod
 est. Tum furvus pater* *hæc est*
hæc *Diu modo doleat aliquid, doleat quod
 habet.* *ut ubi* *hæc est* *hæc est*
 Reliquas quoq; partes ægritudinis utiles ef
 fer dicunt, misericordiam ad opem ferendam,

& calamitates hominum indignorum sub-
 leuandas. ipsum illud amulari, obsecrare
 non esse inutile, quum aut se non idem videat
 consequutum quod alium, aut alium idem,
 quod se. Metum vero si quis sustulisset, om-
 nem vitam diligentiam sublatam fore, qua sum-
 ma esset in eis, qui leges, qui magistratus,
 qui paupertatem, qui ignominiam, qui mor-
 tem, qui dolorem timerent. Hæc tamen ita
 disputant, ut ressecanda esse fateantur, euelli
 pœnitent, dicant nec posse, nec opus esse, ut
 in omnibus fere rebus mediocritatem esse
 optimam existiment. Quæ cum exponunt
 nihil ne tibi videntur, an aliquid dicere? A.
 Nihil vero dicere aliquid, itaque expecto
 quid ad ista M. Reperiam fortasse, sed illud
 ante, vides ne quanta fuerit apud Acade-
 micos vericundia? Plane enim dicunt quod
 ad rem pertineat. Peripateticis responderetur
 à Stoicis. Digladiantur illi per me licet, cui
 nihil est necesse, nisi ubi sit illud quod veris-
 similiū videatur, inquirere. Quid est igitur,
 quod occurat in hac quaestione, è qua possit
 attingi aliquid verisimile, quo longius mēs
 humana progredi nō potest? Definitio per-
 turbationis, qua recte Zenone vsumpit o.
 Ita enim definit, ut perturbatio sit aduersa

ratione contra naturam animi commotio:
vel breuius, vt perturbatio sit appetitus ve-
hementior. Vehementior autem intelliga-
tur is, qui procul absit à naturæ constantia.

Quid ad has definitiones possim dicere? At
qui hæc pleraq; sunt prudenter, acuteq; dis-
ferentium, illa quidem ex rethorum pompa
ardores animorum cotesq; virtutum. An ve-
ro vir fortis nisi stomachari cœperit, nō po-
te t fortis esse? Gladiatorum id quidem, quā
quam in eis ipsis videmus sæpe constantiā;
colloquuntur, congregiuntur, queruntur, ali-
quid postulāt, vt magis placati, quam irati
esse videantur. Sed in illo genere sit sane Pa-
cīdianus aliquis hoc animo vt narrat Lucili⁹

*Occidam illum equidem, & vincam, si id
queritis, inquit,*

*Verum illud credo fore, in os prius accipiā
ipse,*

*Quam gladium in stomacho, sura, ac pul-
monibus sisto:*

*Odi hominem, iratus pugno, nec longius
qui quam.*

*Vobis, quam dextra gladium dum accom-
modet alter.*

*Vsque adeo studio, atq; odio illius effero
ira.*

At sine hac gladiatorum iracundia videmus
 progredientem apud Homerum, Aiace multa cum hilaritate, quum depugnaturus esset cum
 Hectore: cuius, ut arma sumpsit, ingressio le-
 titiam attulit socijs, terrorem autem hosti-
 bus, ut ipsum Hectorem (quemadmodum
 est apud Homerum) toto pectore tremente
 prouocasse ad pugnam pœniteret. Atque hi col-
 locuti inter se prius quam manum confere-
 rent leniter, & quiete, nihil ne in ipsa quidem
 pugna iracunde, rabiose ve fecerunt? Ego
 ne Torquatum quidem illum, qui hoc cog-
 nomine inuenit, iratum existimo Gallo torque
 detraxisse. Nec Marcellum apud Clastidium
 ideo forte fuisse, quia fuerit iratus. De Aphri-
 cano quidem, quia notior est nobis: propter
 recentem memoriam, vel iurare possum, non
 illum iracundia inflamatum tum fuisse, quum
 in acie M. Halienum Pelignum scuto protexit
 gladiumque hosti in pectus infixit. De L. Bru-
 to fortasse dubitarim, an propter infinitum
 odium tyranni frenatus in Aruntem inuase-
 rit. Video enim utrumque cominus ictu cece-
 disse contrario. Quid igitur huc adhibitis ira?
 An fortitudo, nisi insanire coeperit, impetus
 suos non habet? Quid Herculem? Quem in
 caelum ista ipsa, quam vos iracundiam esse
 vultis,

vultis fastulit fortitudo, iratum ne censeo cō
 fixisse cum Erymanthio apro, aut leone Ne
 mæo? An etiam Theseus Marathōnij tauri
 cornua comprehendit iratus? Vide ne forti-
 tudo minime sit rabiosa, sicq; iracundia tota
 leuitatis. Neq; enim est illa fortitudo, quæ ra-
 tionis est expers. Contemnendæ sunt huma-
 næ res, negligenda mors est, patibiles, & do-
 lores, & labores putandi. Hæc quū constitui-
 ta sint iudicio, atq; sententia, tum est robu-
 sta illa, & stabilis fortitudo: nisi forte, quæ
 vehementer & acriter, animosè fiunt iracū-
 de fieri suspicamur. Mihi ne Scipio quidem
 ille Pont. Max. Qui hoc Stoicorum verum
 esse declaravit, nunquam iratum esse sapien-
 tem, iratus videtur fuisse Tiberio Graccho,
 tum quū Consulem languentem reliquit, at-
 q; ipse priuatus, vt si Consul esset, qui temp.
 saluā esse vellet, se sequi iussit. Nescio ecquid
 ipsi nos fortiter in rep. Fecerim⁹, siquid feci-
 m⁹ certe irati nō fecimus. An est quicquā si-
 milius insanix, quā ira? Quā bene Ennius
 initium dixit insanix. Color, vox, oculi, spiri-
 tus, impotentia dictorum, atq; factorū, quā
 partem habent sanitatis? Quid Achille Ho-
 merico foedius? Quid Agamemnone in iur-
 gio? Nam Aiacem quidem ira ad furorem
 mortēq;

mortemq; perduxit. Nō igitur desiderat fortitudo aduocatam iracundiam: satis est instructa, armata, parata per se se. Nā isto modo quidem licet dicere vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilē etiam demētiam, quod, & insani, & ebrij multa faciunt sæpe vehementius.

Semper Ajax fortis, fortissimus tamen in furore.

Nam facinus fecit maximum, quum Danaos inclinantibus,

Summam rem perfecit manus, praelium, quū resituit insaniens.

Dicamus igitur vtilem insaniam. Tracta definitionem fortitudinis, intelliges eā stomacho non egere. Fortitudo igitur est affectio animi, legi summæ in perpetiēdis rebus obtemperans, vel conseruatio stabilis iudicij in eis rebus, quæ formidolosæ videntur, subeūdis, & repellendis. vel scientia rerum formidolosarum contrariarumq; aut omnino negligendarum, conseruans earum rerum stabile iudicium, vel breuius, vt Chrysippus nā superiores definitiones erāt Sphæri hominis inprimis bene definientis, vt purant Stoici: sunt enim omnino õnes ferè similes, sed declarant communes notiones alia magis alia.

Quo.

Quomodo igitur. Chryſippus? Fortitudo
 eſt, inquit, ſcientia perferendarum rerū, vel
 affectio animi in patiēdo, ac perferendo ſū
 mā legi parens ſine timore. Licet enim infe-
 ctēmur iſtos, vt Carneades ſolebat, metuo
 ne ſoli philoſophi ſint. Quæ enim iſtarū de
 finitionum non aperit notionem noſtram,
 quam habemus omnes de fortitudine rectā,
 atq; inuolutam? qua aperta, quis eſt, qui aut
 bellatori, aut Imperatori, aut oratori quærat
 aliquid, neq; eos exiſtmet ſine rabie quic-
 quā fortiter facere poſſe? Quid Stoici, qui
 omnes inſipientes inſanos eſſe dicunt, nōne
 iſta colligunt? Remouet perturbationes, ma-
 ximēq; iracundiam. Iam videbuntur mon-
 ſtra dicere: nunc autem ita diſſerunt, ſic ſe di-
 cere, ōnes ſtultos inſanire, vt malè olere om-
 ne cœnum. At non ſemper: commoue, ſen-
 ties: ſic iracundus nō ſemper iratus eſt: laceſ-
 ſe, iam videbis furentem. Quid iſta bellatrix
 iracundia, quū domum redijt, qualis eſt cū
 vxore, cum liberis, cum familia? An tū quo-
 que eſt vtilis? Eſt igitur aliquid, quod con-
 turbata mēs melius poſſit facere, quā cō-
 ſtans? An quiſquam poteſt ſine perturbatio-
 ne mentis irasci? Bene igitur noſtri, quū om-
 nia eſſent in morbis vitia, quod nullū erat
 iracun-

iracundia fœdus, iracundos solos morbosos nominauerunt. Oratorem verò irasci minime decet, simulare nō dedecet. An tibi irasci tum videmur, quū quid in causis acrius, & vehementius dicimus? Quid quū iam in rebus transactis, & præteritis orationes scribimus num irati scribimus?

Ecquis hoc animauerit? Vincite.

Num aut egisse vnquam iratum Æsopum, aut scripsisse existimamus iratum Accium? Aguntur ista præclarè, & ab oratore quidè melius, si modò est orator, quàm ab vllō histrione, sed aguntur leniter, & mente tranquilla. Libidinem verò laudare, cuius est libidinis? Thimistoclem mihi, & Demosthenem profertis, additis Pythagoram, Democritum, Platonem. Quid? Vos studia libidinem vocatis? Quæ vel optimarum rerum, vt ea sūt, quæ profertis, sedata tamen: & tranquilla esse debent. Iam ægritudinem laudare, vnā re maximè detestabilem, quorum est tandem philosophorum? At cōmodè dixit Afranius:

Dummodo doleat aliquid, doleat quod iubet.

Dixit enim de adolescente perditō, ac dissolutō. Nos autem de constanti viro, ac sapientē querimus. Et quidem ipsam illam iracū

Centurio habeat, aut signifer, vel cæteri, de quibus dici nō necesse est, ne rethorū aperiamus mysteria. Vtile est enim vti motu animi, qui vti ratione non potest. Nos autem vt testificor saepe de sapiente quarimus. At etiā æmulari vtile est, obtrectare, misereri, Cur miseriare potius, quàm feras opem, si id facere possis? An sine misericordia liberales esse nō possumus? Non enim suscipere ipse ægritudines propter alios debemus, sed alios si possumus levare ægritudine. Obtrectare verò alteri, aut illa viciosa æmulatione, quæ rivalitati similis est æmulari, quid habet vtilitatis? quum sit æmulantis angi alieno bono, quod ipse nō habeat: obtrectātis autem angi alieno bono, quod id etiam alius habeat. Quis id approbare possit, ægritudinem suscipere pro experientia si quid habere velis? Nam solum habere velle, summa dementia est. Mediocritates autē malorum quis laudare rectè possit? Quis enim potest, in quo libido, cupiditasue sit non libidinosus, & cupidus esse? In quo ira, non iracundus, in quo angor, non anxius, in quo timor, non timidus? Libidinosum igitur, & cupidū, & iracundū, & anxium, & timidum censemus esse sapientem? De cuius excellentia multa quidem dī

ci quā-

ei quamuis fusè, lateq; possint, sed breuissimè illo modo. sapientiam esse rerum diuinarum, & humanarum scientiam, cognitionè que, quæ cuiusq; rei causa sit. Ex quo efficitur, vt diuina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hâc tu igitur, tanquã in mare, quod est ventis subiectum, perturbationè cadere tibi dixisti videri. Quid est, quod tantam grauitatem, constantiamque perturbet? An improuisum aliquid, atq; repentinum? Quid potest accidere tale ei, cui nihil subitum est, quod homini euenire possit? Nam quod aiunt, nimia refecari oportere: naturalia relinqui: quid tandem potest esse naturale, quod idem nimium esse possit? Sunt enim omnia ista ex errorum orta radicibus, quæ euellenda, & extrahenda prenitus, non circûcidenda, nec amputanda sunt. Sed quoniam suspicor, te non tam de sapiente, quam de te ipso querere (illum enim putas omni perturbatione esse liberum te vis) videamus quanta sint, quæ á philosophia remedia morbis animorum adhibeantur. Est enim quædam medicina certè: nec tam fuit hominum generi intensa, atq; inimica natura, vt corporibus tot res salutes, animis nullam inuenerit. De quibus hoc etiam est me-

rita melius, quod corporum adiumenta adhibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. Sed quò maior est in eis præstantia, & diuinior, & eo maiore indigēt diligentia. Itaq; bene adhibita ratio cernit, quid optimum sit, neglecta multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi iam conuertenda omnis oratio est. Simulas enim quærere te de sapiente, quæris autem fortasse de te. Earum igitur perturbationum, quas exposui, variæ sunt curationes. Nam neq; omnis ægritudo vna ratione sedatur. Alia est enim lugēti, alia miseranti, aut inuidenti adhibenda medicina. Est etiam in omnibus quatuor perturbationibus illa distinctio, vtrum ad vniuersam perturbationē, quæ est aspernatio rationis, aut appetitus vehementior, an ad singulas, vt ad metum, libidinem, reliquasq; melius adhibeatur oratio, & vtrum illud ne videatur ægre ferendum, ex quo suscepta sit ægritudo, an omnium rerum tolleranda omnino ægritudo, vt si quis ægré ferat se pauperem esse, id ne disputes, paupertatē malum non esse: an, hominem ægré ferre nō oportere. Nimirum hoc melius, ne si fortè de paupertate non persuaseris, sit ægritudini concedendum. *Ægritudine autem sublata*
propije

proprijs rationibus, quibus heri vfi sumus,
 quodammodo etiam paupertatis malū tolli-
 tur. Sed omnis eiusmodi perturbatio animi
 placatione abluatur, illa quidē, quū doceas
 nec bonum illud esse ex quo lætitia, aut libi-
 do oriatur, nec malum ex quo, aut metus,
 aut ægritudo. Veruntamen hæc est certa, &
 propria sanatio, si doceas ipsas perturbatio-
 nes per se esse vitiosas, nec habere quid-
 quam, aut naturale, aut necessarium, vt ipsā
 ægritudinem leniri videmus, quum obijci-
 mus mœrentibus imbecillitatem animi effœ-
 minati, quūq; eorum grauitatem, constan-
 tiamq; laudamus, qui non turbulentè hu-
 mana patiātur. Quod quidē solet eis etiam
 accidere, qui illa mala esse censēt, ferēda ta-
 men æquo animo arbitrantur. Putat aliquis
 voluptatem esse bonū, alius autem pecuniā:
 tamen, & ille ab intemperātia, & hic ab aua-
 ritia auocari potest. Illa autē altera ratio, &
 oratio, quæ simul, & opinionem falsam tol-
 lit, & ægritudinem detrahit, est ea quidem
 vtilior, sed raro proficit, neq; est ad vulgus
 adhibenda. Quædam autem sunt ægritudi-
 nes, quas leuare illa medicina nullo modo
 possit: vt si quis ægrè ferat, nihil enim in se
 esse virtutis, nihil animi, nihil officij, nihil

honestatis, propter mala is quidem argatur: sed alia quædam ad eum fit ad mouenda curatio, & talis quidem, quæ possit esse omnium etiam de cæteris rebus discrepantium philosophorum. Inter omnes enim conuenire oportet, commotiones animorum à recta ratione auersas esse vitiosas, ut etiã si nec mala sint illa, quæ metum, agnitioemue, nec bona, quæ cupiditatem, lætitiãmue moueant tamen sit vitiosa ipsa commotio. Constantem enim volumus quædam sedatam, grauem humanam omnia premere, illum esse, quæ magnanimum, & fortè virum dicimus. Talis autem nec timens, nec cupies nec gestiens esse quam potest. Eorum enim hæc sunt, qui euentus humanos superiores, quam in suos animos esse dicunt. Quare omnium philosophorum, ut ante dixi, vna ratio est medendi, ut nihil quale sit illud, quod perturbet animum sed de ipsa sit perturbatione dicendum. Itaque primum in ipsa cupiditate, quum id solum agitur, ut ea tollatur: non est querendum bonum illud, neene sit, quod libidinem moueat, sed libido ipsa tollenda est, ut siue quod honestum est, id sit summum bonum, siue voluptas, siue horum vtrunq; coniunctum, siue illa tria genera bonorum, tamen etiam si virtutis ipsius ve-

hemen-

hementior appetitus sit, eadem sit omnibus ad deterrēdū adhibendī oratio. Cōtinet autem sedationem omnem animi, humana in conspectu posita natura, quæ quo facilius expressè cernatur, explicanda est oratione communis conditio, lexq; vitæ. Itaq; non sine causa quū Orestis fabulā doceret Euripides, primos tres vers^o reuocasse dicitur Socrates,

Neque tam terribilis ulla fando oratio est.

*Nec fors, nec ira cœlitum inuectum malū,
Quod natura humana patiēdo efferat:*

Est autem utilis ad persuadendū ea, quæ acciderint, ferri, & posse, & oportere, enumeratio eorum, qui tulerūt, & si ægritudinis sedatio, & hesternā disputatione explicata est & in cōsolationis libro, quem in medio (nō enim sapientes eramus) mœrore, & dolore conscripsimus, quodq; verat Chrysippus, ad recētis quasi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæq; vim attulimus, vt magnitudinī medicinæ; doloris magnitudo concederet. Sed ægritudinī de qua factis est disputatum, finitimus est metus, de quo pauca dicenda sunt. Est enim metus, vt ægritudo præsentis, sic ille futuri mali. Itaq; nonnulli ægritudinis partem quandam esse

TVSCVL. QVÆST.

metum dicebant. Alij autem metum Præ-
 molestiam appellabant, quod est quasi dux
 consequentis molestiæ. Quibus igitur ratio
 nibus instantia feruntur, eisdem contemnū-
 tur sequentia. Nam videndum est in vtriusq;
 nequid humile, summissum, molle, effœmi-
 natum, fractum, abiectumq; faciamus. Sed
 quanquam de ipsius metus incōstantia, im-
 becillitate, leuitate dicendum est, tamē mul-
 tūm prodest ea, quæ metuuntur ipsa contē-
 nere. Itaq; siue casu accidit, siue cōsilio, per
 cōmodē factum est quod eis de rebus, quæ
 maximē metuuntur, de morte, & dolore pri-
 mo, & proximo die disputatum est. Quæ si
 probata sunt, metu magna ex parte liberati
 sumus. Ac de malorum opinione hætenus:
 videamus nūc de bonorum, id est de lætitia,
 & cupiditate. Mihi quidem in tota ratione
 ea, quæ pertinet ad animi perturbationem,
 vna res videtur causam continere, ōnes eas
 esse in nostra potestate ōnes iudicio suscep-
 tas. omnes volūtarias. Hic igitur error est eri-
 piendus, hæc detrahenda opinio: atq; vt in
 malis opinatis tolerabilia, sic in bonis seda-
 tiora sunt efficienda ea, quæ magna, & lata-
 bilia dicuntur. Atq; hoc quidem commune
 malorum, & bonorum: vt sit iam difficile sit

Persua-

persuadere, nihil earum rerum, quæ perturbent animum, aut in bonis aut in malis esse habendum, tamen alia ad alium motum curatio sit adhibenda: aliaque ratione malevolus, alia amator, alia rursus anxius, alia timidus corrigendus. Atque erat facile sequentem eam rationem, quæ maximè probatur de bonis, & malis negare unquam lætitia affici posse insipientem, quod nihil unquam haberet boni, sed loquimur nunc more communi. Sint sanè ista bona, quæ putantur, honores, diuitiæ, voluptates, ceteraque tamen in eis ipsis potiundis exultans, gestiensque lætitia turpis est, ut si ridere concessum sit, vituperetur tamen cachinatio. Eodem enim vitio est effusio animi in lætitia, quo in dolore contractio, eademque leuitate cupiditas est in appetendo, qua lætitia, in fruendo. Et ut nimis afflicti molestia, sic animi elati lætitia iure dicatur leues. Et quum inuidere ægritudo sit, malis autem alienis voluptatem capere, lætitiæ utriusque immenitate, & feritate quadam proponenda castigari solet. Atque ut confidere decet: timere non decet: sic gaudere decet: latari non decet. Quoniam docendi causa à gaudio lætitiæ distinguimus, illud iam supra diximus, fieri contractatioris animi re-

TVSCVL. QVÆST.

mī rectē nunquam posse, elationem posse:
 Aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,
 Lætus sum.

Laudari me abs te, pater, laudato viro.

Aliter ille apud Trabeam Chærea,

*Lena delinita argento nectum obseruabit
 meum,*

*Quid velin, quid studeant: adueniens digi-
 to impellam ianuam,*

*Fores patebunt: de improviso Chrysis ubi
 me aspexerit,*

*Alacris obuiam mi veniet, complexum
 exoptans meum:*

Mihi se dedet.

Quam hæc pulchra putet, ipse iam dicet,

Fortunã ipsam anteibo fortunis meis.

Hæc lætitia quam turpis sit satis est diligen-
 ter attendentem poenitus videre. Et ut tur-
 pes sunt, qui efferunt se lætitia tū, quū fruū-
 tur Venereis voluptatibus, sic flagiosi, quū
 eas inflammato animo concupiscūt. Totus
 verò iste, qui vulgò appellatur amor (nec her-
 cule inuenio quo nomine alio possit appel-
 lari) tantæ leuitatis est, ut nihil videam, quod
 putem conferendum. Quem Cæcilius,

Deum, qui non summum putet,

*Aut stultum, aut verum esse imperitum
 existimet,*

exifimet,

*Cui in manu sit, quem esse dementem velit,
Quem sapere, quem insanire, quē in morbu
inici,*

*Quem contrā amari, quem accersiri, quem
expeti.*

O præclaram emendatricem vitæ poeticam
quæ amorem flagitij, & liuitatis autorem,
in concilio deorum collocandum putet. De
comœdia loquor, quæ si hæc flagitia non pro
baremus, nulla esset omnino. Quid ait ex
Tragædiæ princeps ille Argonautarum?

*Tu me amoris magis quàm honoris, serua ssi
gratia.*

Quid ergo hic amor Medæ, quanta miseria
rum incendia excitauit? Atq; ea tamē apud
alium poetam patri dicere audet, se coniugē
habuisse.

*Illum amor, quem dederat, qui plus pollet;
potiorque est patre.*

Sed poetas ludere sinamus, quorum fabulis
in hoc flagitio versari ipsum videmus Iouē.
Ad magistros virtutis philosophos venia-
mus, qui amorem negāt stupri esse, & in eo
litigant cum Epicuro, non multum, vt opi-
nio mea fert, mētiente. Quis est enim amor
iste amicitia? Cur neq; deformem adolescē-

rem quisquam amat, neq; formosum senē?
 Mihi quidem hæc in Græcorum gymnasijs
 nata consuetudo videtur, in quibus isti libe-
 ri, & cōcelsi sūt amores. Bene igitur Ennius:

*Flagitij principium est, nudare inter ci-
 ues corpora.*

Qui ut sint (quod fieri posse video) pudici,
 solliciti tamē, & aīxij sant, eoq; magis, quod
 se ipsi continent, & coercent. Atq; ut mulie-
 breis amores ommittam, quibus maiorem li-
 centiam natura concessit, quis, aut de Gany-
 medis raptu dubitat quid poetæ velīt? Aut
 non intelligit, quid apud Euripidem, & lo-
 quatur, & cupiat Laius? Quid deniq; homi-
 nes doctissimi, & summi poetæ de se ipsis, &
 carminibus edant, & cantibus? Fortis vir in
 sua rep. cognitus, quæ de iuuenum amore
 scribit Alcæus? Nam Anacreontis quidem to-
 ta poesis est amatoria. Maximè verò omniū
 flagrasse amore Rheginum Ibicum apparet
 ex scriptis. Atq; horum omniū libidinosos
 esse amores videmus. Philosophi sumus ex-
 orti (& autore quidem nostro Platone, quē
 non iniuria Diæarchus accusat) qui amorī
 autoritatem tribueremus. Stoici verò, & sa-
 pientem amaturum esse dicunt, & amorem
 ipsum, conatū amicitiae faciendæ ex pulchri-
 tudinis

ordinis specie definiunt, Qui si quis est in re-
rum natura, sine sollicitudine, sine desiderio,
sine cura, sine suspitio, sit sane: vacat enim li-
bidine omni. Hæc autem de libidine oratio
est. Sin autem est aliquis amor, vt est certè,
qui nihil absit, aut non multum ab infania,
qualis in Leucadia est,

*Siquidem sit quisquam Deus, cui ego sim-
tura.*

At id erat Dijs omnibus curandum quemad-
modum hic frueretur voluptate amoris.

Heu me infelicem. Nihil verius. Pro-
bè, & ille,

Sanusne es, qui temerè lamentare?
Sic insanus suis etiam videtur. At quas trage-
dias efficit?

*Te Appolo sancte fer opè, teq; òmipotēt
Neptune inuoco,* vosq; adeo venti-
Mundum totum se ad amorem suum suble-
uandum conuersurum putat. Venerem vnā
excludit, vt iniquam,

Nam quid ego te appellem Venus?
Eam præ libidine negat curare quidquam;
quasi vero ipse non propter libidinem tanta
flagitia, & faciat, & dicat. Sic igitur affecto
hæc adhibenda curatio est, vt, & illud, quod
supiat, ostendat quàm leue, quàm contem-
pendū,

nendum, quàm nihil sit omnino, quàm facile, vel aliunde, vel alio modo perfici, vel omnino negligi possit. Abducendus etiam est nonnunquam ad alia studia, sollicitudines, curas, negotia. Loci deniq; mutatione, tanquam ægroti non conualescentes, sæpe curā dū est. Etiam quodam nouo amore, veterē amorem, tanquam clauo clauum: eijciendū putant. Maximè autem admonendus, quantus sit furor amoris. Omnibus enim ex animi perturbationibus est profectò nulla vehementior, vt si iam ipsa illa accusare nolis, ita praedico, & corruptelas, & adulteria, incesta deniq; quorum omnium accusabilis est turpitudine. Sed hæc omittamus, perturbatio ipsa mentis in amore fœda per se est. Nam, vt illa præteream, quæ sunt furoris, hæc ipsa per se se quam habent leuitatem, quæ videntur esse mediocria? - Iniuria,

Suspitiones, inimicitia, inducia,

Bellum, pax rursus. Incerta hæc si tu postules.

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quàm si des operam, vt cū ratione insanias.

Hæc constantia, mutabilitasq; mentis, quæ non ipsa prauitate deterreat? Est enim illud, quod

quod in omni perturbatione dicitur demon-
strandum, nullam esse nisi opinabilem, nisi
iudicio susceptam, nisi voluntariam. Etenim
si naturalis amor esset, & amarent omnes,
& semper amarent, & idem amarent, neque
alium pudor, alium cogitatio, alium satietas
deterreret. Ira vero, quæ quoad perturbationem
animum, dubitationem insaniam non habet,
cuius impulsu existit. etiam inter fratres tale
iurgium:

*Quis homo te exuperavit unquam gentium
impudentia?*

*Quis autem malitia te? Nosti quæ se-
quuntur.*

Alternis enim versibus intorquentur inter
fratres grauisimæ contumeliæ, vt facile ap-
pareat, Atrei filios esse eius, qui meditatur
pœnam in fratrem nouam.

*Maior mihi moles maius miscendum malum,
Qui illius accerbum cor contundam, et cõ-
primam*

*Quæ igitur hæ erunt moles? Audi Thyesten
ipsum.*

*Impius hortatur me frater, vt meos ma-
lis miser*

*Mandarem natos: Eorum viscera apponit.
Quid est enim quo non progrediatur eodem*

ira, quó furor? Itaq; iratos proprie dicimus
 exille de potestate, id est, de consilio de ra-
 tione, de mente. Horum enim potestas in to-
 tum animum esse debet. His, aut subtrahen-
 di sunt ij, in quos impetum conantur facere
 dum se ipsi colligant (quid est autem se ipsū
 colligere, nisi dissipatas animi partes rursū
 in suum locum cogere?) Aut rogandi sunt,
 orandi q; vti si quam habent vlciscendi vim,
 differant in tempus aliud, dum deferuescat
 ira. Deferuescere autem certè significat ardo-
 rem animi inuita ratione excitatum. Ex quō
 illud laudatur Archytæ, qui quū villico fa-
 ctus esset iratior: quo te modo, inquit, acce-
 pisset, nisi iratus essem? Vbi sunt ergo isti,
 qui iracundiam vtilem dicunt? Potest esse
 utilis insania? At naturalis est. An quidquā
 esse potest secundum naturam, quod sit re-
 pugnantè ratione? Quomodo autem, si na-
 turalis esset ira, alius alio magis iracundus es-
 set? Aut finem haberet, priusquam esset vl-
 la vlciscendi libido? Aut quemquam pœni-
 teret quod fecisset per iram? Vt Alexandrū
 Regem videmus, qui quū interemisset Cly-
 tum familiarem suum, vix à se manus abtti-
 nuit: tanta vis fuit pœnitendi. Quibus cog-
 nitis, quis est, qui dubitet quin hic quoque
 motus

motus animi sic totus opinabilis, ac vò
 luntarius? Quis enī dubitarit, quin agro-
 tationes animi, qualis est auaritia, gloria
 cupiditas, ex eo quòd magni ætimmeret
 ea res, ex qua animus agrotat, oriuntur?
 Vnde intelligi debet, perturbationem
 quoque omnem esse in opinione. Et si fi-
 dentia, id est firma animi confisio, scien-
 tia quaedam est, & opinio grauis non te-
 merè assentiens, metus quoque est diffi-
 dentia expectati, & impendentis mali.
 Et si spes est expectatio boni, mali expe-
 ctationem esse necesse est metum. Vt igi-
 tur metus, sic reliquæ perturbationes
 sunt in malo. Ergo vt constantia, sciētia:
 sic perturbatio, erroris est. Qui autē na-
 tura dicuntur iracundi, aut misericordes
 aut inuidi, aut tale quid, ij sunt eiusmodi
 constituti quasi mala valetudine ani-
 mi sanabiles tamen, vt Socrates dicitur,
 quum multa in conuentu vitia collegis-
 set in eum Zopyrus, qui se naturam cu-
 iusque ex forma perspicere profitebatur:
 derisus est á ceteris, qui illa in Socrate vi-
 tia non agnoscerent: ab ipso autem So-

grate subleuatus est, quum illa sibi signa
 inesse, sed ratione à se deiecta diceret. Ex
 go vt optima quisque valetudine affe-
 ctus potest videri alius, vt natura ad ali-
 quem morbum procliuor: sic animus
 alius ad alia vitia propensior. Qui autē
 non natura, sed culpa vitiosi esse dicun-
 tur, eorum vitia constant ex falsis opi-
 nionibus rerum bonarum, ac malarum,
 vt sit alius, ad alios motus, perturbatio-
 nesque procliuor. Inueteratio autem,
 vt in corporibus egrius depellitur, sic in
 animis quoque perturbatio: citiusque
 repentinus oculorū tumor sanatur, quā
 diuturna lippitudo depellitur. Sed cog-
 nita iam causa perturbationum, quæ om-
 nes oriūtur ex iudicijs opinionum, &
 voluntatibus, si iam huius disputationis
 modus. Scire autem nos oportet, cogni-
 tis, quoad possint ab homine cognosci,
 bonorum, & malorum finibus, nihil à
 philosophia posse, aut maius, aut vti-
 lius optari, quā hæc quæ à nobis hoc
 quatruiduo disputata sunt. Morte enim
 contempta, & dolore ad patiendum le-
 uato

dato, adiunximus sedationem ægritudi-
 nis, qua nullum homini maius malum
 est. Et si enim omnis animi perturbatio
 gravis est, nec multum differt ab amen-
 tia: tamen ita cæteros, quum sint in ali-
 qua perturbatione, aut metus, aut læti-
 tiæ, aut cupiditatis, commotus modo,
 & perturbatos dicere solemus: at eos,
 qui se ægritudini dediderunt miseros,
 afflictos, ærumnosos, calamitosos. Itaq;
 non fortuito factum videtur, sed à
 te ratione propositum, vt separatim
 de ægritudine, & de cæteris pertur-
 bationibus disputaremus. In ea est
 enim fons miseriarum, & caput. Sed
 & ægritudinis, & reliquorum animi
 morborum vna sanatio est, omnes o-
 pinabiles esse, & voluntarios, eaq;
 resuscipi, quod ita rectum esse videat-
 ur. Hunc errorem quasi radicem om-
 nium malorum strepitus philosophia
 se extracturam pollicetur. Demus igi-
 tur nos huic excellendos, patiamurq;
 nos sanati. His enim malis insidētibus,
 non modo beati, sed ne sani quidem
 esse

T V S C V L. Q V Æ S T.

esse possumus. Aut igitur negemus quid
 quam ratione confici, quum contra ni-
 hil sine ratione rectè fieri possit: aut
 quum philosophia ex rationum col-
 latione cõster, ab ea si, & beati
 volumus esse, omnia adiu-
 vamenta, & auxilia peta-
 mus bene, beatèque
 viuendi.

M. T. C I C E R O N I S
T U S C U L A N A R U M Q U Æ
T I O N U M L I B E R
Q U I N T U S.

V I R T U T E M A D B E A T E
viuendum se ipsa esse contentam.

Virtus hic dies, Brute, finem faciet Tusculanarū disputationū, quo die est à nobis ea de re, quam tu ex omnibus maximè probas disputatum. Placere enim tibi admodū sensi, & ex eo libro, quē ad me accuratissimè scripsisti, & ex multis sermonibus tuis, Virtutem ad beatè viuendum, se ipsa esse contentam. Quod etsi difficile est probatu, propter tam varia, & tam multa tormenta fortunæ: tale tamen est, vt elaborandum sit, quò facilius proberetur. Nihil est omnium, quæ in philosophia tractantur, quod grauius magnificentiusque dicatur. Nam quum ea causa impulerit eos, qui primi se ad philosophiæ studiū cōtulerūt, vt omnibus rebus posthabitis, totos se in opti-

mo vitæ & statu exquirêdo collocarent, profectò spe beatè viuèdi tâtam in eo studio curâ operâq; posuerûnt. Quòd si ab ijs inuenta, & perfectâ virtus est, & si præsidij ad beatè viuèdû in virtute satis est, quis est, qui nõ præclarè & ab illis positâ, & à nobis susceptâ operam philosophandi arbitretur? Sin autem virtus, subiecta sub varios, incertosque casus, famula fortunæ est, nec tantarum virium est, vt se ipsa tueatur: vereor ne non tam virtutis nitendum nobis ad spem beatè viuendi, quàm vota facièda videantur. Equidem eos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipse considerans, huic incipio sententiæ disfidere, interdum & humani generis imbecillitatem fragilitatemque extimescere. Vereor enim ne natura quû corpora nobis infirma dedisset, ijsq; & morbos insanabileis, & dolores intolerabileis adiûxisset, animos quoque dederit, & corporû doloribus cõgruenteis, & separatim suis angoribus & molestijs implicatos. Sed in hoc me ipse castigo, quòd ex aliorû, & ex nostra fortasse mollitia, nõ ex ipsa virtute de virtutis robore existimo. Illa enim, si modò est vlla virtus (quâ dubitationè auunculus tuus, Brutus, sustulit) omnia quæ cadere in hominem potest.

sunt, subter se habet, eaque despiciens, casus contemnit humanos, culpaeque omni carēs, praefer seipsam nihil cēset ad se pertinere. Nos autem omnia aduersa, tum venientia metu augentes, tum incertore praesentia, rerum naturam, quam errorem nostrum damnare malimus. Sed & huius culpae, & ceterorum vitiorum, peccatorumque nostrorum omnis a philosophia petenda correctio est. Cuius in sinum quum a primis temporibus aetatis nostra voluntas studiumque nos compulisset, his grauissimis casibus, in eundem portum, ex quo eramus egressi, magna iactati tempestate, confugimus. O vitae Philosophia dux, o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu vrbes peperisti, tu dissipatos homines in societate vitae couocasti: tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniungijs, tum literarum & vocum communiōe iunxisti: tu inuētrix legum, tu magistrarum & disciplinae fuisti. Ad te confugimus, a te opem petimus: tibi nos, ut ante magna ex parte, sic nunc penitus, totosque tradimus. Est autē vnus dies bene, & ex praecipuis tuis actus, penē toti immortalitati aeterno

nendus. Cuius igitur potius opibus utamur, quam tuis, quæ & vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti? At Philosophia quidem tantum abest ut proinde ac de hominum est vita merita laudetur, ut à plerisque neglecta, à multis etiã vituperetur. Vituperare quisquam, inquam, vitæ parente, & hoc parricidio se inquinare audeat? & tam impiè ingratus esse, ut eam accuset, quam vereri deberet, etiam si minus percipere potuisset? Sed, ut opinor, hic error, & hæc indoctorum animis offusa caligo est, quod tam longè retro respicere non possunt, nec eos à quibus vita hominum instructa primis fit, fuisse philosophos arbitrantur. Quam rem antiquissimam quum videamus, nomen tamen confitemur esse recens. Nam Sapientiã quidem ipsam quis negare potest non modo re esse antiquam, verum etiam nomine? quæ diuinarum humanarumque rerum, tum initorum causarumque, tum cuiusque rei cognitione, hoc pulcherrimum nomen apud antiquos allequebatur. Itaque & illos septem, qui à Græcis σοφοί, sapientes à nostris & habebantur, & nominabantur, & multis ante seculis Lycurgum, cuius temporibus He

rus etiam fuisse ante hanc urbem conditam traditur, etiam heroicis ætatibus Vlysses & Nestorem accepimus & fuisse, & habitos esse sapiētes. Nec verò Atlas sustinere cælum, nec Prometheus affixus Caucaſo, nec Itellatus Cepheus cum vxore, genero, filia traderetur, nisi cœlestium diuina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset: à quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione studia ponebant, Sapientes & habebantur, & nominabantur: idque eorum nomen vsque ad Pythagoræ manauit ætatem: quem, vt scribit auditor Platonis Ponticus Heraclides vir doctus, in primis Philiūtem ferunt venisse, eumque cū Leōte principe Phliasiorum doctè & copiosè differuisse quædam. Cuius ingenium & eloquētiam quum admiratus esset Leon, quæsiuisset ex eo, qua maximè arte confideret. At illum artem quidem se scire nullam, sed esse Philosophum. Admiratum Leontem nouitate nominis, quæsiuisset, quinam essent Philosophi, & quid inter eos, & reliquos interesset. Pythagoram autem respondisse, similem sibi videri vitam hominum, & mercatū eum qui haberetur maximo ludorū apparatu totius

TVSCVL. QVÆST.

Græciæ celebritate. Nam vt illic alij corporibus exercitatis gloriâ & nobilitatē coronæ peterēt, alij emēdi aut vēdēdi quæstu & lucro ducerentur: esset autē quoddā genus eorū, idq; vel maximē ingeniū, qui nec plausū nec lucrū quærerent, sed visendi causa venirent, studiosēq; perspicerent quid ageretur, & quomodo. Ita nos quasi in mercatus quadam celebritate ex vrbe aliqua, sic in hâc vitâ ex alia vita & natura profectos, alios gloriæ seruire, alios pecuniæ, raros esse quosdā, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturâ studiosè intuerentur: hos se appellare sapientiē studiosos, id est enim philosophos. Et vt illic liberalissimū esset spectare nihil sibi acquirentem: sic in vita lōgè omnibus studijs contemplationē rerum, cogitationēque præstare. Nec verò Pythagoras nominis solum inuentor, sed rerum etiam ipsarum amplificator fuit. Qui quum post hunc Pliasiū sermonem in Italiam venisset, exornauit eā Græciam, quæ Magna dicta est, & priuatim, & publicè, præstantissimis & institutis & artibus. Cuius de disciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi. Sed ab antiqua philosophia vsque ad Socratem, qui Archelaū Anaxago-

Xagoræ discipulum audierat, numeri motus-
que tractabantur, & vnde omnia orientur,
quóue recederent, studioseque ab his fide-
rum magnitudines, interualla, cursus inqui-
rebantur, & cuncta cœlestia. Socrates autem
primus philosophiam deuocauit è cœlo, &
in urbibus collocauit, & in domos etiam in-
trodixit, & coegit de vita & moribus, re-
busque bonis & malis quærere. Cuius mul-
tiplex ratio disputandi, rerumque varietas,
& ingenij magnitudo, Platonis memoria &
literis consecrata, plura genera effecit dis-
sentientium philosophorum. E quibus nos
id potissimum consecuti sumus, quo Socra-
tem vsum arbitramur, vt nostram ipsi senten-
tiam tegeremus, errore alios leuaremus, &
in omni disputatione, quid esset simillimum
veri, quæreremus. Quem morem quum Car-
neades acutissime, copiosissimeq. tenuisset,
fecimus & aliàs sæpe, & nuper in Tusculano,
vt ad eam consuetudinem disputaremus. Et
quatruidi quidem sermonē superioribus ad
te perscriptum libris misimus. Quinto autē
die quum eodē in loco consedissemus, sic est
propositū de quo disputaremus. A. Nō mihi
videtur ad beate viuēdū satis posse virtutē. M

TVSCVL. QVÆST.

At hercule Bruto meo videtur. cuius ego iudicium, pace tua dixerim, longè antepono tuo. A. Non dubito. Nec id nunc agitur, tu illum quantum ames: sed de hoc, quod mihi dixi videri, quale sit, de quo à te disputari volo. M. Nempe negas ad beatè viuendum satis posse virtutem? A. Prorsus nego. M. Quid ad rectè, honestè, laudabiliter, postremò ad benè viuendum, satisne est præsidij in virtute? A. Certè satis. M. Potes igitur aut qui malè viuat non eum miserum dicere, aut quem benefateare, eum negare beatè viuere? A. Quidni possim? Nam etiam in tormentis rectè, honestè, laudabiliter, & ob eam rem bene viui potest, dūmodo intelligas, quid nūc dicam bene. Dico enim, constanter, grauitè, sapienter, fortiter. Hæc etiam in equuleum conijciuntur, quò vita non aspirat beata. M. Quid igitur, solāne beata vita quæso relinquatur extra ostium limenque carceris, quū constantia, grauitas, fortitudo, sapientia, reliquæque virtutes rapiantur ad tortorè, nullumque recusent nec supplicium nec dolorem? A. Tu si quid es factururus, noua aliqua conquiras oportet, ista me minimè mouët: non solū quia peruulgata sunt, sed multò magis,

magis, quia tanquam leuia quædam vina nihil valent in aqua, sic Stoicorum ista magis gustata, quam potata delectant. Velut iste chorus virtutum in equuleum impositus imagines constituit ante oculos cum amplissima dignitate, vt ad eas cursim perrectura, nec eas beata vita à se desertas passura videatur. Quum autem animum ab ista pictura, imaginibusque virtutum, ad rem veritatẽque traduxeris, hoc nudum relinquitur, possitne quis beatus esse quandiu torqueatur. Quam obrem hoc nunc quæramus. Virtutes autem noli vereri ne expostulent & querantur se à beata vita esse relictas. Si enim nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos, multaque de M. Attilio, Q. Capione, M. Aquilio recordatur, beatamque vitam, si imaginibus potius vti, quam rebus ipsis placet, conantem ire in equuleum retinet ipsa prudentia, negatque ei cum dolore & cruciatu quicquam esse commune. M. Facile patior te isto modo agere, & si iniquum est præscribere mihi te quemadmodum à me disputari velis. Sed quæro, vtrum aliquid actum superioribus diebus, an nihil arbitremur? A. Actum

verò

TVSCVL. QVÆST.

verò, & aliquantū quidē. M. Atqui si ita est, profligata iā hæc, & penè ad exitū adducta quaestio est. A. Quo tandem modo? M. Quia motus turbulenti, iactationesq, animorū incitatae, & impetu inconsiderato elatae, rationem omnē repellentes, vitæ beatæ nullā partem relinquunt. Quis enim potest mortem aut dolorem metuens, quorum alterum sæpe adest, alterū semper impendet, esse nō miser? Quid si idem (quod plerunque fit) paupertatem, ignominiam, infamiam timer: si debilitatem, cæcitatem, si denique (quod nō singulis hominibus, sed potentibus populis sæpe contingit) seruitutem, potest ea timēs esse quisquam beatus? Quid, qui non modò ea futura timet, verūm etiam fert, sustinetq, præsentia? Adde eòdem exilia, luctus, orbitates. qui rebus his fractus, ægritudine eliditur, potest tandē esse non miserrimus? Quid verò illum quem libidinibus inflammatum & furentem videmus, omnia rabide: appetentem cum inexplebili cupiditate: quòque affluentius voluptates vndique hauriat, eò grauius ardentiusque sitientem, nōne recte miserrimum dixeris? Quid elatus ille levitate, inanique lætitia & exultans, & temere gestiens,

gestiens, nonne tanto miserior, quanto sibi videtur, beator? Ergo ut hi miseri, sic contra illi beati, quos nulli metus terrent, nulla ægritudines exedūt, nullę libidines incitāt, nulla furiles lætitię exultātes lægvidis liquefaciūt voluptatibus. Ut maris igitur trāquillitas intelligitur, nullāne minima quidē aura fluctus cōmouēte: sic animi quietus & placatus status cernitur, quū perturbatio nulla est qua moueri queat. Quod si est qui vim fortunę, qui omnia humana, quę cuique accidere possunt, tolerabilia ducat, ex quo nec timor eum, nec angor attingat: idemque si nihil concupiscat, nulla efferatur animi inani voluptate: quid est curis non beatus sit? & si hæc virtute efficiuntur, quid est cur vitæ ipsa per se non efficiat beatos? A. Atqui alterum dici nō potest, quin ij, qui nihil metuant, nihil angantur, nihil concupiscāt, nulla impotenti lætitiā efferantur, beati sint. Itaque id tibi concedo: alterum autem iam integrum non est. Superioribus enim disputationibus effectum est, vacare omni animi perturbatione sapientem. M. Nimirum igitur confecta res est: videtur enim ad exitum venisse quęstio. A. Propemodum

dum id quidem. M. Veruntamen Mathematicorum iste mos est, non philosophorū. Nā Geometræ quum aliquid docere volunt, si quid ad eam rem pertinet eorum, quæ antè docuerunt, id sumunt pro concessio & probato: illud modò explicant, de quo antè nihil scriptum est. Philosophi quamcunque rem habent in manibus, in eam, quæ conveniunt, congerunt omnia, & si alio loco disputata sunt. Quod ni ita esset, cur Stoicus, si esset quæsitum, satisne ad beatè vivendū virtus posset, multa diceret? cui satis esset respondere, se antè docuisse nihil bonum esse, nisi quod honestum esset: hoc probato consequens esse, beatam vitam virtute esse contentam. Et quomodo hoc sit consequens illi, sic illud huic: ut si beata vita virtute contenta sit, nisi honestum quod sit, nihil aliud sit bonum. Sed tamē nō agunt sic. Nam & de honesto, & de summo bono separatim libri sunt: & quum ex eo efficiatur, satis magnam in virtute ad beatè vivendum esse vim, nihilominus hoc agunt separatim. Proprijs enim & suis argumentis, & admonitionibus tractanda quæque res est, tāta præsertim. Cave enim putes vllam in Philosophia vocem emiſ-

emissam clariorem, vllūue esse Philosophiæ
 promissum vberius ac maius. Nam quid pro-
 fitetur ò Dij boni? Perfecturam se, qui legi-
 bus suis paruisset, vt esset contra fortunam
 semper armatus, vt omnia præsidia haberet
 in se bene beatēque viuendi, vt esset semper
 denique beatus. Sed videro quid efficiat: tā-
 tisper hoc ipsum magni æstimo quod polli-
 cetur. Nam Xerxes quidem refertus omni-
 bus præmijs, donisque fortunæ, non equita-
 tu, non pedestribus copijs, non nauium mul-
 titudine, non infinito pondere auri conten-
 tus, præmium proposuit, qui inuenisset no-
 uam voluptatem, qua ipsa non fuit conten-
 tus. Neque enim vnquam finem inueniet li-
 bido. Nos vellem præmio elicere possemus,
 qui nobis aliquid attulisset, quo hoc firmitus
 crederemus. A. Vellem id quidem: sed ha-
 beo paululum quod requiram. Ego enim as-
 sentior, eorum, quæ posuisti, alterum alteri
 consequens esse: vt quemadmodum si quod
 honestum sit, id solum sit bonum, sequatur,
 beatam vitam virtute confici: sic si vita bea-
 ta in virtute sit, nihil esse, nisi virtutem, bo-
 nū. Sed Brutus tuus, autore Aristone & An-
 tiocho non sentit hoc. Putat enim, etiam si
 sit

fit bonum aliquod præter virtutem. M. Quid igitur? contra Brutumne me dicturum putas? A Tu verò vt videtur: nam præfinire non est meum. M. Quid cuique igitur consentaneum fit, alio loco: nam ista mihi & cum Antiocho sæpe, & cum Aristone nuper, quum Athenis imperator apud eum diuersaret, dissensio fuit. Mihi enim non videbatur quiscquam esse beatus posse, quum in malis esset, in malis autem sapientem esse posse, si essent vlla corporis aut fortunæ mala. Dicebantur hæc, quæ scripsit etiam Antiochus locis pluribus, virtutem ipsam per se beatam vitam efficere posse, neq. tamen beatissimã. Deinde ex maiore parte plerasq. res nominari, etiã si qua pars abesset, vt vires, vt valetudinem, vt diuitias, vt honorẽ, vt gloriam, quæ genere, non numero cernerentur. Item beatã vitam, etiam si ex aliqua parte claudicaret, tamen ex multo maiore parte obtinere nomẽ suũ. Hæc nunc enucleare non ita necesse est, quanquam non constantissime dici mihi videntur. Nam & qui beatus est, non intelligo quid requirat, vt sit beator. Si est enim quod desit, ne beatus quidẽ est. Et quod ex maiori parte vnamquamq. rem appellari spectariq.

dicunt, est vbi id isto modo valeat. Quū ve-
rò tria genera malorū esse dicant, qui duorū
generum malis omnibus vrgeatur, vt omnia
aduersa sint infortuna, omnibus oppressum
corpus & confectum doloribus, huic paulu-
lumne ad beatam vitam deesse dicemus, nō
modò ad beatissimam? Hoc illud est, quod
Theophrastus sustinere nō potuit. Nam quū
statuisset verbera, tormenta, cruciatus patriæ
euerfiones, exilia, orbitates, magnam vim ha-
bere ad male, misereq. viuendum, non est au-
sus elate, & ample loqui, quū humiliter, de-
missequ. sentiret. quā bene, non queritur:
constanter quidem certe. Itaq. mihi placere
non solet, consequentia reprehendere, quū
prima concesseris. Hic autem elegantissimus
omnium philosophorū & eruditissimus nō
magnopere reprehenditur, quum tria gene-
ra dicit bonorū: vexatur autem ab omnibus.
Primum in eo libro quem scripsit de vita
beata, in quo multa disputat, quamobrem is
qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse nō
possit. In eo etiam putatur dicere, In rotam
(id est genus quoddam tormenti apud Græ-
cos) beatam vitam non ascendere. Nusquam
id quidem dicit omnino: sed quæ dicit, idē
valeat.

T V S C V L. Q V Æ S T.

valent. Possum igitur, cui concesserim, in malis esse dolores corporis, in malis fortunæ naufragia, huic succensere dicenti. Non omnes bonos esse beatos, quum in omnes bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere possint? Vexatur idem Theophrastus & libris & scholis omnium Philosophorum, quod in Callisthene suo laudarit illam sententiam,

Vitam regit fortuna, non sapientia.

Negant ab vlllo philosopho quicquam dictum esse languidius. Recte id quidem: sed nihil intelligo dici potuisse constantius. Si enim tot sunt in corpore bona, tot extra corpus in casu atque fortuna: nonne consentaneum est plus fortunam, quæ domina rerum sit, & externarum, & ad corpus pertinentium, quam consilium valere? An malumus Epicurum imitari, qui multa præclare sæpe dicit? Quam enim sibi constanter conuenienterque dicat, non laborat. Laudat tenuem victum. Philosophi id quidem: sed si Socrates, aut Antisthenes diceret, non is, qui finem bonorum voluptatem esse dixerit. Negat quenquam iucundè posse viuere, nisi idem honestè, sapienter, iustèque viuat. Nihil grauius, nihil Philosophia dignius, nisi idem hoc ipsum honestè sapienter,

sapienter, iustè, ad voluptatem referret. Quid melius, quàm fortunam exiguam interuenire sapienti? Sed hoc isne dicit, qui quum dolorem non modò maximum malum, sed solum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis, tum quum maximè contra fortunam gloriatur? Quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus: occupauit te, inquit, fortuna, atque cepi, omnesq. aditus tuos interclusi, ut ad me aspirare non posses. Præclare si Aristo Chius, aut si Stoicus Zeno diceret, qui nisi quod turpe esset, nihil malum duceret. Tu verò Metrodore, qui omne bonum in visceribus medullisq. condideris, & defineris summum bonum firma corporis affectione, explorataq. spe contineri, fortunæ aditus interclusisti? Quomodo isto enim bono ià expoliari potes. Atqui his capiuntur imperiti, & propter huiusmodi sententias istorum hominum est multitudo. Acute autem disputantis illud est: Non quid quisq. dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Velut in ea sententia quam in hac disputatione suscepimus, omnes bonos semper beatos volumus esse. Quos dicam bonos, perspicuum est. Omnibus enim virtutibus instru-

TVSCVL. QVÆST.

Etos & ornatos, tum sapientes, tum viros bonos dicimus. Videamus qui dicendi sint beati. Equidem hoc existimo, qui sint in bonis nullo adiuncto malo: nec vlla alia huic verbo, quum beatū dicimus, subiecta notio est, nisi secretis malis omnibus cumulata bonorum complexio. Hanc assequi virtus, si quicquam præter ipsam boni est, nō potest. Aderit enim malorū (si mala illa dicimus) turba quædam paupertas, ignobilitas, humilitas, solitudo, amissio suorū, graues dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exilium, seruitus. Denique in his tot & tantis, atque etiam quæ plura possunt accidere, potest esse sapiens. Nam hæc casus importat, qui in sapientem potest incurrere. At si ea mala sunt, quis potest præstare, sapientem semper beatum fore: quū vel in omnibus his vno tempore esse possit? Non igitur facile concedo neque Bruto meo, neq. communibus magistris, nec veteribus illis, Aristoteli, Speusippo, Xenocrati, Polemoni, vt, quum ea, quæ supra enumeravi, in malis numerent, iidem dicant semper beatum esse sapientem. Quos si titulus hic delectat insignis & pulcher, Pythagora, Socrate, & Platone dignis-

dignissimus, inducant animam illa quorum splendore capiuntur, res, valetudinem, pulchritudinem, diuitias, honores, opes contemnerent, eaq. quæ his contraria sunt, pro nihilo ducere. Tum poterunt clarissima voce profiteri, se neque fortuna in petu, nec multitudine opinionum, nec dolore, neque paupertate terri, omniaq. sibi in se esse posita, neq. esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. Neque hanc & hæc loqui, quæ sunt magni cuiusdã & aliorum, & eadẽ, quæ vulgus in malis & bonis numerare, concedi vllõ modo potest. Quæ gloria comotus Epicurus exoritur, cui etiã (si dijs placeat) videtur semper sapiens beatus. Hæc dignitate huius sententiæ capitur. Sed nunquam id diceret, si ipse se audiret. Quid est enim quod minus conveniat, quàm ut is, qui vel summum vel totum malum dolorem esse dicat, idem ceaseat, quàm hoc suaue est, tam quàm dolore crucietur, dicturum esse sapientem? Non igitur ex singulis vocibus Philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate, atque constantia. A. Adducis me, ut tibi assentiar, sed tua quoque vide ne desidererur constantia. M. Quoniam modo? A. Quia legi tuam nuper quædam

de Finibus: in eo mihi videbare contra Cato-
 nē differens hoc velle ostendere, quod mihi
 quidem probatur, inter Zenonem & Peripa-
 reticos nihil præter verborum novitatem in-
 teresse. Quod si ita est, quid est causæ, quin
 si Zenonis rationi consentaneum sit, satis ma-
 gnam vim in virtute esse ad beatē viuen-
 dum, liceat idem Peripateticis dicere? Rem
 enim opinor spectari oportere, non verba. M.
 Tu quidem tabellis obfirmatis agis mecum,
 & testificaris quid dixerim aliquando, aut
 scripserim. Cum alijs isto modo, qui legibus
 impositis disputant. Nos in diem viuimus:
 quodcunque nostros animos probabilitate
 percussit, id dicimus. Itaque soli sumus libe-
 ri. Veruntamen quoniam de constantia pau-
 lō antè diximus, non ego hoc loco id quæ-
 rendum puto, verūne sit quod Zenonē pia-
 cuerit, quodq. eius auditori Aristoni, bonum
 esse solum quod honestū esset: sed si ita esset,
 tum vt hoc totum, beatē viuere, in vna vir-
 tute poneret. Quare demus hoc sanè Bruto,
 vt sit beatus semper sapiens: quàm sibi con-
 ueniat, ipse viderit. Gloria quidem huius sen-
 tentiæ, quis est illo viro dignior? Nos tamen
 teneamus, vt sit idem beatissimus. Et si Zeno

Citticus,

Cittieus, aduena quidem, & ignobilis, verborum opifex, insinuasse se in antiquam Philosophiam videtur, huius sententiæ gravitas à Platonis autoritate repetatur, apud quem sæpe hæc oratio vsurpata est, vt nihil præter virtutem diceretur bonum. Velut in Gorgia Socrates, quum esset ex eo quæsitum, Arche laum Perdicae filium, qui tum fortunatissimus haberetur, nonne beatum putaret? haud scio, inquit. Nunquam enim cum eo locutus sum. Ain tu? an aliter id scire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Persarum quidem rege magno potes dicere, beatúsne sit? An ego possum, quum ignorem quàm sit doctus quàm vir bonus? Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas? Ita prorsus existimo, bonos beatos, improbos miseros. Miser ergo Arche laus. Certè si iniustus. Videtúrne omnem hic beatam vitam in vna virtute ponere? Quid verò, in Epitaphio quomodo idem? Nam cui viro, inquit, ex seipso apta sunt omnia, quæ ad beatè viuendum ferunt, nec suspensa aliorum aut bono casu, aut contrario, pendere ex alterius euentis, & errare coguntur: huic optime viuendi ratio comparata est. Hic est ille moderatus, hic fortis, hic sapiens, hic & nas-

centibus & cadentibus cum reliquis commo-
dis, cum maximè liberis, parebit, & obediet
præcepto illi veteri,

*N. que enim latabitur unquam, nec more-
bitur nimis,*

Quod semper in se ipse omnè sp̄e reponit sui.
Ex hoc igitur Platonis quasi quodam sancto au-
gustòq. fonte nostra omnis manabit oratio.
Vnde igitur rectius ordiri possumus, quàm á
communi parente natura? Quæ quicquid ge-
nuit, nò modò animal, sed etià quod ita esset
ortū é terra, ut stirpibus suis miteretur, in suo
quodq. genere perfectum esse voluit. Itaq. &
arbores, & vites, & ea quæ sunt humiliora,
neq. se tollere á terra altius possunt, alia sem-
per virent, alia hyeme nudata, verno tēpore
tepefacta frondefcūt. Neque enim est vllum,
quod non ita vigeat interiore quodam móto,
& suis quoq. seminibus incluis, ut aut flores
aut fruges fundat, aut baccas, omniaq. in om-
nibus, quantū in ipsis sit, nulla v̄ impediēte
perfecta sint. Facilius verò etiam in bestijs,
quòd his sensus á natura est datus, vis ipsius
naturæ perspicui potest. Nanq. alias bestias nā
teis aquarū incolas esse voluit, alias volucres
cælo frui libero, serpentes quasdā, quasdā esse

gradienteis: earum ipsarū partim soliuagas,
 partim congregatas: immaneis alias, quasdā
 autem cicures, nonnullas abditas, terraq. te-
 ctas. Atque earum quæq. suum tenens mu-
 nus, quū in disparis animantis vitam transire
 non possit, manet in lege naturæ. Et vt be-
 stijs aliud alij præcipui à natura datum est,
 quod suū quæq. retinet, nec descendit ab eo:
 sic homini multò quiddam præstantius: etsi
 præstantia debent ea dici, quæ habent aliquā
 comparationē. Humanus autem animus de-
 cerptus ex mente diuina, cum alio nullo nisi
 cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari
 potest. Hic igitur si est excultus, & si eius
 acies ita curata est, vt ne cæcetur erroribus,
 sit perfecta mēs, id est, absoluta ratio, quæ est
 idē quod virtus. Et si omne beatū est cui ni-
 hil cæcetur, & quod, & quod in suo genere ex-
 pletū atq. cumulātū est, idq. virtutis est pro-
 priū, cettē omnes virtutis cōpotes beati sunt.
 Et hoc quidē mihi cū Bruto conuenit, itē cū
 Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone.
 Sed mihi vidētur etiā beatissimi. Quid enim
 deest ad beatū viuedū ei, qui cōfidit suis bonis
 aut qui disfidit, beatus esse qui potest? At dis-
 fidat necesse est, qui bona diuidit tripartito.

Qui enim poterit aut corporis firmitate, aut fortunæ stabilitate confidere? Atqui nisi stabili, & fixo & permanente bono, beatus esse nemo potest. Quid ergo eiusmodi istorum est. ut mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur, qui gloriantur cuidam mercatori, quòd multas naues in omnem oram maritimam dimississet: Non sanè optabilis ista quidem est, inquit, rudentibus apta fortuna. An dubium est, quin nihil sit habendum in eo genere, quod vita beata complectitur, si id possit amitti? Nihil enim interarescere, nihil extinguì, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata consistit. Nam qui timebit, nequid ex his deperdat, beatus esse non poterit. Volumus enim eum, qui beatus sit, tutum esse, inexpugnabilem, septum, atque munitum non ut paruo metu præditus sit, sed ut nullo. Ut enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, sed qui nil nocet: sic sine metu is habendus est, non qui parua metuit, sed qui omnino metu vacat. Quæ est enim alia fortitudo, nisi animi affectio, cum in adeundo periculo, & in labore ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? Atque hæc certè non ita se haberent, nisi omne bonum in vna honestate

state confisteret. Qui autem illam maximè optatam & expeditam securitatem (securitatem autem nunc appello vacuitatem agritudinis, in qua vita beata posita est) habere quisquam potest, cui aut adsit, aut adesse possit multitudo malorū? Qui autem poterit esse celsus & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parua ducens, qualem sapientem esse volumus, nisi omnia sibi in se posita censebit? An Lacedæmonij Philippo minitanti per literas, se omnia quæ conarentur, prohibiturū, quæ siuerunt num se esset etiam mori prohibiturus? vir is, quæ quarimus, non multo facilius t. li animo reperietur, quam ciuitas vniversa? Quid ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adiuncta, quæ sit modatrix omnium commotionū? Quid potest ad beatè viuendum deesse ei, quem fortitudo ab ægritudine, & à metu vindicet: temperantia tū à libidine auocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat? Hæc efficere virtutem ostenderem, nisi superioribus diebus essent explicata. Atqui quū perturbationes animi miserā, sedationes autem efficiant vitam beatā: duplexq. ratio perturbationis sit quod ægritudo & metus in malis opinatis

TVSCVL. QVÆST.

In bonorum autem errore lætitia gēstiens libidōque versetur, quum omnia cū consilio & ratione pugnent: his tu tam granibus concitationibus, tamque ipsis inter se dissentientibus, atque distractis, quem vacuum, solutū liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? Atqui sapiens semper ita affectus est: sēper igitur sapiens beatus est. Atque etiā omne bonum lætabile est: quod autem lætabile, id prædicandum, & præferendū. Quod tale autem id etiam gloriosum, si veró gloriosum, cercē laudabile quod autem laudabile, profectō etiam honestum, quod bonum igitur, id honestum. At quæ isti bona numerat nec ipsi quidem honesta dicunt: solum igitur bonum quod honestum. Ex quo etiam videtur, honestate vna vitam contineri beatam. Nō sunt igitur ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem, licet esse miserum. An dubitas quin præstans valetudine, viribus, forma, acerrimis, integerrimisque sensibus, adde etiam, si libet, pernicitatem, & velocitatē: da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam, si fuerit is, qui hæc habet, iniustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, atque nullo, dubitabisne eū miserū dicere? Qualia
igitur

igitur ista bona sunt, quæ qui habeat, miser-
 rimus esse possit? Videamus, ne ut aceruus
 ex sui generis granis, sic beata vita ex sui si-
 milibus partibus effici debeat. Quod si ita
 est, ex bonis, quæ sola honesta sunt, efficien-
 dum est beatum. Ea mista ex dissimilibus fi-
 erût, honestû ex his effici nihil poterit: quo
 detracto, quid poterit beatum intelligi? Ete-
 nim quidquid est quod bonû sit, id expeten-
 dū: quod autē expetendū, id certe approban-
 dū: quod verò approbaris, id gratû acceptû-
 q; habedū. Ergo etiã dignitas ei tribuenda est:
 quod si ita est, laudabile sit necesse est. Bonû
 igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut
 quod sit honestum, id sit solum bonû. Quod
 ni ita tenebimus, multa erût quæ nobis bo-
 na dicēda sint. Omitto diuitias, quas quum
 quis, quâuis indignus, habere possit, in bo-
 nis nō numero. Quod enim est bonû, id nō
 quâuis habere potest. Omitto nobilitatē, fa-
 mâq. popularē, stultorû, improborumq, cō-
 sensu excitatam. Hæc quæ sunt minima, ta-
 mē bona dicātur necesse est: cādiduli dētes,
 venusti oculi, color suavis: & ea, quæ Eury-
 clia laudat, Vlissi pedes abluēs, lenitudo ora-
 tionis, mollitudo corporis. Ea si bona dicem⁹
 quid

quid erit in Philosophi grauitate, quàm in vulgi opinione, stultorumq. turba, quod dicatur aut grauius aut grandius? At enim eadem Stoici præcipua, vel producta dicunt, quæ bona illi. Dicunt illi quidem, sed his vitam beatam compleri negant: hi autem sine ijs esse nullam putant: aut si sit beata, beatissimam certè negât. Nos autem volumus beatissimam: idq. nobis Socratica illa conclusione confirmatur. Sic enim princeps ille philosophiæ differebat: Qualis cuiusque animi affectus esset, talem esse hominem: qualis autem homo ipse esset, talem eius esse orationem: orationi autem facta similia, factis vitam. Affectus autem animi in bono viro laudabilis: & vita igitur laudabilis boni viri, honesta ergo, quoniam laudabilis: ex quibus, bonorum beatam vitam esse, concluditur. Etenim, pro deorum atque hominum fidem, parùmne cognitum est superioribus nostris disputationibus? An delectationis & otij consumendi causa locuti sumus, Sapientem ab omni concitatione animi, quam perturbationem voco, semper vacare, semper in animo eius esse placidissimam pacem? Vir igitur temperatus, cõstans, sine metu, sine ægritudine, sine vlla

alacritate, sine libidine, nonne beatus? Ac
semper sapiens talis: semper igitur beatus. Iam
verò qui potest vir bonus, non ad id quod
laudabile sit, omnia referre, quæ agit, quæ
sentit? Refert autem omnia ad beatè viuen-
dum. Beata igitur vita laudabilis. Nec quid-
quam sine virtute laudabile. Beata igitur vi-
ta virtute conficitur. Atque hoc sic etiam eò
cluditur. Nec in misera vita quidquam est
prædicabile, aut gloriandum, nec in ea quæ
nec misera sit, nec beata. Et est in aliqua vita
prædicabile aliquid, & gloriandum, ac præse-
ferendum: ut Epaminondas,

Consilijs nostris laus est attonsa Laconū.
Ut Africanus:

A sole ex oriente supra Macotis paludes,
Nemo est qui factis me æqui parere queat.

Quod si beata vita: glorianda, & prædican-
da & præferenda est. Nihil est enim aliud
quod prædicandum, & præferendum sit.
Quibus positis, intelligis quid sequatur. Et
quidem nisi ea vita beata est, quæ est eadem
honestæ, sit aliud necesse est melius vita bea-
ta. Quod erit enim honestum, certè fatebun-
tur esse melius. Ita erit beata vita melius ali-
quid: quo quid potest dici peruersius? Quis
quam

quum fatentur, satis magnam vim esse in vi-
 rijs ad miseram vitam, nonne fatendum est,
 eandem vim in virtute esse ad beatam vitam?
 Contrariorum enim contraria sunt cōsequē-
 tia. Quo loco quæro, quam vim habeat libra
 illa Critolai, qui quum in alteram lancē ani-
 mi bona imponat, in alteram corporis & ex-
 terna, tantum propendere illam boni lancē
 putet, vt terram & maria deprimat? Quid er-
 go aut hunc prohibet, aut etiam Xenocrate
 illum grauissimum philosophorum exagger-
 rantem tantopere virtutem, & extenuatē
 cætera, & abijcientem, in virtute non beatā
 modō vitam, sed etiam beatissimam pone-
 re? Quod quidem nisi sit, virtutum interitus
 consequetur. Nam in quem cadit ægri-
 tudo, in eundem metum cadere necesse est. Est e-
 nim metus futuræ ægri-
 tudinis sollicitudo, &
 statio. In quem autem metus, in eum se for-
 mido, timiditas, pavor, ignauia. Ergo vt idē
 vincatur interdum, nec pūter ad se præcep-
 tum illud Atrei pertinere: *vt ad illa nobis p-*
Proind. ita parēt se in vita, vt vincine sciēt.
 Hic autem vincetur, vt dixi: nec modō vince-
 tur, sed etiam seruiet: at nos virtutem semper
 liberam volumus, semper inhiētam: quæ ni-

si sunt, sublata virtus est. Atqui si in virtute
 satis est praesidij ad bene viuendum, satis etiã
 ad beatè. Sed est enim certè in virtute vt for-
 titer viuamus: si fortiter, etiã vt magno
 animo, & quidem vt nullate vnquam terrea
 mur, semperque simus inuincti. sequitur vt ni-
 hil poeniteat, nihil desit, nihil obitet. Ergo
 omnia profluenter, absolutè, prospere. igitur
 beatè. Satis autè ad fortiter viuendũ, virtus
 potest: satis ergo etiã ad beatè. Etenim vt
 Stultitia, etsi adepta est quod concupiuit. nũ-
 quam se tamè satis cõsecutam putat: sic Sa-
 pientia semper eo contenta est, quod adest,
 neque eam vnquam sui poenitet. Similene
 putas, C. Laliij vnum Consulatum fuisse, &
 eum quidem cum repulsa? (Si quum sapiens
 & bonus vir, qualis ille fuit, suffragijs præte-
 reat, non populus a bono Consule potius,
 quã ille a bono populo repulsam fert) Sed
 tamen utrũ malles te, si potestas esset, semel
 vt Laliium Consulem, an vt Cinnam quater?
 Non dubito tu quid responsurus sis. Itaq; vi-
 deo cui committam. Non quemuis hoc idẽ
 interrogarem. Responderet enim alius for-
 tasse, se non modo quatuor consulatus vnũ
 antepone, sed vnũ di. Cinnæ, multorũ &
 clarorum

rius, talis viri interitu sex suos obruere Consulatus, & contaminare extremum temp^o ætatis. Duodequadraginta annos tyrann^o Syracusanorum fuit Dionysius, quum v. xx. natus annos, dominatum occupauisset, qua pulchritudine urbem, quibus autem opibus præditam, seruitute oppressam tenuit ciuitatem? Atqui de hoc homine à bonis autoribus sic scriptum accepimus, summam tuisse eius in victu temperantiam: in rebusq. gerendis virum acrem, & industriū: eundem tamen maleficum natura, & iniustum. Ex quo omnibus, bene veritatem intuentibus, videri necesse est miserimum. ea enim ipsa quæ cōcupierat, ne tum quidem, quū omnia se posse cen^sabat, conseq^uebatur. Qui quum esset bonis parentibus, atque honesto loco natus (quod quidem alius alio modo tradidit) abūdate, & æqualiū familiaritatibus, & consuetudine propinquorū, haberet etiam more Græciæ quosdam adolescentes amore coniu^octos, credebat eorum nemini: sed ijs, quos ex familijs locupletum seruos delegerat, quibus nomen seruitutis in se detraxerat, & quibusdam conuenis, & feris barbaris corporis custodiam cōmittebat. Ita propter iniustā do-

TVSCVL. QVÆST.

minatus cupiditatem, in carcerem quodam-
 modo ipse se incluserat. Quinetiã ne tonsoni
 collũ committeret, tãdere filias suas docuit.
 Ita sordido ancillariq. artificio regiã viigi-
 nes, vt tonstricula tondebant barbã, & ca-
 pillum patris. Et tamen ab ijs ipsis, quũ iam
 adultã, ferrum remouit, instituitq. vt canden-
 tibus iuglandiũ putaminibus barbã sibi, &
 capillum adurerent. Quumq. duas vxores
 haberet, Aristomachen ciuem suam, Dori-
 dem autem Locrensem, sic noctu ad eas ven-
 titabat, vt omnia specularetur, & perscrutare
 tur antè. Et quum fossã latã cubiculari
 lecto circumdedisset, eiusq. fossã transitum
 ponticulo ligneo coniunxisset, eum ipsum
 quum fores cubiculi clauserat, detorsit. ^{le}bat.
 Idemq. quũ in communibus suggestis consi-
 stere non auderet, concionari ex turri aperi-
 lebat. Atque is quũ pila ludere vellet (tradidit
 se enim id facitabat) tunicãq. poneret, ado-
 lescẽtulo, quem amabat, tradidit gladiũ di-
 citur. Hic quũ quidam familiaris iocans di-
 xisset, Huic quidem certè vitam tuam com-
 mittis? arrisissetq. adolescens, vtrunq. iussit
 interfici: alterum, quia viã demonstrauisset
 interimendi sui. alterum, quia dictum id risu

appro-

approbanisset. Atque eo facto sic doluit, nihil
 ut tulerit grauius in vita. Quem enim vehe-
 menter amat, occiderat. Sic distrahuntur in
 contrarias partes impotentium cupiditates:
 quum huic obsecutus sis, illi est repugnandum.
 Quamquam hic quidem tyrannus ipse iudi-
 cavit quam esset beatus. Nam quum quidam
 ex eius assentatoribus Damocles commemo-
 raret in sermone copias eius, opes, maiesta-
 tem dominatus, rerum abundantiam, magni-
 ficentiam ædium regiarum, negaretq. vn-
 quam beatiorem quenquam fuisse: Visne igi-
 tur, inquit, ó Damocle, quoniam hæc te vi-
 ta delectat, ipse eandem degustare, & fortu-
 nam experiri meam? Quum se ille cupere
 dixisset, collocari iussit hominem in aureo le-
 cto orato pulcherrimo, textili stragulo, ma-
 gnificis operibus picto, abacosq. complures
 ornauit argento, auroq. cælato: tum ad men-
 sam eximia forma pueros delectos iussit con-
 sistere, eosque nutum illius intuentes dili-
 genter ministrare. Aderant vnguenta, coro-
 næ, incendebantur odores, mensæ conqui-
 sitissimis epulis extruebantur: Fortunatus
 sibi Damocles videbatur. In hoc medio ap-
 paratu fulgentem gladium è lacunari feta

equina aptum demitti iussit, ut impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam, iam ipsæ defluebant coronæ. Denique exorauit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, ciuibusque libertatem, & iura redderet. his enim se adolescens improvida ætate irretierat erratis, eaque commiserat, ut saluus esse non posset, si sanus esse cœpisset. Quantopere verò amicitias desideraret, quarum infidelitatem extimescebat, declarauit in Pythagorei duobus illis, quorum quum alterum vadem portis accepisset, alter, ut vadem suum liberaret, præsto fuisset ad horam mortis destinatum: utinam ego, inquit, tertius vobis amicus adscriberer. Quam huic miserum erat carere consuetudine amicorum, societate victus, sermone omnino familiari: homini præsertim docto in puero, & artibus ingenuis erudito? Musicorum verò perstudiosum accepimus, poetam etiam tragicum: quam bonum, nihil

nihil ad rem. In hoc enim genere nescio quo pacto magis, quam in alijs, suum cuiq. pulchrum est. Adhuc neminem cognovi poetam (& mihi fuit cum Aquinio amicitia) qui sibi non optimus videretur. Sic se res habet. Te tua, me delectant mea. Sed vt ad Dionysium redeamus, omni cultu & victu humano carebat. Viuebat cum fugitiuis, cum facinorosis, cū barbaris. Neminem, qui aut libertate dignus esset, aut vellet omnino liber esse sibi amicum arbitrabatur. Non ego iam cum huius vita, qua terrius, miserius, detestabilius excogitare nihil possum, Platonis aut Architæ vitam comparabo, doctorum hominū, & planè sapientium: ex eadem vrbe humilem hominuculū à puluere & radio excitabo, qui multis annis post fuit, Archimedem, cuius ego Quæstor ignoratū ab Syracusanis, quum esse omnino negarent, septem vndiq. & vestitum vepribus & dametis, indagavi sepulchrū. Tenebam enim quosdam senariolos, quos in eius monumento esse inscriptos acceperam, qui declarabant in summo sepulchro spheram esse positam cū cylindro. Ego autē quū omnia collustrarem oculis, (est enim ad portas Agragianas magna frequentia sepul-

pulchrorum) animaduerti columellam non
 multū è dumis eminentē, in qua inerat sphæ
 ræ figura, & cylindri. Atq. ego statim Syracu
 fanis (erant autem principes mecū) dixi, me
 illud ipsum arbitrari esse, quod quærerē. Im
 missi cum falcibus multi purgarunt, & ape
 ruerunt locū. Quò quū patefactus esset adi
 tus, ad aduersam basim accessimus. Appare
 bat epigramma exesis posterioribus partibus
 versiculorum dimidiatis ferè. Ita nobilissima
 Græciæ ciuitas, quondam verò etiam doctis
 sima, sui cuius vnus acutissimi monumentū
 ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicis
 set. Sed redeat vnde aberrauit oratio. Quis
 est omniū qui modò cum musis, id est, cum
 humanitate, & cum doctrina habeat aliquod
 commerciū, qui se non hunc mathemati
 cū malit, quàm illum tyrannū? Si vitæ mo
 dum actionemq. quærimus, alterius mens rationi
 bus agitandis exquirendisq. alebatur cū oble
 ctatione solertiæ, qui est vnus suauissimus pa
 stus animorum: alterius in cæde & iniurijs, cū
 & diurno & nocturno metu. Age confert De
 mocritū, Pythagoram, Anaxagoram: quæ re
 gna, quas opes studijs eorū & delectationi
 bus antepones? Etenim quæ pars optima est
 in

in homine, in ea sicum esse necesse est illud, quod quæris, omnium optimum. Quid est autem in homine, sagaci, ac bona mente melius? Eius bono fruendum est igitur, si beati esse volumus. Bonum autem mentis est virtus. Ergo hac beatam vitam contineri necesse est. Hinc omnia quæ pulchra, honesta, præclara sunt, ut supra dixi, Sed dicendum idem illud paulo uberius videtur, plena gaudiorum sunt. Ex perpetuis autem, plenisque gaudijs, quum perspicuum sit vitam beatam existere: sequitur, ut ea existat ex honestate. Sed ne verbis solum attingamus ea, quæ volumus ostendere, proponenda quædam quasi mouentia sunt, quæ nos magis ad cognitionem intelligentiamque conuertant. Summatim enim nobis quidam præstans vitæ optimis virtutibus, isque animo parumper & cogitatione fingatur. Primum ingenio eximio sit necesse est: tardis enim mentibus virtus non facile committitur. Deinde ad inuestigandam veritatem studio incitato: ex quo triplex ille animi foetus existet: vnus in cognitione rerum positus, & in explicatione naturæ: alter in discretionem expetendam, fugiendamue rerum: tertius in iudicando, quid cuique rei sit consequens, quid repugnans: in quo inest tunc om-

nis subtilitas differendi, tum veritas iudican-
 di. Quo tandem igitur gaudio affici necesse
 est sapientis animum, cum his habitantem,
 pernoctantemq. curis? ut quum totius muni-
 di motus conuersionesq. perspexerit, sideraq.
 viderit innumerabilia cælo inhærentia cum
 eius ipsius motu congruere, certis infixæ sedi-
 bus, septem alia suos quæque tenere cursus,
 multum inter se aut altitudine aut humilitate
 distantia, quarum vagi motus, rara tamen &
 certa sui cursus spacia definiant. Horum nimi-
 rum aspectus impulit illos veteres, & admo-
 nuit, ut plura quærent. inde est indagatio
 nata initiorum, & tanquam seminum, vnde
 essent omnia orta, generata, concreta: quæq.
 cuiusq. generis, vel inanimi, vel animati, vel
 muti, vel loquentis origo: quæ vita, quæ in-
 teritus, quæq. ex alio in aliud vicissitudo, & ar-
 que mutatio: vnde terra, & quibus librata
 ponderibus, quibus cavernis maria sustinet,
 in qua omnia delata gravitate, medium muni-
 di locum semper expectant, qui est idem infi-
 mus in rotundo. Hæc tractanti animo, & no-
 ctes & dies cogitanti, exiit illa à Deo Del-
 phis præcepta cognitio, ut ipsa se mens agnos-
 cat, coniunctamq. cum diuina mente se sentiat,

ex quo infatiabili gaudio compleatur. Ipsa enim cogitatio de vi, & natura Deorum, studiū incendit illius æternitatis imitanda. Neque se in breuitate vitæ collocatam putat, quum rerum causas alias ex alijs aptas, & necessitate nexus videt, quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum ratio tamen mensque moderatur. Hæc ille intuens atque suspiciens, vel potius omnes partes horasque circumspicens, quanta rursus animi tranquillitate humana & ceteriora considerat? Hinc illa cognitio virtutis existit, efflorescunt genera, partesque virtutum: inuenitur quid sit, quod natura spectet extremū in bonis, quod in malis vltimū, quo referenda sint officia, quæ degendæ ætatis ratio deligenda. Quibus & talibus rebus exquisitis, hoc vel maximè efficitur, quod hac disputatione agimus, vt virtus ad beatè viuendū sit seipsa cōtenta. Sequitur tertia, quæ per omnes partes sapiētiae manat, & funditur, quæ rem definit, genera dispertit, sequentia adiūgit, perfectæ concludit, vera & falsa dijudicat differendi ratio & scientia. Ex qua quū summa utilitas existit ad res ponderandas, tum maximè ingenua delectatio, & digna sapientia. Sed hæc otij. Transeat idem iste

iste sapiens ad Remp. tuendam, quid eo pos-
 sit esse præstantius, quàm contineri prudentia
 vtilitatem civiũ cernat, iustitia nihil in suam
 domũ inde deriuet, reliquis vratur tot, tamq.
 varijs virtutibus. Adiunge fructũ amicitiarũ,
 in quo à doctis positũ est cum consiliũ om-
 nis vitæ consentiens, & penè conspirans, tum
 summa iucunditas è quotidiano cultu atque
 victu. Quid hæc tandem vita desiderat, quo
 sit beator? Cui rei refertæ tot, tantisq. gaudijs
 fortuna ipsa cedat necesse est. Quod si gau-
 dere talibus bonis animi, id est virtutibus,
 beatũ est, omnesq. sapientes gaudijs perfruũ-
 tur, omneis eos beatos esse confiteri necesse
 est. A. Etiamne in cruciatu atque tormentis?
 M. An tu me in viola putabas, aut in rosa dice-
 re? An Epicuro, qui tantũ modo induit perso-
 nam Philosophi, & sibi ipsi hoc nomen acce-
 pfit, dicere licebit, quod quidem vt habet se-
 res, me tamen plaudente dicit, nullũ sapienti
 esse tempus, etsi vratur, torqueatur, secetur,
 quin possit exclamare, quàm pro nihilo pu-
 to? Quũ præsertim omne malũ dolore defi-
 niat, bonũ voluptate: hæc nostra honesta, tur-
 pia irrideat, dicatq. nos in vocibus occupa-
 tos, inaneis sonos fundere, neque quicquam
 ad

ad nos pertinere, nisi quod aut leue, aut asperum in corpore sentiatur. Huic ergo, vt dixi, non multum differenti à iudicio ferarum, obliuisci licebit sui, & tum fortunam contemnere, quum sit omne & bonum eius, & malum in potestate fortunæ, tum dicere, se beatum in summo cruciatus, atque tormentis, quum constituerit non modò summum malum esse dolorem, sed etiam solum. Nec verò illa sibi remedia comparauit ad tolerandum dolorem, firmitatem animi, turpitudinis verecundiam, exercitationem consuetudinemque patiendi, præcepta fortitudinis, duritiam virilem: sed vna se dicit recordatione acquiescere præteritarum voluptatum: vt si quis æstuans, quum vim caloris non facile patiatur, recordati velit se aliquando in Arpinati nostro gelidis fluminibus circumfusum fuisse. Non enim video quomodo sedate possint mala præsentia præteritæ voluptates. Sed quum is dicat, semper beatum esse sapientem: cui dicere hoc si sibi constare vellet, non liceret. quidnam faciendum est ijs, qui nihil expetendum nihil in bonis dicendum quod honestate careat, existimant? Me quidem autore etiam Peripatetici,

retici, veteresq. Academici balbutire desināt
 aliquando, aperteq. & clara voce audeant di-
 cere, Beatam vitam in Phalaridis taurū de-
 scensuram. Sint enim tria genera bonorum,
 vt iam à laqueis Stoicorum, quibus vsum
 me pluribus, quam soleo, intelligo, receda-
 mus. Sint sanè illa genera bonorū, dum cor-
 poris & externa iaceant humi, & tantum-
 modo quia sumenda sint, appellentur bona.
 Alia autem diuina illa longè lateq. se pan-
 dant, cœlumq. contingant, vt ea qui adeptus
 sit, cur eum beatū modo, & non beatissimū
 etiam dixerim? Dolorem verò sapiens exti-
 mescet? Is enim huic maxime sententiæ re-
 pugnat. Nam contra mortem nostram atque
 nostrorū, contraq. ægritudinem, & reliquas
 animi perturbationes, satis esse videtur si-
 periorum dierū disputationibus armari & pa-
 rati. Dolor esse videtur acerrimus virtuti ad-
 uersarius. Is ardentem facies intentat, is forti-
 tudinem, magnitudinem animi, patientiam
 se debilitaturū minatur. Hujc igitur succum-
 bet virtus? huic beata sapientis & constantis
 viti vita cedit? Quam turpe ó dij boni. Pue-
 ri Spartiæ non ingemiscunt verberum do-
 lore laniati. Adolescentiū greges Lacedæmo-

ne vidimus ipsi, incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, vnguibus, morfu denique, vt exanimarentur prius, quàm victos se fateretur. Quæ barbaria India vastior, aut agrestior? in ea tamen gente ptimū ij, qui sapientes habentur, nudi ætatem agūt, & Caucasii niues, hyemalemq. vim perferunt sine dolore. Quumq. ad flammam se applicauerint, sine gemitu adurūtur. Mulieres verò in India, quum est cuiusuis earum vir mortuus, incertamen iudiciumq. veniunt, quam plurimū ille dilexerit, (plures enim solent esse singulis nuptæ) quæ est victrix, ea læta, prosequentibus suis, vnâ cū viro in rogū imponitur. Illa victa, mœsta discedit. Nunquàm naturam nos vinceret: est enim ea semper inuicta: sed nos vmbreis, delicijs, otio, languore, delicia animū infecimus, opinionibus, malorum more delinitū molliuimus. Ægyptiorū morem quis ignorat? quorū imbutæ mentes prauitatis erroribus, quanuis carnificinam prius subierint, quàm ibi, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: Quorū etiam si imprudentes quippiã fecerint, penā nullam recusent. De hominibus loquor. Quid bestia? non frigus, nō famē, non

mon.

montiuagos atque syluestres cursus Iustra-
 tionesq. patiuntur? Non pro suo partu ita pro-
 pugnans, ut vulnera excipiant, nullos impe-
 tus, nullos ictus reformident? Omitto quae
 perferant, quaeq. patiantur ambitio si. hono-
 ris causa: laudis studiosi, gloriae causa: amore
 incensi, cupiditatis. Plena vita exemplorum
 est, sed adhibeat oratio modum, & redeat il-
 luc, unde deflexit. Dabit, dabit, inquam, se in
 tormenta vita beata, nec iustitiam, temperan-
 tiam, in primisq. fortitudinem, magnitudinem
 animi, patientiam profecuta, quam tortoris os
 viderit, consistet: virtutibusq. omnibus sine
 ullo animi terrore ad cruciatum profectis resi-
 stet extra fores, ut antea dixi, limenq. carce-
 ris, Quid enim ea foedius, quid deformius so-
 la relicta, comitatu pulcherrimo segregata?
 quod tamen fieri nullo pacto potest. Nec
 enim virtutes sine beata vita cohaerere pos-
 sunt, nec illa sine virtutibus. Itaque eam terri-
 versari non sinent, secumq. rapiant, ad quem-
 cumq. ipsae dolorem cruciatumq. ducentur.
 Sapientis est enim proprium, nihil quod poeni-
 tere possit facere, nihil inuitum: splendide, con-
 stanter, graviter, honeste omnia: nihil ita ex-
 pectare, quasi certo futurum: nihil quam accide-
 rit,

rit, admirari, vt inopinatum, ac nouum accidisse videatur: omnia ad suum arbitrium referre: suis stare iudicijs: quo quid sit beatius, mihi certè in mentem venire non potest. Stoicorum quidem facilis conclusio est, qui quum finem bonorum esse senserint congruere naturæ, cumq. ea conuenienter viuere, quum id sit in sapiente situm, non officio solum, verum etiam potestate, sequatur necesse est, vt cuius in potestate summum bonum, in eiuſdem vita beata sit: ita sit semper vita beata sapientis. Habes quæ fortissimè de beata vita dici putem, & quomodo nunc est, nisi quid tu melius attuleris, etiam verissimè. A. Melius equidem afferre nihil possum. Sed à te impetrarim libenter, vt nisi molestum sit (quoniam te nulla vincula impediunt vllius certæ disciplinæ, libatim ex omnibus quodcumq. te maximè specie veritatis mouet) quod paulò antè Peripateticos, vereremq. Academiã hortari videbare, vt sine retractatione liberè dicere auderent sapientes esse semper beatissimos. Id velim audire, quemadmodum his putes consentaneum esse id dicere: multa enim à te contra istam sententiam dicta sunt, & Stoicorum ratione conclusa. M. Utamur igitur libertate, qua

nobis

nobis solis in Philosophia licet, uti, quorū oratio nihil ipsa iudicat, sed habetur in omnes partes, ut ab alijs possit ipsa per sese nullius autoritate adiuncta iudicari. Et quoniam videris hoc velle, ut quæcunq. dissentientium Philosophorū sententia sit de finibus, tamen virtus satis habeat ad vitam beatā præsidij, quod quidem Carneadem disputare solitum accepimus: sed is, ut contra Stoicos, quos studiosissime semper refellebat, & contra quorum disciplinam ingeniū eius exarserat: nos illud quidem cū pace agemus. Si enim Stoici fines bonorum recte posuerunt, confecta res est, necesse est semper beatū esse sapientem. Sed quæramus vnāquāq. reliquorum sententiam, si fieri potest, ut hoc præclarissimæ quasi decretum beatæ vitæ possit omnium sententijs & disciplinis conuenire. Super sententiam hæc de Finibus, ut opinor, retentæ de ensæq. sententiæ, primū simplices quatuor, Nihil bonū nisi honestum, ut Stoici: Nihil bonū nisi voluptatem, ut Epicurus: Nihil bonū nisi vacuitatem doloris, ut Hieronymus: nihil bonū nisi naturæ primis bonis, aut omnibus, aut in maximis frui, ut Carneades contra Stoicos differēbat. Hæc igitur simplicia.

Illa mista tria genera bonorū, maxima ani-
 mi, secunda corporis, externa tertia, vt Peri-
 patetici. Nec multò veteres Academicus secus,
 Voluptatem cum honestate Dinomachus &
 Callipho copulauit. Indolentiam autem ho-
 nestati Peripateticus Diodorus adiungit. Hæ
 sunt sententiæ quæ stabilitatis aliquid ha-
 beant. Nam Aristonis, Pyrrhonis, Herili, non
 nullorumq. aliorum euanuerunt. Hi quid
 possint obrinere, videamus, omnis Stoicis,
 quorum satis videor defendisse sententiam,
 & Peripateticorum quidem explicata causa
 est, præter Theophrastum, & si qui eum secu-
 ti, imbecillius horrent dolorem, & reformi-
 dant. Reliquis quidem licet facere id, quod
 fere faciunt, vt grauitatem dignitatemq. vir-
 tutis exaggerent, quam quū ad cælum extu-
 rent, quod facere eloquentes homines co-
 piosè solent, reliqua ex collatione facile est
 contetere, atque contemnere. Nec enim li-
 cet ijs, qui laudem cum dolore petendam esse
 dicunt, negare eos esse beatos, qui illam ade-
 pti sunt. Quanquam enim sint in quibusdam
 malis, tamen hoc nomen, Beati, longè & la-
 tè patet. Nam vt quæstiuosa mercatura, fru-
 ctuosa aratio dicitur, non si altera semper om-

nī damno, altera omnis tempeſtatis calamitate ſemper vacet, ſed ſi multo majori ex parte extat in vtraque felicitas: ſic vita non ſolū ſi vndique referta bonis eſt, ſed ſi multo maiore & grauiore ex parte bona propendent, beata rectē dici poteſt. Sequetur igitur horum ratione vel ad ſupplicium beata vita virtutem, cumq. ea descendet in taurum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone auctoribus, nec eam minimis blandimentis corrupta deſeret. Eadem Calliphontis erit Diodoriq. ſententia, quorum vterq. honeſtatem ſic complectitur, vt omnia quæ ſine ea ſint, longē & retrō ponenda cenſeat. Reliqui habere ſe videntur anguſtius: enatant tamen Epicurus, Hieronymus, & ſiqui ſunt, hui deſertum illum Carneadem curent deſerere. Nemo eſt enim qui eorum bonorum animi putet eſſe iudicem, eumq. condoceſciat vt ea quæ bona malāne videantur, poſſit continere. Nam quæ tibi Epicuri videtur, eadē erit Hieronymi, & Carneadis cauſa, & hercle omnium reliquorū. Quis enim parū eſt contra mortē, aut dolorē paratus? Ordiamur ab eo, ſi placet, quem mollem, quem voluptariū dicimus. Quid is tibi, mortē mne videtur,

an dolorē, timere, qui eum diem, quo moritur, beatum appellat, maximisq. doloribus affectus eos ipsos inuentorum suorum memoria & recordatione confutat? Nec hæc sic agit, vt ex tempore, quasi effutire videatur: de morte enim ista sentit, vt dissoluto animante sensum extinctum putet: quod autem sensu careat, nihil ad nos id iudicet pertinere. Item de dolore certa habet quæ sequatur, quorū magnitudinem breuitate con- solatur, longinquitatem lenitate. Quod tandem illi grandiloqui contra hæc duo quæ maximè angunt, melius se habent quàm Epicurus? An ad cætera, quæ mala putantur, non & Epicurus, & reliqui Philosophi satis periti videntur? Quis non paupertatem et timefcit? neque tamen quisquam philosophorum. Hic verò ipse quàm paruo est contentus? nemo de tenui victu plura dixit. Etenim quæ res pecuniæ cupiditatem afferunt, vt amor, vt ambitioni, vt quotidianis sumptibus copiæ suppetant, quū procul ab ijs omnibus rebus absit, cur pecuniā magno pere desideret, vel potius curet omnino? An Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniā ducere, nostrates Philosophi facere nō po-

tuerunt? Illius epistola fertur his verbis,
ANACHARSIS HANNONI S.
 Mihi amictui est Scythicum tegmen, calcia-
 mentum solorum callum, cubile terra, pul-
 pamentum fames: lacte, caseo, carne vescor.
 Quare vt ad quietum me licet venias. Mu-
 nera autem ista, quibus es delectatus, vel ci-
 uibus tuis, vel Dijs immortalibus dona. Om-
 nes ferè Philosophi omnium disciplinarum,
 nisi quos à recta ratione natura vitiosa detor-
 sisset, hoc eodem animo esse potuerunt. So-
 crates in pompa quum magna vis auri argen-
 tiq. ferretur, Quàm multa non desidero, in-
 quit. Xenocrates quum Legati ab Alexan-
 dro quinquaginta ei talenta attulissent, quæ
 erat pecunia temporibus illis Athenis præ-
 fertim maxima, adduxit Legatos ad cenam
 in Academiam. Iis apposuit tantum quod la-
 tis esset, nullo apparatu. Quum postridie ro-
 garent eum, cui numerari iuberet. Quid vis
 hesternæ, inquit, cœnula, non intellexistis ne
 pecunia non egere? Quos quum tristioribus
 vidisset, xxx. minas accepit, ne aspernari Re-
 gis liberalitatem videretur. At verò Dioge-
 nes liberius, vt Cynicus, Alexandro roganti
 vt diceret, si quid sibi opus esset: Nunc qui-
 dem

dem paululum, inquit, á sole. Offecerat videlicet apricanti. Et hic quidem disputare solebat, quantó Regem Persarum vita fortunaq. superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis vnquam fore: se eius voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset, suas eum consequi nullo modo posse. Vides, credo, vt Epicurus cupiditatum genera diuisit, non nimis fortasse subtiliter, vtiliter tamen: partim esse naturales & necessarias, partim naturales & non necessarias, partim neutrum. Necessarias satiari posse penè nihilo. Diuitias enim naturæ parabiles esse. Secundum autem genus cupiditatum, nec ad potiendum difficile esse ceuset, nec veró ad carendum. Tertias, quòd essent planè inanes neque necessitatem modò, sed ne naturam quidem attingerent, funditus eijciendas putauit. Hoc loco multa ab Epicureis disputantur, hæc voluptates, de quibus multa ab illis singulatim extenuantur, quarum genera non contemnunt, quarum tamen copiam Nam & obscenas voluptates, de quibus multa ab illis habetur oratio, facileis, còmuneis, in medio sitas esse dicunt: easq. si natura requirit, nõ genere, aut loco, aut ordine, sed forma, ætate,

figura meriendas putant: ab ijsq. abstinere
 minimè esse difficile, si aut valetudo, aut offi-
 cium, aut fama postulet: omninoq. genus
 hoc voluptatum optabile esse, si non obfit,
 prodesse nunquam. Totumq. hoc de volu-
 ptate sic ille præcepit, vt voluptatem ipsam
 per se, quia voluptas sit, semper oprandam
 expetendamq. putet: eademq. ratione dolo-
 rem, ob id ipsum, quia dolor sit, semper esse
 fugiendum. Itaque hac vsurum compensa-
 tione sapientem, vt voluptatem fugiat, si ea
 maiorem dolorem effectura sit, & dolorem
 suscipiat maiorem efficientem voluptatem,
 omniaq. iucunda, quanquam sensu corporis
 iudicentur, ad animum referri tamen. Quo-
 circa corpus gaudere tandiu, dum præsentem
 sentiret voluptatem: animum & præteritam
 percipere pariter cum corpore, & proficere
 venientem, nec præteritam præterfluere si-
 nere. Ita perpetuas & contextas voluptates
 insapiente fore semper, quum expectatio spera-
 tarum voluptatû, perceptarum memoria iun-
 geretur. Atq. ijs similia ad victû etiam trans-
 feruntur, extenuanturq. magnificentia &
 sumptus epularum, quod paruo cultu natu-
 ra contenta sit. Etenim quis hoc non videt,

desiderijs ista conditi omnia? Darius in sitiga, quū aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negavit vnquam se bibisse iucundius: Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat: cui quum peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. Socratem ferunt, quum vsque ad vesperum contentius ambularet, quæsitumq. esset ex eo, quare id faceret, respondisse se, quo melius cœnaret, obsonare ambulando famē. Quid, victum Lacedæmoniorū in Phiditijs nōne videmus? Vbi quum tyrannus cœnauisset Dionysius, negavit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum. Tum is qui illa cœnerat, minimè mirum, inquit, condimenta enim defuerunt. Quæ tandem? inquit ille? Labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis. His enim rebus Lacedæmoniorū epulæ condiuntur. Atq. hoc non ex hominū more solūm, sed etiam ex bestijs intelligi potest: quæ, vt quicquid obiectum est, quod modò à natura non sit alienū, eo contentæ, non quærūt amplius. Ciuitates quædam vniuersæ more doctæ, parsimonia delectantur,

ut de Lacedæmonijs pauló antè diximus.
 Persarum a Xenophonte victus exponitur:
 quos negat ad panem adhibere quicquam,
 præter nasturciû. Quanquàm si quædã etiam
 suauiora natura desideret, quàm multa ex
 terra arboribusq. gignuntur, quum copia faci-
 li, tû suauitate præstantia? Adde siccitatem,
 quæ consequitur hanc continentiam in vi-
 ctu: adde integritatem valetudinis: confer
 sudanteis, iuctanteis, refertos epulis tanquã
 opimos boues: tum intelliges, qui volupta-
 tem maximè sequantur, eos minimè conse-
 qui: iucunditatemq. victus esse in desiderio,
 non in satietate. Timotheum clarum homi-
 nem Athenis, & principem ciuitatis ferunt,
 quum cenauisset apud Platonem, eor. con-
 uitiis admodum delectatus esset, vidisset
 eum postridie, dixisse, Vestra quidem cenæ
 non solum in præsentia, sed etiam postero
 die iucundæ sunt. Quid, quod ne mente qui-
 dem rectè uti possimus, multo cibo & potio-
 ne completi? Est præclara epistola Platonis
 ad Dionis propinquos, in qua scriptum est
 his ferè verbis; Quò quum venissem, vi-
 ta illa beata, quæ ferebatur plena Italica-
 rum, Syracular. mq. mensarum, nullo mo-
 do

do mihi placuit: bis in die saturum fieri, nec vnquam pernoctare solum: ceteraq. quæ comitantur huic vitæ, in qua sapiens nemo efficitur vnquam, moderatus verò multò minus. Quæ enim natura tam mirabiliter temperari potest? Quomodo igitur iuenda vita potest esse, à qua absit prudentia, absit moderatio? Ex quo Sardanapali opulentissimi Syriæ Regis error agnoscitur, qui incidit iussit in bulto,

Hæc habeo quæ edi, quæque exaturata libido

Hausit: at illa iacent multa & præclara relicta.

Quid aliud (inquit Aristoteles) in bonis non in Regis sepulchro inscriberes? Hæc habere se mortuum dicit, quæ ne viuis quidem diuitius habebat, quàm fruebatur. Cur igitur diuitiæ desiderentur? aut vbi paupertas, beatos esse non sinit? Signis credo, tabulis, ludis. Siquis est qui his delectetur, nõne melius tennes homines fruuntur, quàm illi qui his abundant? Est enim earum rerum omnium nostra in vrbe summa in publico copia: quæ qui priuati habent, nec tam multa & rarò vident, quum in sua rura venerint, quos ta-

men

TVSCVL. QVÆST.

men pūgit aliquid, quum illa vnde habeant recordantur. Dies deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta enim res est, & quotidie non ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Num igitur ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio sapientem beatum esse prohibebit? Vide ne plus commendatio in vulgus, & hæc quæ expetitur gloria, molestia habeat, quàm voluptatis. Leiculus sanè noīter Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis muliercula, vt mos in Græcia est, insusurrantisque alteri. Hic est ille Demosthenes. Quid hoc lenius? At quantus orator? Sed apud alios loqui videlicet didicerat, nō multum ipse secum. Intelligendū est igitur nec gloriam popularem ipsam per se expetendā, nec ignobilitatem extimescendam. Veni Athenas, inquit Democritus, neque me quisquam ibi agnouit. Constantem hominem & grauem, qui gloriatur à gloria se abfuisse. Antibicines, ijque qui fidibus vtuntur, suo, non multitudinis arbitrio cantus numerosq. moderantur? Vir sapiens multo arte maiore præditus, non quid verissimum sit, sed quid velit

sit vulgus, exquiret? An quicquam stultius,
 quam quos singulos, sicut operarios, barba-
 rosq. contemnas, eos aliquid putare esse vni-
 uersos? Ille veró nostras ambitiones leuita-
 retq. contemnet, honoresq. populi etiam ul-
 tró delatos repudiabit. Nos autem eos nesci-
 mus, antequam poenitere cœpit, cōtemnere?
 Est apud Heraclitum physicum de principe
 Ephesiorū Hermodoro: Vniuersos ait Ephe-
 sios esse morte multandos, quòd quū ciuita-
 te expellerent Hermodorum ita locuti sunt,
 Nemo de nobis vnus excellat: sin quis exti-
 terit, alio in loco & apud alios sit. An hoc nō
 ita fit omni in populo? Nōne omnē exupe-
 rantiam virtutis oderunt? Quid? Aristides
 (malo enim Græcorum, quam nostra profes-
 se) nōne ob eam causam expulsus est pa-
 tria, quòd præter modū iustus esset? Quantis
 igitur molestijs vacant, qui nihil omnino
 cum populo contrahunt? Quid est enim
 dulcius otio literato? ijs dico literis quibus
 infinitatem rerū atque naturæ, & in hoc ipso
 mūdo, cœlū, terras, maria agnoscimus. Con-
 tempto igitur honore, contempta etiam pe-
 cunia, quid relinquitur quod extimescendū
 sit? Exiliū credo, quod in maximis malis du-
 citur.

citur. Id si propter alienam & offensam po-
 puli voluntatem malum est, quàm sit ea con-
 temnenda, paulò antè dictum est: sin abesse
 à patria miserum est, plenæ miserorum pro-
 vincia sunt, ex quibus admodum pauci in
 patriam reuertuntur. At multantur bonis
 exule. Quid tum? Parùmne multa de tole-
 randa paupertate dicuntur? iam verò exiliũ,
 si rerum naturam, non ignominiam nominis
 quarimus quantum demum à perpetua pe-
 regrinatione differt, in qua ætates suas phi-
 losophi nobilissimi consumpserunt, Xeno-
 crates, Crantor, Arcesilas, Lacydes, Aristote-
 les, Theophrastus, Zeno, Cleanthes, Chry-
 sippus, Antipater, Carneades, Panætius, Cli-
 tomachus, Philo, Antiochus, Posidonius, in-
 numerabiles alij, qui semel egressi, nũquam
 reuerterunt? At enim non sine ignominia af-
 ficere poterit sapientem. De sapiente enim
 hæc omnis oratio est, cui iure id accidere
 non possit. Nam iure exulantem consolari
 non oportet. Postremò ad omnes casus fa-
 cillima ratio est eorum, qui ad voluptatem
 ea referunt, quæ sequuntur in vita, vt quo-
 cumque hæc loco suppeditent, ibi beatè
 queant viuere. Itaque ad omnem rationem

Teucris vox accommodari potest,

Patria est, ubicunque est bene.

Socrates quidem quum rogaretur cuiatemi se esse diceret, Mundanum, inquit. Totius enim mundi se incolam, & ciuem arbitrabatur. Quid M. Albutius, nonne animo æquissimo Athenis exul philosophabatur? cui tam è illud ipsum non accidisset, si in republ. quiescens Epicuri legibus paruisset. Qui enim beatior Epicurus, quòd in patria vivebat, quàm quòd Athenis Metrodorus? aut Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arcefilâ, quo esset beatior? Quanti verò ista ciuitas æstimanda est, ex qua boni sapientesq. pelluntur? Demarathus quidem Tarquinij Regis nostri pater, tyrannum Cypselum quòd ferre non poterat, fugit Tarquinius Corintho, & ibi suas fortunas cõstituit, ac liberos procreauit. Nū stulte anteposuit exilij libertatē domesticæ seruituti? Iã verò motus animi, solitudines, ægritudinesq. obliuione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. Non sine causa igitur Epicurus ausus est dicere, semper in pluribus bonis esse sapientem, quia semper sit in voluptatibus. Ex quo effici putat ille quod quærimus, vt sapiens semper beatus sit.

fit. A. Etiamne si sensibus carebit oculorum, si aurium? M. Etiam. Nam illa ipsa continent. Primum enim horribilis illa cæcitas, quibus tandem caret voluptatibus? quum quidam etiam disputent cæteras voluptates in ipsis habitare sensibus: quæ autem aspectu percipiuntur, ea non versari in oculorum vlla iucunditate: ut ea quæ gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus, in ea ipsa, ubi sentimus, parte versentur: in oculis tale nihil fit. Animus accipit quæ videmus: animo autem multis modis, varijsq. delectari licet, etiam si non adhibeatur ad spectus. Loquor autem de docto homine, & erudito, cui vivere est cogitare. Sapientis enim cogitatio non fermè ad inuestigandum adhibet oculos aduocatos. Etenim si nox non adimit vitam beatam, cur dies nocti similis adimat? Nam illud Antipati Cyrenaici est quidè paulò obscœnius, sed non absurda sententia est: Cuius cæcitatem quum mulierculæ lamentarentur, Quid agitis, inquit: an vobis nulla videtur voluptas esse nocturna; Appiū quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, & ex magistratibus, & ex rebus gestis, intelligimus in illo suo casu, nec privato,

nec

nec publico muneri defuisse. C. autem Drusi
 si domum compleri consulatoribus solitam
 accepimus, quum quorum res esset sua ipsi
 non videbant, cæcū adhibebant ducem. Pue-
 ris nobis Cn. Aufidius pratorius, & in sena-
 tu sententiam dicebat, nec amicis delibe-
 rantibus deerat, & Græcam scribebat histo-
 riam, & videbat in literis. Diodorus Stoi-
 cus cæcus multos annos nostræ domi vixit.
 Is verò quod credibile vix esset, quum in phi-
 losophia multò etiam magis assiduè quàm
 antea versaretur, & quum fidibus more Pytha-
 goreorum vteretur, quàmq. ei libri noctes
 & dies legerentur, quibus in studijs oculis
 non egebat: tamen quod sine oculis vix fieri
 posse videtur, Geometriæ munus tuebatur,
 verbis præcipiens discipulis vnde, quò
 quamq. lineam scriberent. Asclepiadem fe-
 runt non ignobilem Eretricum philosophum,
 quum quidam quæreret quid ei cæcitas at-
 tulisset, respondisse, Puerò ut vno esset co-
 mitator. Ut enim vel summa paupertas
 tolerabilis sit, si liceat, quod quibusdam
 Græcis quotidie: sic cæcitas ferri facile pos-
 sit, si non desint subsidia valetudinem. De-
 mocritus luminibus amissis, alba scilicet
 &

& atra discernere non poterat: at verò bona, mala, æqua, iniqua, honesta, turpia, vtilia, inutilia, magna, parua poterat: & sine varietate colorum licebat viuere beate, sine notione rerum non licebat. Atque hic vir impediri animi etiam aciem aspectu oculorum arbitrabatur: & quum alij sæpe quod ante pedes esset non viderent, ille infinitam omnem peregrinabatur, vt nulla in extremitate consisteret. Traditum est etiam Homerum cæcum fuisse, at eius picturam, non poësin videmus. Quæ regio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui metus hominum, qui ferarum non ita expictus est, vt quæ ipse non viderit, nos vt videremus effecerit? Quid ergo aut Homero aut delectationem animi ac voluptatem, aut cuiquam docto defuisse vnquã arbitramur? Aut ni ita se res haberet, Anaxagoras, aut hic ipse Democritus agros & patrimoniz sua reliquissent? huic discendi qua rendique diuinæ delectationi toto se in animo deditissent? Itaque augurem Tiresiam, quem sapientem fingunt poëta, nunquam inducunt deplorantem cæcitatem suam. At verò Polyphemum

mum Homerus, quum immanem ferumq.
sinoxisset, cum ariete etiam colloquentem fa-
cit, eiusq. laudare fortunas, quòd qua vel-
let ingredi posset, & quæ veller attingeret.
Rectè hic quidem. Nihilo enim erat ipse Cy-
lops, quàm aries ille prudentior. In surdi-
tate verò quidnam est mali? Erat surdaster
M. Crassus: sed aliud molestius, quòd malò
audiebat, etiam si, vt mihi videbatur, iniu-
ria. Epicurei nostri Græcè fari nesciunt, nec
Græci Latine: ergo hi in illorum, & illi in ho-
rum sermone surdi: omnesq. id nos in ijs lin-
guis, quas non intelligimus, quæ sunt innu-
merabiles, surdi profectò sumus. At vocem
citharædi non audiunt: ne stridorem qui-
dem ferræ tum quum acuitur, aut grunni-
tum quum iugulatur sus, nec quum quies-
cere volunt, fremitum marmurantis maris.
Et si cantus eos forte delectant, primùm co-
gitare debent antequam hi sint inuenti, mul-
tos beatè vixisse sapientes. Deinde multò
maiores percipi posse legendis his, quàm
audiendis voluptatem. Tum vt paulò antè
cacos ad aurium traducebamus volupta-
tem, sic licet surdos ad oculorum. Etenim
qui secum loqui poterit, sermonem alterius

T V S C V L. Q V Æ S T.

nonrequirer. Congerantur in vnum omnia, vt idem oculis & auribus captus sit, prematur etiam doloribus acerrimis corporis, qui primim per se ipsi plerunq. conficiunt hominem: sin fortè longinquitate producti, vehementius tamen torquent, quàm vt causa sit cur ferantur, quid est tandem, Dij boni, quod laboremus? Portus enim præsto est, quoniam mors ibidem est, æternum nihil sentienti receptaculum. Theodorus Lyfima-cho mortem minitanti, Magnum verò effecisti, si cantaridis vim consecutus es. Paulus Persæ deprecanti, ne in triumpho duceretur, In tua id quidem potestate est. Multa primà die quum de ipsa morte quæreremus, non pauca etiam postero, quum ageretur de dolore, sunt dicta de morte: quæ qui recorde- tur, haud sanè periculum est, ne non mor- tem, aut optandam, aut certè non timen- dam putet. Mihi quidem in vita seruanda vi- detur illa lex, quæ in Græcorum conuiujs obtinetur, Aut bibat inquit, aut abeat. Et rectè. Aut enim fruatur aliquis pariter cum alijs voluptate potandi, aut ne sobrius in vio- lentiam vinolentorum incidat, antè disce- dat. Sic iniurias fortunæ quas ferre nequeas,
de

defugiendo relinquant. Hæc eadem quæ Epicurus, totidem verbis dicit & Hieronymus. Quod si ijs philosophis, quorû ea sententia est, ut virtus per se ipsa nihil valeat: omneque quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam, & inani vocis sono decoratum esse dicant: & tamen semper beatum censent esse sapientem: quid tandem à Socrate & Platone, perfectis philosophis faciendum putes? Quorum alij tantam præstantiam in bonis animi esse dicunt, ut ab his corporis & externa obscurentur. Alij autem hæc ne bona quidem ducunt, in animo reponunt omnia. Quorum controuersiam solebat tanquam honorarius arbiter iudicare Carneades. Nam quum quæcunq. bona Peripateticis, eadem Stoicis commoda viderentur, neque tamen Peripatetici plus tribuerent diuitijs, bonæ valetudini, cæteri que rebus generis eiusdem, quàm Stoici, quum ea re non verbis ponderarentur, causam esse dissidendi negabat. Quare hunc locum cæterarû disciplinarum Philosophi, quemadmodum obtinere possint, ipsi viderint. Mihi tamen gratum est, quod de sapientium perpetua bene viuendi facultate dignum quiddam philosopho-

phorum voce profitentur. Sed quoniam ma-
ne est eundem, has quinque dierum disputa-
tiones, memoria comprehendamus. Equi-
dem me etiam conscripturum arbitror. Vbi
enim melius uti possumus hoc cuius modi
est otio? Ad Brutumq. nostrum hos libros al-
teros quinque mitemus, á quo non modó
impulsi sumus ad philosophicas scriptiones,
verum etiam lacefsiti. In quo quantum cate-
ris profuturi sumus, non facile dixerimus.

Nostris quidem acerbissimis dolori-

bus, varijsq. & vndique circum-

fusis molestijs, alia nul-

la potuit inueni-

ri lenatio.

F I N I S.

RES

245512